

Załącznik do Uchwały Nr XXI/95/2016 Rady Gminy Nieborów
z dnia 20 kwietnia 2016 r.

STRATEGIA ROZWOJU
GMINY NIEBORÓW
na lata 2014 - 2022

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	4
2. Obszar i czas realizacji Strategii.....	5
3. Aktualna sytuacja społeczno- gospodarcza na obszarze objętym Strategią6	
3.1. Podstawowe dane dotyczące obszaru.....	6
3.1.1. Położenie	6
3.1.2. Powierzchnia.....	9
3.1.3. Ludność	10
3.1.4. Środowisko przyrodnicze	11
3.1.5. Rys historyczny	17
3.1.6. Rys kulturowy.....	18
3.2. Zagospodarowanie przestrzenne	22
3.2.1. Infrastruktura techniczna	23
3.2.2. Własność nieruchomości.....	28
3.2.3. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego	28
3.2.4. Uwarunkowania ochrony środowiska	31
3.3. Sfera społeczna	33
3.3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna na danym obszarze.....	33
3.3.2. Warunki i jakość życia mieszkańców	40
3.3.3. Oświata i edukacja	42
3.3.4. Opieka zdrowotna	47
3.3.5. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia	47
3.3.6. Rynek pracy	50
3.4. Sfera ekonomiczna.....	54
3.4.1. Gospodarka	54
3.4.2. Turystyka	61

3.5.	Analiza SWOT.....	64
3.6.	Identyfikacja najważniejszych problemów występujących na danym obszarze	69
4.	Cele ogólne i szczegółowe rozwoju danego obszaru	72
5.	Zadania zmierzające do poprawy sytuacji na danym obszarze	77
5.1.	Zmiany w strukturze gospodarczej obszaru.....	77
5.2.	Zmiany w sposobie użytkowania terenu	77
5.3.	Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury.....	77
5.4.	Poprawa stanu środowiska.....	78
5.5.	Poprawa stanu środowiska kulturowego.....	78
5.6.	Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców	79
6.	Realizacja zadań.....	80
6.1.	Planowane zadania inwestycyjne w okresie 2014 – 2022.....	80
6.2.	Zadania planowane do realizacji po roku 2022.....	97
6.3.	Powiązania realizowanych zadań z innymi działaniami realizowanymi na terenie powiatu/województwa	98
7.	Oczekiwane wskaźniki efektów realizacji Strategii	110
8.	Plan finansowy	112
9.	System wdrażania Strategii.....	117
10.	Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej Strategii	119
10.1.	System monitorowania.....	119
10.2.	Sposób oceny	120
10.3.	Sposób inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi	122
10.4.	Działania informacyjne i promocja Strategii.....	126

1. Wstęp

Rozwój jednostek samorządu terytorialnego to długofalowy proces, którego celem jest wprowadzenie planowanych zmian, zmierzających do poprawy sytuacji. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej, jest wyrazem decentralizacji państwa o charakterze terytorialnym. W szczególności realizuje on zadania własne oparte o ustawę. Celem nadrzędnym jego działalności jest jak najlepsze zaspokojenie potrzeb indywidualnych i zbiorowych mieszkańców, a także zapewnienie im jak najwyższego standardu życia. Samorząd stanowi prawo lokalne, zatem ma ogromny wpływ na obrane kierunki działania i efekty ich realizacji.

Dokumentem, który umożliwia spójne i przemyślane prowadzenie polityki rozwoju społeczno-gospodarczego jest strategia rozwoju. Strategia powinna zawierać w sobie działania o charakterze długookresowym, wytypowane w oparciu o przeprowadzoną analizę społeczno-gospodarczą gminy, z uwzględnieniem czynników zewnętrznych, które mogą stanowić zarówno szanse jak i zagrożenia dla obszaru. Szczegółowa analiza pozwala na wyodrębnienie zadań najważniejszych, mających priorytet. Uporządkowanie w jednym dokumencie wszystkich czynników wpływających na wzrost gospodarczy oraz rozwój społeczeństwa, z poszanowaniem ładu przestrzennego i dziedzictwa kultury, pozwala na stworzenie celów i zadań komplementarnych wobec siebie, co z kolei warunkuje wytworzenie wartości dodatniej podejmowanych działań. W ten sposób strategia sprzyja maksymalizacji efektów, przy optymalnym wykorzystaniu zasobów.

Postępujący rozwój społeczno-gospodarczy, uwarunkowania endo- i egzogeniczne oraz integracja Polski z Unią Europejską niemalże wymuszają na władzach samorządowych właśnie takiego przemyślanego długofalowego podejścia. Jest ono podstawą do prowadzenia stabilnej polityki wzrostu gospodarczego.

Strategia rozwoju gminy jest dokumentem poprzedzającym podejmowanie działań, stanowi koncepcję ich realizacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu szans i zagrożeń wynikających ze zmiennego otoczenia i działań innych podmiotów, ukierunkowanym przez wartości i opcje uznane przez społeczność lokalną, bazującym na wewnętrznym potencjale sił i uwzględniającym wewnętrzne słabości.

Strategia jest instrumentem stymulowania procesów społeczno-gospodarczych zachodzących na terenie gminy, a w szczególności:

- * dyktuje główne kierunki rozwoju gminy,
- * stanowi plan będący podstawą do podejmowania decyzji rozwojowych,
- * zwiększa spójność decyzji podejmowanych przez władze samorządowe,
- * pozwala na lepsze zagospodarowanie zasobów gminy,

- * stanowi podstawę do ubiegania się o środki finansowe z krajowych i zagranicznych funduszy pomocowych,
- * informuje mieszkańców i inwestorów o spodziewanych kierunkach rozwoju gminy.

Strategia rozwoju spełnia zatem funkcję:

- * materiału informacyjnego, określającego aktualny potencjał społeczny, ekonomiczny i gospodarczy gminy,
- * programu działania dla władz lokalnych,
- * formalnej podstawy umożliwiającej ubieganie się o środki wsparcia z budżetu państwa oraz o środki z funduszy pomocowych Unii Europejskiej,
- * materiału promocyjnego.

Prace nad strategią gminy Nieborów toczyły się z uwzględnieniem następujących zasad:

- * zasada koncentracji na realnych siłach gminy Nieborów

Największą siłę stanowią zasoby lokalne, historyczne, przyrodnicze, kapitał ludzki oraz wszelkie cenne cechy świadczące o odmienności obszaru. Strategia ma za zadanie wykorzystać je w sposób optymalny, stąd konieczność zebrania pomysłów wszystkich grup społecznych, poczynając od władz samorządowych, mieszkańców oraz organizacji działających na terenie Gminy. To właśnie te grupy posiadają największą wiedzę na temat atutów obszaru, a także możliwość, by je wykorzystać.

- * zasada koncentracji na zagadnieniach najistotniejszych dla przyszłości

Przyjęto, że każdy potencjalny cel strategiczny powinien być rozpatrywany w kontekście jego doniosłości dla przyszłości Gminy. Dokonano zatem selekcji i wyodrębniono cele o najwyższym priorytecie.

- * zasada koncentracji tematycznej

Wychodzi naprzeciw tendencjom obserwowanym w całej Unii Europejskiej. Wiele dotychczasowych dokumentów miało liczne cele, które dawały poczucie iluzorycznego bezpieczeństwa, iż w ramach strategii zostanie zrealizowane wszystko. Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na najbliższe lata będzie koncentrowała się na niewielu, ale najważniejszych zagadnieniach.

Realizacja zadań określonych w Strategii przypada na okres programowania Unii Europejskiej - zawiera się w latach 2014 – 2022. Rezultaty i oddziaływania niektórych zadań, szczególnie tych rozpoczętych w latach 2019 – 2020 obejmą także następny okres programowania.

2. Obszar i czas realizacji Strategii

Obszarem realizacji Strategii jest gmina wiejska Nieborów, położona w obrębie administracyjnym powiatu łowickiego.

Dokument wyznacza czas realizacji na lata 2014 – 2022 – okres ten pokrywa się z okresem programowania Unii Europejskiej; rezultaty i oddziaływania poszczególnych zadań, w szczególności tych realizowanych w latach 2019 – 2020 będą się zawierać w kolejnym okresie programowania.

3. Aktualna sytuacja społeczno- gospodarcza na obszarze objętym Strategią

3.1. Podstawowe dane dotyczące obszaru

3.1.1. Położenie

Gmina Nieborów położona jest w powiecie łowickim, usytuowanym w północnej części województwa łódzkiego.

Położenie powiatu łowickiego w województwie łódzkim

Źródło: szkolenia.wup.lodz.pl

Gmina zlokalizowana jest we wschodniej części powiatu i graniczy z gminami:

- Bolimów - od wschodu,
- Kocierzew Południowy - od północy,
- Łowicz - od zachodu,
- Łyszkowice - od południa,

- Nowa Sucha - od północnego- wschodu,
- Skierniewice - od południa.

Położenie Gminy Nieborów w powiecie łowickim

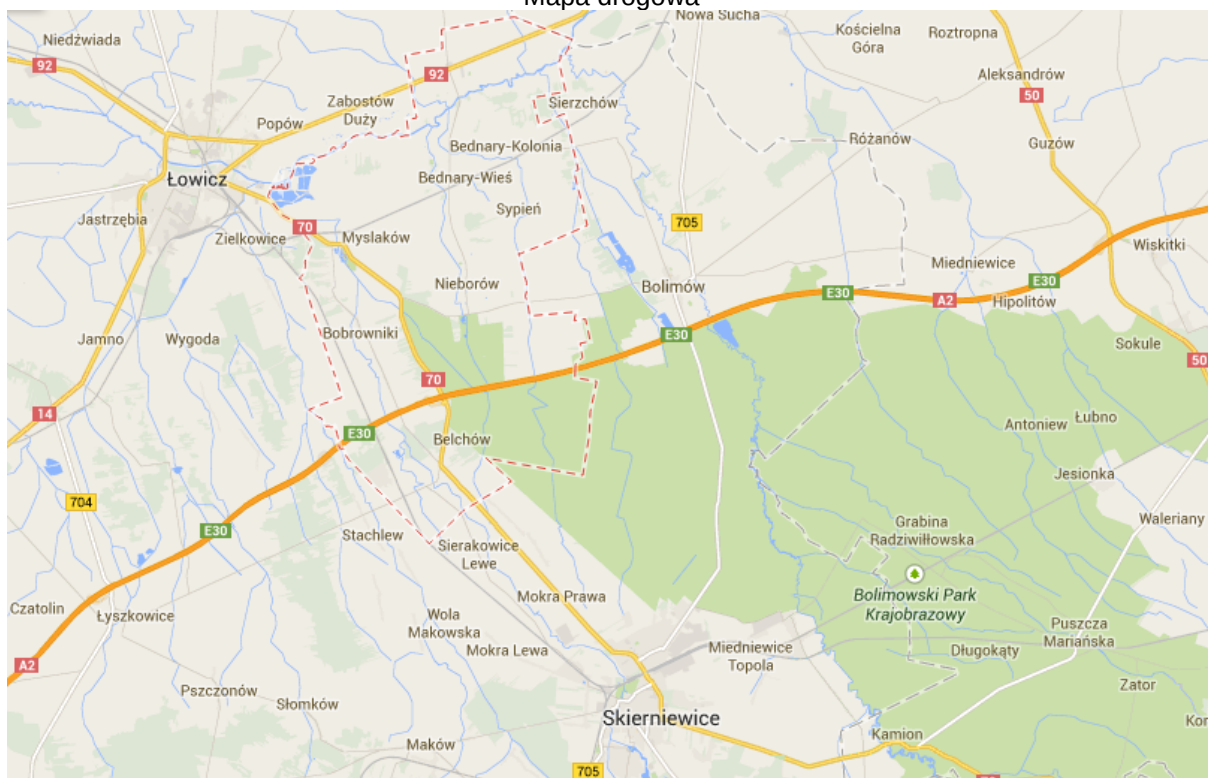
Źródło: www.powiat.lowicz.pl

Poniżej przedstawiono mapę drogową, na której przerywaną czerwoną linią oznaczono gminę Nieborów. Położona jest ona pomiędzy aglomeracjami łódzką i warszawską. Gmina oddalona jest od krytycznych dla jej rozwoju miast:

- * Łowicz – 9 km;
- * Skierniewice – 11 km;
- * Warszawa – 72 km;
- * Łódź – 65 km;
- * Sochaczew – 23 km;
- * Mszczonów – 48 km.

Gmina położona jest również pomiędzy dwoma większymi ośrodkami miejskimi jakimi są Łowicz w powiecie łowickim oraz Skierniewice w powiecie skierniewickim. Miasta te stanowią zatem naturalne źródła obsługi ludności w zakresie funkcji usługowych, w szczególności dzięki dobrym połączeniom komunikacyjnym.

Mapa drogowa

Do najważniejszych połączeń drogowych przebiegających przez obszar Gminy Nieborów należą:

- * autostrada A-2 biegnąca w śladzie trasy europejskiej E30 ze zjazdem w miejscowości Nieborów;
- * droga krajowa Nr 70 Łowicz - Huta Zawadzka, o długości 12,6 km na obszarze Gminy Nieborów;
- * droga krajowa Nr 92 biegnąca równolegle do autostrady A-2, łącząca Rzepin z Poznaniem i Warszawą oraz obydwa końce obwodnicy Mińska Mazowieckiego, o długości 14,6 km na terenie Gminy Nieborów.

Nieopodal Gminy będą również: droga krajowa Nr 14, droga krajowa Nr 50 oraz drogi wojewódzkie Nr 704 i 705.

Przez teren Gminy przebiegają dwie ważne trasy PKP: Warszawa – Poznań oraz Łowicz – Warszawa. Gmina posiada stację kolejową – Bednary oraz przystanki kolejowe w Mysłakowie, Bobrownikach i Bełchowie.

Przez obszar Gminy – zgodnie z projektem – ma również przebiegać Kolej Dużych Prędkości.

3.1.2. Powierzchnia

Powierzchnia gminy Nieborów zajmuje 10390 ha, co stanowi około 10,5% powierzchni powiatu łowickiego. Daje to Gminie 5 miejsce po gminach: Bielawy, Łowicz, Zduny oraz Łyszkowice. Poniżej przedstawiono mapę Gminy Nieborów wraz z wyznaczonymi miejscowościami.

Mapa gminy Nieborów

Źródło: Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów www.nieborow.pl

Gmina dzieli się na 19 sołectw, należą do nich: Arkadia, Bednary Kolonia, Bednary Wieś, Belchów Osiedle, Belchów Wieś, Bobrowniki, Chyleniec, Dzierzgów, Dzierzgówek, Janowice, Julianów, Karolew, Kompina, Michałówek, Mysłaków, Nieborów, Patoki, Piaski, Sypień.

Powierzchnia lasów ogółem w Gminie w 2013 roku wyniosła 1933,66 ha, natomiast gruntów leśnych 18,6%, co daje lesistość¹ Gminy rzędu 18,6%.

¹ Definicja GUS: „Wskaźnik lesistości (lesistość) - stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni geograficznej kraju (danej jednostki terytorialnej: województwa, powiatu, gminy).”

Użytki rolne zajmują powierzchnię 5 418,91 ha, co stanowi 52,16% powierzchni Gminy.

3.1.3. Ludność

Na dzień 31 grudnia 2013 roku gminę Nieborów zamieszkiwało 9398 osób, gęstość zaludnienia wynosiła 90 osób/km². W latach 2003 – 2013 według podziału na płeć rejestrowano większą liczbę kobiet – zawsze stanowiły one ponad 51% ogółu ludności Gminy. Liczba ludności w podanych latach nie ulegała znacznym wahaniom, kształtuje się na podobnym poziomie. W roku 2013 w porównaniu do roku 2003 ubyły 123 osoby. W Gminie odnotowuje się niemalże corocznie ujemny przyrost naturalny oraz dodatnie saldo migracji wewnętrznych. Niespełna 63% ludności jest w wieku produkcyjnym, a 19% w wieku poprodukcyjnym – jest to społeczeństwo starzejące się. Zauważalny jest stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców, co ma ogromny wpływ na ich sytuację na rynku pracy. Poziom bezrobocia w Gminie jest dość wysoki, problemem staje się zjawisko długotrwałego bezrobocia oraz bezrobocia wśród ludzi młodych, w tym do 25 roku życia.

3.1.4. Środowisko przyrodnicze

Klimat²

Obszar gminy położony jest we wschodniej części XVII regionu klimatycznego Środkowopolskiego - zgodnie z regionalizacją klimatyczną Polski Alojzego Wosia (Atlas Rzeczypospolitej, 1993 r.). Klimat Gminy wykazuje niewielkie zróżnicowanie przestrzenne wartości poszczególnych elementów meteorologicznych. Dużym zróżnicowaniem cechują się jedynie dane dotyczące opadów atmosferycznych.

W skali całego roku przeważają wiatry zachodnie (ok. 20%), południowo- zachodnie (ok. 15%) i południowo- wschodnie (ok. 10%). Istotną cechą jest stosunkowo rzadkie występowanie wiatrów bardzo silnych.

Cechą klimatu jest możliwość występowania ostrych fal mrozu w marcu, kwietniu a nawet maju, co powoduje duże straty w rolnictwie i sadownictwie. Średnia roczna temperatura waha się od 7,6 do 8,0°C, liczba dni upalnych 5 - 6/rok, liczba dni gorących 34 - 37/rok, liczba dni mroźnych około 40/rok, liczba dni bezmroźnych 231/rok. Gmina posiada wysoki w stosunku do krajowego (max 24,8°C) wskaźnik termiczny 23°C. Wskaźnik usłonecznienia względnego w roku waha się w granicach 35 - 37%. Roczna suma promieniowania słonecznego wynosi 86,3 kcal/cm².

Powietrze³

Źródłem zanieczyszczeń powietrza na terenie Gminy są: paleniska domowe, kotłownie lokalne, źródła gospodarcze oraz pojazdy mechaniczne. Szkodliwymi substancjami pochodzenia antropogenicznego najczęściej emitowanymi do powietrza są przede wszystkim: tlenek siarki, tlenek węgla, wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne (WWA), benzo-a-piren, sadza, kadm oraz drobne pyły powstające w wyniku spalania węgla, oleju opałowego oraz materiałów pędnych. Zanieczyszczenie powietrza powyższymi substancjami chemicznymi ma negatywny wpływ na jakość życia i zdrowie człowieka, a także zaburza prawidłowe funkcjonowanie ekosystemów.

Przez analizowany obszar przebiegają odcinki dróg krajowych (70 i 2), które są źródłem uciążliwego hałasu, jak i wzmożonej emisji substancji zanieczyszczających powietrze. Na podstawie wieloetapowej klasyfikacji jakości powietrza w strefach, została określona konieczność realizacji programu ochrony powietrza ze względu na ochronę zdrowia dla 3 zanieczyszczeń.

Złóża kopalin⁴

Na terenie Gminy zlokalizowano jeden obszar eksploatacji złóż w miejscowości Nieborów, wydobywane są tutaj surowce ilaste ceramiki budowlanej. Zasoby geologiczne bilansowe zostały oszacowane na 3 tys. m³. Eksploatacja przebiega w sposób odkrywkowy. Powierzchnia złoża wynosi

² „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

³ Ibidem

⁴ Ibidem

0,12 ha, natomiast jego miąższość 2,85 m. Z surowca po szlamowaniu przez sito o oczkach 0,2 mm produkowano wyroby majolikowe w Manufakturze Ceramiki Artystycznej w Nieborowie.

Gleby⁵

Największą wartość rolniczą posiadają gleby klas II i III zlokalizowane głównie w północno- zachodniej części gminy. Stanowią one 16,4% wszystkich użytków rolnych. Gleby te podlegają ochronie przed użytkowaniem nierolniczym i powinny być wykorzystywane jako strefa żywicielska w zakresie sadownictwa i warzywnictwa. Największe powierzchnie zajmują gleby klas najsłabszych V i VI, aż 53,6% wszystkich użytków rolnych. Ogólnie stan gleb w otoczeniu obszaru uważa się za dobry.

Wody powierzchniowe⁶

Przez gminę przepływają trzy rzeki: Bzura, Skierniewka i Rawka.

- Rzeką Bzura przecina północną część gminy. Dolina rzeki charakteryzuje się spadkiem w kierunku wschodnim. Średnia szerokość doliny wynosi około 1 km. Zakłada się docelowo III klasę czystości wód rzeki Bzury. Z badań przeprowadzonych w punktach kontrolnych na Bzurze wynika, że w żadnym z nich woda nie spełnia wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe wykorzystywane do hodowli ryb karpiowatych w warunkach naturalnych.

- Skierniewka, nazywana w górnym biegu Łupią, jest prawobrzeżnym dopływem Bzury. Powierzchnia zlewni Skierniewki wynosi 339,9 km² przy długości 61,36 km. Jest to typowa nizinna rzeka. W górnej części płynie wśród pól i łąk zadrzewionym i ocienionym korytem, o naturalnym charakterze. Jej głębokość nie przekracza 1,0 m, z reguły 0,2 – 0,5 m. W dolnej części rzeka płynie dość monotonnym, pozbawionym naturalnych ukryć korytem wśród pól i łąk, nie posiada kryjówek za wyjątkiem skupisk roślinności naczyniowej rosnącej w dnie rzeki. Brzegi rzeki są częściowo zadrzewione i zakrzaczone. Teren zlewni pokryty jest przede wszystkim polami uprawnymi, łąkami oraz w znacznie mniejszym stopniu lasami iglastymi i mieszanymi. Dolina rzeki rozciąga się z południa na północ, jej średnia szerokość wynosi 400 m. Rzeką zasila stawy rybne w Arkadii i Mysłakowie. Według wstępnej oceny jakości wód powierzchniowych, wyniki badań wykazały, że w punkcie pomiarowo – kontrolnym występuje ogólna ocena stanu określona jako zła.

- Rawka – największy dopływ Bzury (113,5 km) w swoim dolnym biegu zachowała naturalny charakter, na odcinku tym występują procesy erozyjne. Środkowy odcinek Rawki jest uregulowany, natomiast na jej górnym fragmencie występują liczne piętrzenia, na całej długości rzeka posiada status rezerwatu.

Niewielki fragment obszaru Gminy, część wsi Dzierzgówek i Belchów, znajduje się w podzlewni rzeki Zwierzyniec. Jest to prawostronny dopływ Bzury uchodzący na 55,1 km jej biegu, w granicach administracyjnych miasta Łowicz.

⁵ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów powiat łowicki województwo łódzkie”

⁶ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Kanał Nieborowski przez całą swoją długość od Skierniewic do ujścia rzeki Bzury jest ciekim regulowanym. W rejonie zabytkowego pałacu w Nieborowie Kanał zasila stawy parku.

Wody podziemne⁷

Na obszarze Gminy występują trzy główne poziomy wodonośne: górnokredowy, trzeciorzędowy i czwartorzędowy. Z użytkowego punktu widzenia najważniejsze poziomy wodonośne występują w utworach czwartorzędowych.

W ramach krajowej sieci monitoringu zwykłych wód podziemnych PIG (Państwowy Instytut Geologiczny) bada skład i zmiany chemizmu wód. Na terenie Gminy punkt badawczy sieci regionalnej znajduje się w Kompinie – wodociąg wiejski – studnia nr 2. Warstwa wodonośna pochodzi z piętra czwartorzędowego i ma charakter wgłębny. Ostatnie lata badań wykazują pogorszenie stanu wód. Zarówno dla roku 2009, jak i 2010 klasę jakości wód w punkcie pomiarowo- kontrolnym Kompina określono jako II⁸.

Wody przeznaczone do spożycia⁹

Zasadniczym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia na terenie Gminy Nieborów są wody pochodzące z ujęć podziemnych. Liczba ujęć wód podziemnych, na których oparte są wodociągi wynosi 6. Wody te nie należą do I klasy jakości wód podziemnych, a co za tym idzie wymagają uzdatniania. Wszystkie stacje uzdatniania wody z terenu Gminy posiadają urządzenia uzdatniające - odżelaziacze.

Walory przyrodnicze, obszary objęte ochroną prawną¹⁰

Gmina Nieborów odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi, w tym krajobrazowymi, ze względu na wysoką bioróżnorodność oraz mnogość form ukształtowania.

W 2013 r. powierzchnia obszarów prawnie chronionej przyrody na terenie Gminy Nieborów wynosiła 6 921,8 ha, co stanowiło 66,6% powierzchni analizowanej Gminy. W porównaniu do 2007 r. odnotowano wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych w Gminie o 322,4 ha¹¹.

*** Park Krajobrazowy**

Obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego jest największym i najmniej zdeformowanym systemem przyrodniczym, jaki znajduje się na rozległym obszarze Polski Centralnej. Park leży na terenie gmin: Nieborów, Kowiesy, Bolimów, Nowy Kawęczyn, Wiskitki, Puszcza Mariańska i Skierniewice oraz na terenie miasta Skierniewice. Całkowita powierzchnia Parku w granicach województwa łódzkiego wynosi 13 253 ha, natomiast jego otulina 9 237 ha.

⁷ Ibidem

⁸ Wody średniej jakości o naturalnym chemizmie, antropogenicznie zmienione, wymagające złożonego uzdatniania.

⁹ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

¹⁰ Ibidem

¹¹ GUS, Bank Danych Lokalnych GUS

Park chroni dobrze zachowane fragmenty Puszczy Bolimowskiej, Wiskickiej i Jaktorowskiej. Największą powierzchnię stanowią zbiorowiska leśne: bory sosnowe i mieszane z dominującą sosną oraz domieszką dębu, brzozy, grabu, lipy, klonu w drzewostanie oraz kruszyną, jarzębiną, leszczyną, dereniem i jałowcem w podszycie.

W Puszczy żyje 16 gatunków ssaków łownych m.in.: łosie, sarny, daniela, jelenie, dziki, lisy i bobry. Na podmokłych łąkach doliny Rawki bytują bociany czarne i białe, zimorodki, brodzie, derkacze, bekasy, łabędzie nieme, żurawie, kaczki i wiele innych.

W 2010 r. powiększono obszar Parku na terenie Gminy Nieborów, obszar włączony do Parku wraz z otuliną liczy 484,64 ha, w tym powierzchnia Parku wynosi 322,34 ha, a otulina 162,30 ha.

* Rezerваты przyrody

Rezerwat przyrody obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi¹². Na terenie Gminy Nieborów zlokalizowano rezerwat florystyczny „Polana Siwica”, położony na obszarze Leśnictwa Nieborów. Rezerwat należący do Bolimowskiego Parku Krajobrazowego to prawdziwie ptasi raj. Rezerwat ten obejmuje 68,38 ha śródleśnych polan ze zbiorowiskami roślinności łąkowej i torfowej.

* Obszary chronionego krajobrazu (OChK)

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych¹³. Na terenie Gminy Nieborów wyznaczono obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Warszawsko- Berlińskiej. Łączna powierzchnia obszaru wynosi 36 650 ha, ochrona obejmuje cenne walory przyrodnicze największej na terenie województwa pradolina powstałej w okresie plejstoceńskim o specyficznych, choć w znacznym stopniu przekształconych, warunkach środowiska przyrodniczego, wykorzystanej obecnie przez doliny Bzury i Neru; stanowi część korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym łączącego dolinę Wisły z doliną Warty.

Gmina Nieborów graniczy również z Bolimowsko - Radziejowickim Obszarem Chronionego Krajobrazu, położona jest w jego otulinie.

* Zespół przyrodniczo – krajobrazowy

Zespół przyrodniczo- krajobrazowy Nieborów - powierzchnia wynosi 46,35 ha, jest to fragment zespołu parkowo- pałacowego w Nieborowie wkomponowany w otaczające drzewostany leśne. Charakteryzuje się krajobrazem puszczańskim gromadzącym wszystkie miejscowe gatunki roślin i zwierząt.

* Pomniki przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki,

¹²Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm

¹³ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm

jary, głazy narzutowe oraz jaskinie¹⁴. Na terenie Gminy za pomniki przyrody uznano 6 obiektów. Stanowią one pomniki przyrody ożywionej w postaci drzew lub ich zgrupowań:

- 6 wiązów szypułkowych – w Nieborowie, miejscowość Bednary – na terenie cmentarza w Bednarach,
- Lipa szerokolistna – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109 d,
- Dąb szypułkowy – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 137 b,
- Lipa szerokolistna – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109 d,
- Dąb szypułkowy – w Nieborów - na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109,
- Aleja 863 szt. drzew: 839 Lip drobnolistnych, 10 Dębów szypułkowych, 7 Wierzb białych i kruchych, 4 Sosny pospolite, 2 Wiązy szypułkowe, 1 Topola biała – w Nieborowie przy drodze wojewódzkiej nr 38.570 oraz nr 38.157.

* **Natura 2000**

Na terenie Gminy Nieborów utworzono obszar mający znaczenie dla Wspólnoty „Polany Puszczy Bolimowskiej” (PLH100028), o powierzchni 132,3 ha. Obszar składa się z czterech, starych, śródleśnych polan, z których dwie najcenniejsze mają pochodzenie autogeniczne (Strożyska, Siwica), a dwie - antropogeniczne (Olszówka, Bielawy). Właściwa polanom śródleśnym przyroda najlepiej zachowała się na polanach autogenicznych. Bardzo istotnym aspektem ochrony charakteryzowanego obszaru jest fakt, iż położone wśród lasów Puszczy Bolimowskiej polany, chronione w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, są poddawane stosunkowo nikomej antropopresji; fakt ten sprzyja zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej polan oraz może dodatkowo wzmocnić efekt ochrony czynnej.

Użytki ekologiczne¹⁵

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania¹⁶ Na terenie Gminy zlokalizowano 7 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 9,65 ha. Żaden z nich nie posiada nazwy własnej.

Inne obszary cenne przyrodniczo¹⁷

Istotne znaczenie zwłaszcza dla terenów zabudowanych ma zieleń urządzona. Terenami zieleni urządzonej są również cmentarze, które zajmują na terenie Gminy Nieborów powierzchnię 5,3 ha

¹⁴ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

¹⁵ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

¹⁶ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

¹⁷ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

(5 cmentarzy). Najważniejszym jest cmentarz wojenny w Kompinie z 1939 r., gdzie pochowano głównie żołnierzy 26 Dywizji Piechoty Armii "Pomorze" (bitwa nad Bzurą).

Główną atrakcją Gminy jest zespół pałacowo- parkowy w Nieborowie ze stałą ekspozycją wewnątrz z XVIII i XIX w. oraz manufakturą majoliki nieborowskiej. Ogród barokowy w stylu regularnym (francuskim) w Nieborowie zaprojektowany został w ostatniej dekadzie XVII w. Dominują w nim rodzime gatunki drzew, ale najbardziej okazałe są dwa platany posadzone ok. roku 1770.

Drugim ważnym obiektem jest romantyczny ogród w Arkadii, pełen sztucznych ruin wg projektu m.in. Sz. B. Zuga i H. Ittara: Świątynia Diany, Akwedukt Rzymski, Dom Murgrabiego, Przybytek Arcykapłana, Domek Gotycki z Jaskinią Sybilli, Łuk Kamienny.

Lasy i gospodarka leśna¹⁸

Lasy w Nieborowie, w większości mieszane, są niewątpliwym atutem gminy. Zajmują one, wraz z gruntami leśnymi powierzchnię 2237,52 ha i stanowią 21,55% jej obszaru. Obszary leśne na terenie Gminy Nieborów podlegają pod Nadleśnictwo Skierniewice.

Rosną tu przeważnie: sosny, dęby, brzozy, olsze, modrzewie i wiele innych gatunków drzew. W ostatnich latach wyraźnie rośnie udział gatunków liściastych. W lasach tych żyje wiele zwierząt począwszy od borsuków po sarny i jelenie. Z ptaków można spotkać: sójki, bażanty, myszolowy i krogulce. Latem rośnie tu wiele grzybów.

Na terenie Nadleśnictwa Skierniewice oraz Gminy Nieborów wyznaczone zostały również lasy HCVF (skrót od angielskiej nazwy: High Conservation Value Forests – polska nazwa: Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych).

Lasy Nadleśnictwa Skierniewice zaliczone są w całości do II strefy zagrożenia pożarowego. Corocznie na terenie nadleśnictwa wybucha kilkanaście pożarów lasu. Pożary oprócz strat materialnych powodują również nieodwracalne zmiany w ekosystemie leśnym.

Zagrożenia¹⁹

Do potencjalnych zagrożeń mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych na terenie Gminy Nieborów należy zaliczyć przede wszystkim: pożary, katastrofy, awarie i niekontrolowane przenikanie różnych substancji do środowiska naturalnego, skażenie toksycznymi środkami przemysłowymi - transport substancji niebezpiecznych, klęski żywiołowe (susze, huragany, intensywne opady).

Do poważnych awarii może dojść na skutek awarii urządzeń technicznych lub podczas transportu materiałów niebezpiecznych - w wyniku kolizji drogowej bądź kolejowej, a także wskutek rozszczelnienia cystern kolejowych lub autocystern.

Przez Gminę Nieborów przebiegają trasy przewozu materiałów niebezpiecznych: magistrale kolejowe Warszawa – Poznań oraz Łowicz – Warszawa, droga krajowa Nr 2 Warszawa – Poznań i 70 Łowicz – Skierniewice – Warszawa.

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem

3.1.5. Rys historyczny

„Gmina Nieborów położona jest w dolinie rzeki Bzury wśród charakterystycznego dla tej części Mazowsza krajobrazu nizinnego. Okolice Nieborowa były zaludniane od dawna, o czym świadczą odkryte w pobliskiej Wólce Łasieckiej, a ostatnio w Kompinie stanowiska kulturowe z późnego okresu rzymskiego (III - IV w. n. e.).

Na południowy zachód od Nieborowa w pobliżu Belchowa występowała tzw. Pustynia Nieborowska, której piaski do niedawna wykorzystywane były do celów hutnictwa szkła.

Nazwa Nieborów (w brzmieniu Nyeborowo lub Nyeborow) pojawia się w źródłach historycznych po raz pierwszy w dokumentach kościelnych XIV wieku wykazujących sumy pobierane w diecezji tytułem świętopietrza. Nazwa Nieborów jest nazwą dzierżawczą, założycielem jej mógł być zatem bliżej nie znany Niebor, którego imię jest zaświadczone w źródłach formą antroponimiczną. Na początku XVI wieku wzniesiono w Nieborowie gotycko- renesansowy dwór, który przetrwał do końca wieku XVII. Dobra nieborowskie stanowiły wówczas własność rodu Nieborowskich herbu Prawda. W 1694 r. dobra Nieborowskich kupił Prymas Polski kardynał Michał Stefan Radziejowski, który wznosił barokowy pałac zaprojektowany przez Tylmana z Gameren. W XVIII wieku dobra często zmieniały właściciela.

W 1774 roku Nieborów objął wojewoda wileński Michał Hieronim Radziwiłł, który wyposażył pałac w stylowe meble, tkaniny, obrazy i rzeźby oraz przedmioty rzemiosła artystycznego. Założył bogatą w zbiory bibliotekę. (Ponad 10 tys. woluminów dzieł polskich i obcych w tym starodruki z XV w.). Jego żona Helena z Przeździeckich Radziwiłłowa założyła w tym czasie słynny ogród romantyczny w Arkadii. Stał się on miejscem spotkań twórców epoki Oświecenia.

Założona w 1881 r. manufaktura majoliki przez Michała Piotra Radziwiłła dostarczała do pałacu ozdobne piece kaflowe i ceramikę artystyczną, która z czasem utworzyła cenny zespół majoliki nieborowskiej.

Dobra nieborowskie pozostały w rękach Radziwiłłów do lutego 1945 roku, następnie zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie i Arkadii został oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.”²⁰

²⁰ Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów www.nieborow.pl

3.1.6. Rys kulturowy²¹

Działalność kulturowa w Gminie prowadzona jest przede wszystkim przez poniżej wymienione instytucje. Dzięki ich funkcjonowaniu możliwe jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, przekazywanie tradycji i historii obszaru Gminy oraz jej rozwój. Instytucje te wykorzystują zarówno dziedzictwo historyczne regionu, jak i bogactwo przyrody.

* **Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie wraz z Filiami Gminnego Ośrodka Kultury w Bobrownikach i Bełchowie**

Instytucje prowadzą edukację kulturalną, mają na celu wychowanie przez sztukę oraz tworzenie warunków dla rozwoju rękodzieła ludowego i artystycznego. Ośrodki te, realizując zadania z zakresu upowszechniania kultury, oferują dzieciom i młodzieży koła zainteresowań: plastyczne, muzyczne i folklorystyczne. Przy GOK działa Strażacka Orkiestra Dęta oraz Kapela Ludowa. Gminny Ośrodek Kultury wraz z filią są organizatorami wielu konkursów lokalnych i ponadlokalnych z zakresu różnych dziedzin wiedzy.

* **Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Nieborowie**

Gminna Biblioteka wraz z Filiami w Arkadii, Bełchowie, Bobrownikach i Kompinie posiada ponad 39 tysięcy woluminów. Działa przy niej klub Video oferujący 373 filmy, a pośród nich zekranizowane lektury szkolne, klasykę filmową i bajki dla dzieci. Biblioteka prowadzi bogatą działalność kulturalną promującą książkę, jest organizatorem wystaw twórców nieprofesjonalnych pn. „Twórcy i hobbisci”, jak również wojewódzkich i lokalnych konkursów plastycznych i literackich adresowanych do dzieci i młodzieży. Inicjuje spotkania autorskie nie zapominając przy tym o podstawowej misji Biblioteki: gromadzi i udostępnia księgozbiór na zewnątrz, udzielając informacji bibliograficznych oraz informacji bibliograficznych o regionie. Przy Gminnej Bibliotece działa Punkt Informacji Turystycznej.

* **Muzeum w Nieborowie i Arkadii²²**

„Powstało w 1945 roku. W jego skład wchodzi Pałac Radziwiłłów wraz z ogrodem w Nieborowie i Ogród Romantyczny Heleny Radziwiłłowej w Arkadii. (...) Cała rodzina Radziwiłłów w lutym 1945 została deportowana przez służby NKWD do Związku Radzieckiego i osadzona w obozie w Krasnogorsku. Ówczesny dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie Stanisław Lorentz, zgodnie z wcześniejszym porozumieniem z Radziwiłłem, otoczył opieką unikatowy pałac nieborowski i jego zbiory oraz zabytkowy ogród w Arkadii, włączając je niezwłocznie w skład warszawskiego Muzeum Narodowego, jako jego oddział. To uratowało pałac i jego zbiory przed dewastacją i rozproszeniem w najgorszym okresie ortodoksyjnego stalinizmu.

W pałacu znajduje się obecnie muzeum wewnątrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana

²¹ Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów www.nieborow.pl

²² Muzeum w Nieborowie i Arkadii www.nieborow.art.pl

i szkło, srebra, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne), uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i ogród regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno- romantyczny) w Arkadii po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo- ogrodowe założenie rezydencjonalne. Muzeum w Nieborowie i Arkadii zostało wyróżnione w 1987 roku za konserwację i pielęgnację nieborowsko- arkadyjskiego założenia pałacowo- ogrodowego Złotym Medalem Ministra Kultury i Sztuki, a w czerwcu 1994 roku Europejską Nagrodą za Ochronę Zabytków (Europa-Preis für Denkmalphlege) fundacji FVS w Hamburgu. Równocześnie z uruchomieniem w Nieborowie muzeum wewnątrz, został powołany w 1945 roku na jego terenie Ośrodek Pracy Twórczej umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim, przeznaczony dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. (...) Pałac w Nieborowie jest także miejscem znaczących konferencji i spotkań krajowych i międzynarodowych w dziedzinie sztuki, kultury, nauki i polityki, których liczba w ciągu pół wieku narosła do ponad tysiąca. Wystarczy wspomnieć, że listę najznacześniejszych spotkań otwierają Międzynarodowa Kampania Muzealna pod egidą UNESCO z 1956 i Konferencja Okrągłego Stołu Architektów pod auspicjami ONZ z 1961 roku, a zamyka Międzynarodowa Konferencja Integracji Krajów Europy Środkowej ze Wspólnotą Europejską z października 1998 roku, przyjęta przez ówczesnego kuratora rezydencji nieborowskiej Stefana Górskiego.”

*** Manufaktura majoliki artystycznej²³**

„W 1881 roku ówczesny właściciel Nieborowa Michał Piotr Radziwiłł założył na terenie swojego gospodarstwa dworskiego manufakturę mebli, zwaną „rzeźbiarnią” oraz manufakturę majoliki artystycznej. (...) Obie manufaktury produkowały wyroby w oparciu o własne wzorce projektowe, zatrudniając okolicznych utalentowanych rzemieślników i samorodnych artystów, pochodzących z warstwy zubożałego ziemiaństwa i mieszkańców wsi.

Uruchomiona w grudniu 1881 roku w Nieborowie manufaktura majoliki artystycznej, którą pokierował sprowadzony z Francji syn polskiego emigranta politycznego Stanisław Thiele, specjalista wytopu ceramiki majolikowej zatrudniająca pracowników i dekoratorów rekrutujących się spośród uzdolnionych młodych mieszkańców pobliskich wsi oraz uczniów warszawskiej Szkoły Rysunkowej Wojciecha Gersona, działała bardzo wydajnie do 1885 roku. (...) Ukoronowaniem działalności manufaktury była urządzona w czerwcu 1884 w Hotelu Europejskim w Warszawie wielka wystawa wyrobów majolikowych z Nieborowa, która spotkała się z dużym zainteresowaniem publiczności warszawskiej. (...) W okresie rozkwitu manufaktura produkowała ozdobne piece i kominki, wazony i amfory, żardiniery i wazy, talerze i drobne przedmioty o przeznaczeniu użytkowym i dekoracyjnym. (...) W grudniu 1985 roku w obszernej hali dawnej malarni w budynku nieborowskiej Manufaktury została urządzona stała wystawa studyjna mebli i majoliki artystycznej z manufaktur Michała Piotra Radziwiłła, secesyjnej ceramiki Stanisława Jagmina i wybranych wyrobów współczesnej wytwórni ceramiki artystycznej w Nieborowie. Wystawa została wyróżniona dyplomem honorowym Ministra Kultury i Sztuki „za najciekawsze wydarzenia muzealne roku”.

²³ Muzeum w Nieborowie i Arkadii www.nieborow.art.pl

* **Pracownia ceramiki w MichałóWKu²⁴**

Pracownia prowadzi działalność edukacyjną: zajęcia, warsztaty raku, oraz wypały kamionki. Artysci uczą się toczenia na kole garncarskim oraz lepienia według różnych technik ceramicznych, prowadzą wykłady na temat dalekowschodnich technik wypalania.

* **Stowarzyszenie Ochrony i Rozwoju Ziemi Nieborowskiej**

STOWARZYSZENIE
OCHRONY
i ROZWOJU
ZIEMI
NIEBOROWSKIEJ

Jak czytamy na stronie internetowej Stowarzyszenia:
„Nasze cele to szeroko rozumiana ochrona i rozwój kulturowy, środowiskowy Ziemi Nieborowskiej, ochrona zabytków i walorów krajoznawczych naszego regionu czyli tego co mamy najcenniejsze”.

* **Przynależność do Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Łowicka”**

Od 2016 roku gmina Nieborów jest jednym z członków LGD „Ziemia Łowicka”. Członkami LGD są również gminy: Bielawy, Chąsno, Domaniewice, Kiernozia, Kocierzew Płd., Łowicz oraz Zduny. Celem stowarzyszenia jest pozyskiwanie środków unijnych na działania służące rozwojowi terenów wiejskich. Działalność LGD ma na celu:

- a. działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru działania, zwłaszcza obszarów wiejskich,
- b. aktywizowanie i integracja społeczna ludności wiejskiej, wspomaganie potencjału organizacji pozarządowych oraz wspieranie działań służących rozwojowi demokracji,
- c. opracowywanie i realizowanie lokalnej strategii rozwoju (LSR),
- d. promocję obszarów wiejskich, w szczególności położonych w gminach: Bielawy, Domaniewice, Zduny, Kiernozia, Chąsno, Kocierzew Południowy, Łowicz, Nieborów,
- e. upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich,
- f. wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy, w tym wdrażanie innowacji procesowych i produktowych na obszarach wiejskich, zmierzających do podniesienia dochodów mieszkańców oraz poziomu ich życia,
- g. pomoc w uzyskaniu dotacji Unii Europejskiej dla wszystkich potencjalnych beneficjentów z terenu gmin, o których mowa w pkt d.,
- h. pozyskiwanie środków na rozwój obszarów wiejskich, przy czym pozyskane środki przeznaczone będą na działalność statutową, w tym prowadzenie działalności grantowej i stypendialnej,
- i. rozwój oraz wspieranie działalności edukacyjnej, informacyjnej i szkoleniowej na obszarach wiejskich położonych w gminach, o których mowa w pkt d.,
- j. ochronę i promocję dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ochronę zwierząt i promowanie postaw ekologicznych,

²⁴ Strona internetowa Pracowni www.ceramicy.republika.pl

- k. podtrzymywanie tradycji i tożsamości kulturowej obszaru działania,
- l. wspomaganie rozwoju turystyki, rekreacji, kultury fizycznej, sportu, w tym organizowanie wypoczynku dla dzieci i młodzieży,
- m. promowanie produktów i wyrobów lokalnych,
- n. promocję zatrudnienia i aktywizację zawodową mieszkańców obszarów wiejskich oraz działalność na rzecz osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- o. promocję i ochronę zdrowia oraz działalność na rzecz osób niepełnosprawnych,
- p. działalność charytatywną,
- q. promocję i organizację wolontariatu,
- r. zapewnienie porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz wspieranie działań na rzecz obronności,
- s. wspieranie i wdrażanie programów rozwojowych o celach zbieżnych z celami niniejszego statutu, finansowanych z różnorodnych źródeł krajowych i zagranicznych.

* Stowarzyszenie **Łowicka Grupa Rybacka**²⁵

Stowarzyszenie funkcjonuje na obszarze województwa łódzkiego i ubiega się o realizację Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich.

W skład *Łowickiej Grupy Rybackiej* wchodzi:

- samorządy gminne: Gmina Bielawy, Gmina Domaniewice, Gmina Nieborów, Gmina Łowicz, Gmina Piątek,
- samorząd powiatowy: Powiat Łowicki,
- osoby fizyczne i prawne prowadzące działalność rybacką,
- Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Skierniewicach oraz osoby fizyczne.

Działania w ramach LSROR na rzecz rozwoju obszaru Łowickiej Grupy Rybackiej będą ukierunkowane na następujące cele ogólne:

Cel ogólny 1. Zapewnienie warunków dla zachowania i rozwoju sektora rybackiego

Cel ogólny 2. Zwiększenie wartości dodanej sektora rybackiego – rozwój produkcji i usług wykorzystujących jego zasoby

Cel ogólny 3. Promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru

Cel ogólny 4. Rozwój gospodarczy obszaru

* Działalność sportowa w Gminie prowadzony jest w oparciu o 5 klubów piłkarskich Ludowych Zespołów Sportowych w miejscowościach: Nieborów, Bednary, Bełchów, Bobrowniki oraz Dzierzgów. Kluby te posiadają własne boiska sportowe, prowadzą rozgrywki piłkarskie. Konieczne jest przeprowadzenie remontu boiska w Bednarach. Od 1995 roku rozpoczął działalność sportową "Uczniowski Klub Sportowy" przy Szkole Podstawowej w Bednarach – specjalizacja - tenis stołowy. W grudniu 2000 r przy Szkole Podstawowej w Nieborowie powstał Uczniowski Klub Sportowy "Pałac Nieborów" z dwoma sekcjami: piłki nożnej i szachową.

²⁵ igr.lowicz.pl

3.2. Zagospodarowanie przestrzenne

W gminie Nieborów 61,59% powierzchni stanowią grunty gospodarstw rolnych, których funkcjonuje w Gminie 1611. Użytki rolne ogółem stanowią około 84,7% gruntów ogółem oraz 52,16% powierzchni Gminy. Przeważająca ich część to użytki rolne w dobrej kulturze (około 91,5%). Grunty pod zasiewami stanowią około 47% gruntów ogółem i 28,96% całkowitej powierzchni Gminy. Uwagę należy również zwrócić na obszary porastane przez łąki trwałe²⁶, zajmujące 10,79% powierzchni Gminy.

Użytkowanie gruntów w gminie Nieborów w 2010 roku

	liczba gospodarstw rolnych	powierzchnia	udział w powierzchni Gminy
grunty ogółem	1 611	6 399,54	61,59%
użytki rolne ogółem ²⁷	1 608	5 418,91	52,16%
użytki rolne w dobrej kulturze	1 083	4 956,47	47,70%
pod zasiewami	884	3 008,99	28,96%
grunty ugorowane łącznie z nawozami zielonymi	165	204,03	1,96%
uprawy trwałe	287	443,24	4,27%
sady ogółem	279	436,42	4,20%
ogrody przydomowe	208	23,32	0,22%
łąki trwałe	782	1 121,19	10,79%
pastwiska trwałe	139	155,71	1,50%
pozostałe użytki rolne	588	462,44	4,45%
las i grunty leśne	524	515,93	4,97%
pozostałe grunty	1 375	464,70	4,47%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, Powszechny Spis Rolny 2010

Lasy i grunty leśne²⁸ zajmują w gospodarstwach rolnych 4,97% powierzchni Gminy i około 8,06% powierzchni gospodarstw.

Powierzchnia gruntów leśnych w gminie Nieborów w 2013 roku wynosiła 1982,21 ha, lesistość 18,6%.

Grunty leśne publiczne ogółem stanowiły około 57% wszystkich gruntów leśnych.²⁹

²⁶ Definicja GUS: Powierzchnia łąk trwałych to grunty pokryte trawami (5 lub więcej lat), z zasady koszone. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych

²⁷ Definicja GUS: Powierzchnię użytków rolnych ogółem stanowią: użytki rolne w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w sprawie minimalnych norm z dnia 12 marca 2007 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. z 2010 r., nr 39, poz. 211), na którą składają się: łąki trwałe, pastwiska trwałe, uprawy trwałe, w tym sady (plantacje drzew i krzewów owocowych oraz ich szkółki), ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację), zasiewy, grunty ugorowane, użytki rolne pozostałe (użytki rolne nie użytkowane i nie utrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 30 czerwca 2010 r.).

²⁸ Definicja GUS: Powierzchnia lasów i gruntów leśnych to powierzchnia pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (nie zalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzystywanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe), a także powierzchnię drzew i krzewów szybkorosnących prowadzonych na użytkach rolnych.

²⁹ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

3.2.1. Infrastruktura techniczna

Termin infrastruktura wywodzi się z łaciny i składa się z dwóch członów: „infra” - pod, poniżej i „struktura”- budowa, organizacja wewnętrzna, układ lub współzależność składników. Biorąc zatem pod uwagę etymologię wyrazu, infrastrukturę można zdefiniować jako podbudowę lub podstrukturę, na której opiera się określony układ nadrzędny.

Wg Prof. Dziembowskiego, istotnym czynnikiem wpływającym na organizację jednostki samorządu terytorialnego oraz jej rozwój przestrzenny jest właśnie infrastruktura.

Najczęściej infrastrukturę definiuje się jako zespół urządzeń i instytucji umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie gospodarki i organizację życia ludności na danym terenie.

W sensie planistycznym infrastruktura umożliwia zagospodarowanie terenu, tzn. wyposażenie go w zespół urządzeń technicznych i socjalno- kulturalnych.

Najbardziej popularnym i przyjętym w polskiej literaturze jest podział infrastruktury związany z określeniem jej zakresu rzeczowego. Dzieli on infrastrukturę w sposób dwudzielny na: infrastrukturę gospodarczą/techniczną (urządzenia) oraz infrastrukturę społeczną (człowiek).

W rozdziale tym analizie zostanie poddana infrastruktura techniczna Gminy Nieborów, w podziale na infrastrukturę: transportu, wodnokanalizacyjną, związaną z gospodarką odpadami, energetyczną.

* Infrastruktura transportowa

Układ podstawowy dróg Gminy Nieborów tworzą:

- autostrada A2 - przebiega przez środek Gminy ze zjazdem w miejscowości Nieborów;
- droga krajowa Nr 70 Łowicz - Huta Zawadzka o długości 12,6 km na obszarze Gminy Nieborów;
- droga krajowa Nr 92 łącząca Rzepin z Poznaniem i Warszawą oraz obydwa końce obwodnicy Mińska Mazowieckiego o długości 4,6 km na terenie Gminy Nieborów;
- drogi powiatowe o łącznej długości na obszarze Gminy Nieborów o łącznej długości 91,236 km:
 - Nr 1322E - Bolimów - Nieborów,
 - Nr 2700E - Mysłaków - Janowice - Bednary - Jasionna - Bolimów,
 - Nr 2701E - Łasieczniki - Sypień - Bednary,
 - Nr 2702E - stacja PKP Bednary - Sypień,
 - Nr 2703E - stacja PKP Mysłaków - Bednary,
 - Nr 2704E - Arkadia - Dzierzgów - Bełchów,
 - Nr 2705E - Karolew - Łasieczniki - Nieborów,
 - Nr 2714E - Ruszki - Kompina - Nieborów,
 - Nr 2720E – Strzelcew - Sromów
 - Nr 2721E - Popów - Kompina,

- Nr 2728E - Łyszkowice - Bełchów,
- Nr 2750E - Grudze - Bobrowniki,
- Nr 2755E - stacja PKP Bełchów - Sierakowice,
- Nr 2756E - droga przez wieś Piaski;
 - drogi gminne o długości łącznej 35,2 km:
- Nr 105207E - Kompina (droga Nr 2) - Płaskocin,
- Nr 105351E - Kompina - Patoki
- Nr 105362E - Kolonia Bednary - Sierzchów,
- Nr 105353E - od drogi 2703E Bednary Bariierka - Bednary Wieś - Mysłaków,
- Nr 105354E - Dąbrówka - Bąkowiec - Nieborów,
- Nr 105355E - droga krajowa Nr 70 (Zygmuntów) - Nieborów Zachodni,
- Nr 105356E - Nieborów - Sypień,
- Nr 105357E - Nowa Wieś - Nieborów Wschodni - Nieborów Wschodni - Nieborów,
- Nr 105358E - Bełchów - Chyleniec - Stara Wieś Piaski - gr. Gm. Bolimów (Kaczew),
- Nr 105359E - droga Karolew - droga powiatowa Nr 2700E - do linii PKP,
- Nr 105360E - Piaski Trzciniówka,
- Nr 105361E - Bełchów Osiedle – Dzierzgówek.

Powyższą sieć dróg publicznych uzupełniają drogi wewnętrzne poszczególnych miejscowości, pełniące rolę dróg dojazdowych do gospodarstw czy pól. Łączna długość dróg wewnętrznych wynosi 177 km.

Drogi w Gminie wymagają przebudowy, jest konieczne ze względu na poprawę jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności Gminy.

Przez Gminę Nieborów przebiegają dwie linie kolejowe relacji Warszawa - Poznań oraz Łowicz - Warszawa. Stacja kolejowa z bocznicami funkcjonuje w miejscowości Bednary, natomiast przystanki kolejowe obsługi pasażerskiej w: Mysłakowie, Bobrownikach i Bełchowie. Linie kolejowe pełnią funkcję bezpośrednich połączeń pasażerskich obszaru Gminy z Kutnem, Łowiczem, Sochaczewem, Skierniewicami i Warszawą, a także komunikują ze sobą poszczególne miejscowości Gminy na tychże kierunkach.

*** Wodociągi i kanalizacja**

W 2012 roku w Gminie Nieborów funkcjonowało 131 km czynnej sieci wodociągowej, do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania prowadziło 2538 przyłączy. Gospodarstwom domowym dostarczono 538,9 dm³ wody, z sieci wodociągowej korzystało 8170 osób, czyli około 87% ludności. Obszar Gminy Nieborów zasilany jest z 6 podziemnych ujęć wód, posiadających stacje uzdatniania wody. W każdej z nich woda jest uzdatniana metodą odżelazniania i odmanganiania. Poniżej przedstawiono opis ujęć:

Ujęcia wody na terenie Gminy Nieborów

Lp	Producent wody	Ekspluatowany wodociąg, (zaopatrywane miejscowości)	Pozwolenie na pobór Q_{max}		Wydajność studni [m ³ /h]	Produkcja wody [m ³ /d]	Liczba zaopatrywanej ludności [tys.]
			[m ³ /h]	[m ³ /d]			
1	Gmina Nieborów	Kompina, Patoki	18,1	259,0	Nr 1: 55 Nr 2: 55	116	554
2	Gmina Nieborów	Nieborów, Julianów, Piaski	42,3	581,0	Nr 1: 44,7 Nr 2: 40,0	204	1 212
3	Gmina Nieborów	Bobrowniki, Arkadia, Dzierżgów, Bełchów, Chyleniec, Michałówek	42,0	801,0	Nr 1: 42 Nr 2: 42	345	2 687
4	Gmina Nieborów	Mysłaków, Janowice, Bednary, Bednary Kolonia	41,0	553,0	Nr 1: 50	406	2 628
5	Gmina Nieborów	Bełchów, Dzierżgówek	37,3	437,0	Nr 1: 30 Nr 2: 42	196	2 022
6	Gmina Nieborów	Sypień, Karolew	13,8	156,0	Nr 1: 18	123	370

Źródło: na podstawie: „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Brak jest w Gminie sieci kanalizacyjnej. Nieczystości odprowadzane są do przydomowych zbiorników, które następnie są oczyszczane przez uprawnione do tego podmioty. Nieczystości te są przewożone do pobliskich oczyszczalni w Łowiczu, Skierniewicach i Bolimowie.

„Dla niektórych obiektów użyteczności publicznej zastosowano urządzenia gromadzące i podczyszczające ścieki sanitarne wspólne dla kilku budynków połączonych lokalną siecią kanalizacyjną. Sytuacje takie występują w obiektach szkół podstawowych i Muzeum Narodowego. Niewielkie odcinki kanalizacji, odprowadzające podczyszczone wody popłuczne ze stacji uzdatniania wody, występują w Sypieniu i Kompinie.

Muzeum w Nieborowie i Arkadii posiada mechaniczno- biologiczną oczyszczalnię ścieków, której odbiornikiem jest Kanał Nieborowski w km 7+560. Ilość ścieków w 2011 r. wyniosła 10 361 m³/rok.”³⁰

* **Zaopatrzenie w gaz ziemny**

Na obszarze Gminy rozpowszechniona jest forma zaopatrzenia w gaz propan – butan z 11 kg butli. W każdej z miejscowości Gminy znajduje się minimum jeden punkt, w którym można wymienić butlę. Podstawą gazyfikacji obszaru Gminy mogą stać się stacje redukcyjne gazu z wysokiego na średnie ciśnienie w Skierniewicach (7km od Bełchowa) i w Łowiczu (2 km od Mysłakowa i Arkadii).

³⁰ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

* **Ciepłownictwo**

Jak czytamy w Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów: „O środowisku przyrodniczym i zamieszkania decyduje przede wszystkim stan czystości powietrza. Zasadniczy wpływ na jakość powietrza ma sposób uzyskania energii dla celów grzewczych. Stan zagospodarowania w tym zakresie wskazuje na następujące uwarunkowania:

- źródłem energii do ogrzewania pomieszczeń są paleniska piecowe, a w budynkach mieszkalnych w dobrym stanie technicznym lokalne instalacje centralnego ogrzewania,
- głównym czynnikiem grzewczym jest węgiel i produkty węglopochodne,
- sporadycznie występują instalacje centralnego ogrzewania oparte na oleju opałowym,
- źródłem energii dla celów kulinarnych i podgrzewania wody są paleniska kuchenne, kuchnie na propan-butan oraz kuchnie elektryczne, uzupełniając termy elektryczne i gazowe,
- w obiektach użyteczności publicznej, modernizacje urządzeń grzewczych polegają na wprowadzaniu jako czynnika - oleju opałowego (szkoły, obiekty Muzeum Narodowego),
- nie występują na obszarze gminy przemysłowe źródła ciepła,
- niski stopień koncentracji zabudowy wskazuje na brak podstaw do promocji i realizacji zdalnych źródeł ciepła.

Zmianą proekologiczną ciepłownictwa może być realizacja programu gazyfikacji siedlisk z uwzględnieniem zaopatrzenia w gaz dla celów ogrzewania pomieszczeń, ogrzewania wody oraz przygotowywania posiłków.

Powyższe uwarunkowania, wskazują na sytuację bariery rozwoju gminy w zakresie ciepłownictwa wywołanej koniecznością modernizacji i przechodzenia na czynnik niewęglowy.”

Budynki w Gminie wymagają termomodernizacji, która w dłuższym okresie czasu wpłynie na zmniejszeniu kosztów ich utrzymania oraz będzie mieć pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze.

* **Infrastruktura elektroenergetyczna³¹**

Zaopatrzenie w energię elektryczną obszaru Gminy oparte jest o następujące urządzenia i sieci:

- główny punkt zasilania położony w północnej części miasta Łowicza;
- dwie linie elektroenergetyczne średniego napięcia wychodzące z GPZ Łowicz na kierunku do Kompiny (Sochaczew) i Bełchowa (Skierniewice) spięte w pierścień linią biegnącą od Kompiny poprzez tereny Bednar, Sypienia, Nieborowa i Bełchowa;
- liczne odgałęzienia linii elektroenergetycznych średniego napięcia ze stacjami transformatorowymi (67 obiektów) o dostatecznej gęstości;
- urządzenia i sieci posiadają rezerwę możliwości dostarczenia energii odbiorcom a zaopatrzenie w energię elektryczną nie stanowi problemu o decydującym znaczeniu dla rozwoju gminy.

³¹ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Obszar Gminy przecinają linie elektroenergetyczne przesyłowe wysokich napięć w tym:

- Rogowiec - Płock z odgałęzieniem w kierunku południowym o napięciu 400 kV (obszary wsi Arkadia, Mysłaków, Kompina i Patoki);
- Mory - Janów o napięciu 220 kV (obszary wsi Piaski, Dzierzgów, Dzierzgówek);
- Boryszew - Widok o napięciu 110 kV (obszary wsi Karolew, Sypień, Nieborów, Chylenieć);
- Łowicz 1 - Sochaczew o napięciu 110 kV (obszary wsi Kompina i Patoki).

* **Odnawialne źródła energii**

W zakresie odnawialnych źródeł energii w Gminie Nieborów wykorzystywana jest energia słońca, w tym celu w kilkunastu gospodarstwach na budynkach zainstalowano kolektory słoneczne.

Wykorzystanie energii odnawialnej w Gminie jest nadal zbyt niskie.

* **Gospodarka odpadami³²**

Od 1 lipca 2013 roku obowiązuje nowy system gospodarki odpadami. Odpowiedzialność za odpady, ustalenie stawek opłat dla mieszkańców za odbiór i dalsze zagospodarowanie odpadów przejęła Gmina. Za zbiórkę odpadów z terenu Gminy odpowiedzialna jest wyłoniona w trakcie przetargu firma Tonsmeier Centrum Sp. z o.o. Odbiór odpadów odbywa się zgodnie z ustalonym harmonogramem. Odpady zbierane są jako zmieszane oraz segregowane u źródła. Segregacja przebiega w oparciu o zasady:

- do żółtych worków można wkładać wyłącznie: butelki plastikowe po napojach i chemii domowej, puszki po napojach i konserwach, makulaturę oraz opakowania wielomateriałowe po sokach, napojach, mleku;
- do zielonych worków można wkładać wyłącznie: opakowania szklane np. butelki lub słoiki.

Odpady wielkogabarytowe typu: meble, wyeksploatowany sprzęt elektryczny i elektroniczny, akumulatory, zużyte opony, itp. będą odbierane z określonego miejsca, w określonym czasie ustalonym z Urzędem Gminy, o których Urząd Gminy poinformuje mieszkańców.

W zakresie odpadów zawierających azbest (należących do odpadów budowlanych) Gmina posiada „Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Nieborów pow. łowicki, woj. łódzkie na lata 2010 – 2013 (z uwzględnieniem perspektywy do 2032 roku)”. „Według przeprowadzonej inwentaryzacji, która odbyła się we wrześniu 2009 r. na terenie gminy znajduje się 498.000 m², czyli ok. 7 470 Mg wyrobów azbestowych. Wraz z inwentaryzacją dokonano oceny stopnia pilności usuwania wyrobów zawierających azbest. Zinwentaryzowana ilość pozwala stwierdzić, iż na terenie gminy Nieborów występuje bardzo duża ilość wyrobów zawierających azbest. W przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy jest ponad 52 m² wyrobów zawierających azbest.”³³

³² Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów, www.nieborow.pl

³³ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 – 2019”

3.2.2. Własność nieruchomości

Gmina Nieborów jest właścicielem wszystkich obiektów użyteczności publicznej, gdzie prowadzi działalność publiczną.

3.2.3. Stan obiektów dziedzictwa kulturowego

„Do rejestru zabytków wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna (art. 8, 9 pkt. 1, 2).”³⁴

Poniżej wymieniono zabytki na obszarze Gminy Nieborów zgodnie z „Wykazem zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków - stan na 30 czerwca 2014 r.):”:

* **Arkadia**

- rezydencja letnia Radziwiłłów (park z pawilonami), ob. muzeum, 4 ćw. XVII-XIX, nr rej.: 205/P-IV-3 z 26.10.1948, 91-VI-1 z 18.01.1962 oraz 145 z 12.08.1967:

- park, 1783 – XIX, nr rej.: 73/A z 19.05.1982
- świątynia Diany, 1783, nr rej.: 538 z 12.08.1967

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łowiczu, www.powiat.lowicz.pl,
fot. Autorstwa Wiesław Uczciwek – CKTiPZŁ

- dom arcykapłana, 1783, nr rej.: 539 z 12.08.1967
- dom murgrabiego, ok. 1800, nr rej.: 540 z 12.08.1967
- łuk grecki, 1785, nr rej.: 541 z 12.08.1967
- domek gotycki, pocz. XIX, nr rej.: 542 z 12.08.1967
- galeria arkadowa, ok. 1800, nr rej.: 543 z 12.08.1967

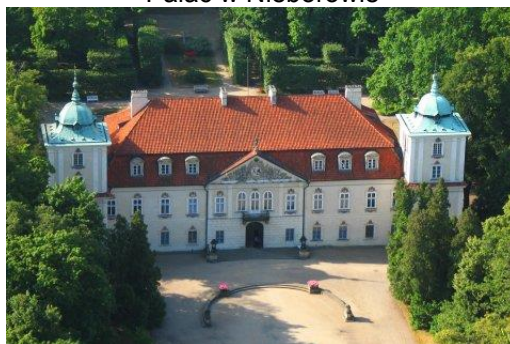
³⁴ Narodowy Instytut Dziedzictwa www.nid.pl

- jaskinia Sybilli, ok. 1800, nr rej.: 544 z 12.08.1967
- akwedukt, 1744, 1950-52, nr rej.: 545 z 12.08.1967
- brama cyrku, ok. 1800, nr rej.: 546 z 12.08.1967
- aleja przy drodze Arkadia-Nieborów, nr rej.: 1150 z 14.06.1974

- * **Bednary**
- kwatera wojenna (1939-1945) na cmentarzu rzym.-kat., nr rej.: 881/A z 14.04.1992

- * **Nieborów**
- kościół p.w. MB Bolesnej, 1871-83, nr rej.: 521 z 27.12.1979
- cmentarz rzym.-kat., 2 poł. XIX, nr rej.: 802 A z 20.11.1991
- 2 aleje (Nieborów-Łasieczniki, Nieborów-Piaski), nr rej.: A/1150/296 z 5.05.1980
- zespół pałacowy, ob. muzeum, XVIII, XIX-XX:
 - pałac, nr rej.: 116-VI-25 z 18.01.1962 oraz 146 z 12.08.1967
 - browar, nr rej.: 547 z 12.08.1967
 - oranżeria I, nr rej.: 548 z 12.08.1967
 - oranżeria II, nr rej.: 549 z 12.08.1967
 - spichrz, nr rej.: 550 z 12.08.1967
 - oficyna, nr rej.: 551 z 12.08.1967
 - dom oficjalisty I, nr rej.: 552 z 12.08.1967
 - dom oficjalisty II, nr rej.: 553 z 12.08.1967
 - stajnia, nr rej.: 554 z 12.08.1967
 - wozownia, nr rej.: 555 z 12.08.1967
 - budynek zarządu, nr rej.: 556 z 12.08.1967
 - kuźnia, nr rej.: 557 z 12.08.1967
 - chlew, nr rej.: 558 z 12.08.1967
 - budynek gospodarczy w parku, nr rej.: 559 z 12.08.1967
 - obora, nr rej.: 560 z 12.08.1967
 - park, nr rej.: 147-P-VI-2 z 26.10.1948, 98/561 z 12.09.1967 oraz 98 z 19.05.1982

Pałac w Nieborowie

Źródło: Muzeum w Nieborowie i Arkadii, www.nieborow.art.pl

* **Bełchów**

- zespół kościoła parafialnego, 1866, 1900, nr rej.: 973/A z 30.06.1994:
 - kościół p.w. św. Macieja
 - cmentarz kościelny
 - mur ogrodzeniowy
 - kaplica pogrzebowa
 - kapliczka

* **Kompina**

- cmentarz wojenny z II wojny światowej (żołnierzy polskich), 1939, nr rej.: 911 A z 21.12.1992

* **Patoki**

- dom dróżnika, 1 poł. XIX, nr rej.: 614 z 24.08.1967
- słup graniczny Księstwa Łowickiego, 1829, nr rej.: 2723-VI-30 z 16.03.1961

„Z obiektów nie umieszczonych w rejestrze zabytków, posiadających cechy znaczące dla krajobrazu kulturowego należy wyróżnić:

- w Bednarach Wsi: kościół p.w. Św. Małgorzaty i Św. Macieja wraz z cmentarzem przykościelnym, cmentarz rzymsko- katolicki, dworzec kolejowy i dom wielorodzinny Nr 43,
- w Bełchowie: stacja kolejowa, cmentarz rzymsko- katolicki, dwie kapliczki, budynek szkoły podstawowej, zagroda Nr 129 wł. Jan Cichal, obora w zagrodzie Nr 10 wł. Jan Krokocki,
- w Kompinie: kościół p.w. Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika z cmentarzem przykościelnym, cmentarz rzymsko- katolicki, dwie kapliczki, zagroda Nr 91 wł. Jan Szwarocki, dom Nr 19 wł. Gładki, dom nr 36 wł. S. Janicki, dom Nr 74 wł. Jan Gładki,
- w Nieborowie: cmentarz przykościelny, dawny zajazd, kapliczka, dom ludowy, zagroda Nr 71 wł. Szczepanik, Dom Nr 90 wł. J. Rosak,
- w Karolewie: cmentarz ewangelicki, dom Nr 8 wł. Jankowski,
- w Arkadii: kapliczka,
- w Bobrownikach: kapliczka,
- w Julianowie: kaplica,
- w Dzierzgowie: dom ludowy, dom Nr 57 wł. J. Wyszogrodzka,
- w Patokach: kapliczka,
- w Piaskach: zagroda Nr 65 wł. Wiesław Koziół, dom Nr 48 wł. K. Kafka,
- w Sypieniu: dom Nr 22 wł. Józefa Figat, dom Nr 36 wł. M. Nowak;

Obiekty te wskazane są do ochrony w celu zachowania formy architektonicznej.”³⁵

³⁵ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów”

3.2.4. Uwarunkowania ochrony środowiska

Ochrona środowiska w Gminie Nieborów prowadzona jest w oparciu o „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 – 2015 z perspektywą na lata 2016 – 2019”.

POŚ nawiązuje do „Programu Ochrony Środowiska Województwa Łódzkiego 2012” oraz do „Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016”.

„Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019” określa w szczególności kierunki polityki ekologicznej Gminy. Wśród instrumentów służących realizacji programu wyróżnia on instrumenty: prawne, finansowe, społeczne, polityczne oraz strukturalne.

POŚ wyznacza również osiem priorytetów ekologicznych, których osiągnięcie będzie możliwe poprzez realizację celów szczegółowych i zadań w ramach niżej wymienionych celów głównych:

1. Ochrona zasobów przyrodniczych;
2. Ochrona i zwiększenie zasobów leśnych;
3. Ochrona gleb użytkowanych rolniczo;
4. Racjonalna eksploatacja kopalin i ochrona złóż;
5. Zmniejszenie materiałochłonności produkcji;
6. Ochrona jakości powietrza;
7. Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
8. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi i ochrona wód przed zanieczyszczeniami;
9. Rozwój małej retencji oraz odbudowa melioracji podstawowych i szczegółowych;
10. Zapobieganie i minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów;
11. Realizacja programu ochrony środowiska przed hałasem;
12. Zachowanie stref bezpieczeństwa przy lokalizacji obiektów emitujących promieniowanie elektromagnetyczne;
13. Prowadzenie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, dotyczącej wszystkich elementów środowiska;
14. Działania zapobiegające powstawaniu poważnych awarii oraz szybkie usuwanie ich skutków.

Obszarami szczególnie istotnymi z punktu widzenia ochrony środowiska są występujące na terenie Gminy: Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerwat przyrody „Polana Siwica”, Obszar Chronionego Krajobrazu Pradoliny Warszawsko- Berlińskiej, zespół przyrodniczo- krajobrazowy Nieborów, obszar Natura 2000 „Polany Puszczy Bolimowskiej”, 7 użytków ekologicznych oraz 6 pomników przyrody.

Gmina Nieborów posiada również „Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Nieborów pow. łowicki, woj. łódzkie na lata 2010 – 2013 (z uwzględnieniem perspektywy do 2032 roku)”.

Celem Programu jest bezpieczne usunięcie azbestu i wyrobów zawierających azbest z obszaru gminy Nieborów.

Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację niżej wymienionych zadań:

1. Zwiększenie zakresu wiedzy mieszkańców na temat azbestu, jego bezpiecznego użytkowania i usuwania (likwidacja przyzwolenia społecznego na nielegalne zachowania związane z azbestem - nieuprawniony demontaż i wyrzucanie odpadów do m.in. lasów).
2. Stworzenie właściwych warunków do wdrożenia obowiązujących przepisów prawnych oraz dobrych praktyk związanych z wyrobami azbestowymi.
3. Stworzenie sprzyjających warunków usuwania wyrobów azbestowych w całym okresie działania Programu.
4. Prowadzenie monitorowania powstawania odpadów azbestowych i gospodarki nimi.
5. Zorganizowanie dotowania usuwania azbestu.

3.3. Sfera społeczna

3.3.1. Sytuacja demograficzna i społeczna na danym obszarze

* Liczba i struktura ludności

Na dzień 31 grudnia 2013 roku gminę Nieborów zamieszkiwało 9398 osób, gęstość zaludnienia wynosiła 90 osób/km². W latach 2003 – 2013 według podziału na płeć rejestrowano większą liczbę kobiet – zawsze stanowiły one ponad 51% ogółu ludności Gminy.

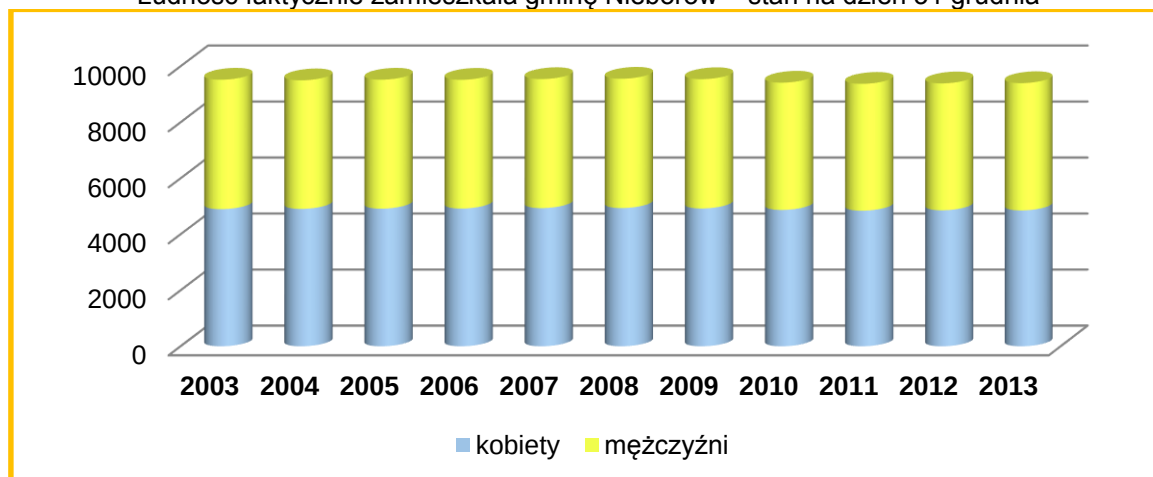
Ludność faktycznie zamieszkała gminę Nieborów – stan na dzień 31 grudnia

	ogółem	kobiety	udział kobiet	mężczyźni
2003	9 521	4 898	51,44%	4 623
2004	9 498	4 907	51,66%	4 591
2005	9 521	4 915	51,62%	4 606
2006	9 517	4 919	51,69%	4 598
2007	9 542	4 935	51,72%	4 607
2008	9 555	4 937	51,67%	4 618
2009	9 540	4 922	51,59%	4 618
2010	9 415	4 870	51,73%	4 545
2011	9 373	4 842	51,66%	4 531
2012	9 389	4 857	51,73%	4 532
2013	9 398	4 852	51,63%	4 546

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W okresie poddanym analizie liczba ludności ogółem nie ulegała znacznym wahaniom. W roku 2013 w porównaniu do roku 2003 ubyły 123 osoby. Najwyższą liczbę ludności zarejestrowano w roku 2008, zaś najniższą w roku 2011, od tego też roku liczba ta ulega niewielkiemu zwiększeniu.

Ludność faktycznie zamieszkała gminę Nieborów – stan na dzień 31 grudnia

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Rozpatrując liczbę ludności w Gminie względem grup wieku widoczny jest znaczny udział ludności w wieku 70 lat i więcej, co jest potwierdzeniem faktu coraz dłuższego trwania ludzkiego życia. Warto zauważyć, że osoby w podanym przedziale wiekowym stanowiły w badanym okresie grupę bardziej liczną niż sumaryczna liczba dzieci w wieku od 0 do 9 lat.

Ludność w gminie Nieborów według grup wieku

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
0-4 lat	443	440	432	430	426	450	460	495	464	475	466
5-9 lat	579	542	508	476	482	468	455	456	464	466	487
10-14 lat	650	652	639	629	594	587	544	498	473	476	478
15-19 lat	772	731	728	685	665	654	651	616	621	586	572
20-24 lat	745	759	757	792	790	737	718	686	630	622	618
25-29 lat	678	687	708	689	748	791	809	772	787	769	725
30-34 lat	622	636	649	661	661	683	689	691	677	726	749
35-39 lat	617	621	622	639	616	619	632	646	657	655	670
40-44 lat	678	620	627	621	629	616	623	617	632	628	639
45-49 lat	698	739	731	710	692	678	620	619	611	617	603
50-54 lat	719	721	710	723	717	694	730	710	697	678	670
55-59 lat	456	505	581	605	658	698	695	688	691	671	662
60-64 lat	375	362	360	402	408	438	481	540	570	615	656
65-69 lat	439	416	389	358	361	344	332	321	351	361	389
70 lat i więcej	1050	1067	1080	1097	1095	1098	1101	1060	1048	1044	1014

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

* Przyrost naturalny

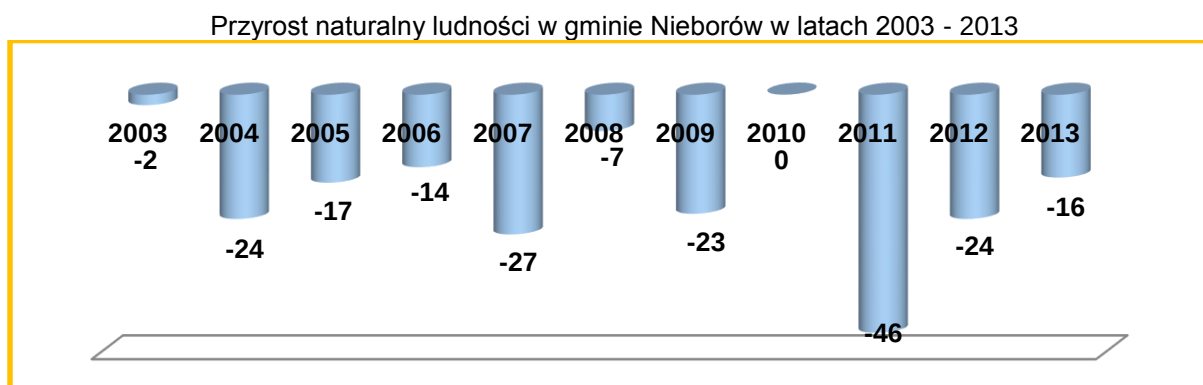
Przyrost naturalny w Gminie w badanym okresie - za wyjątkiem roku 2010, w którym wynosił „0” - wykazywał wartości ujemne.

Przyrost naturalny ludności w gminach powiatu łowickiego

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	-50	-61	-57	-29	-35	-37	-25	-44	-43	-61	-26
Chąśno	-5	-21	-5	-14	-7	-21	-29	-22	-21	-19	-3
Domaniewice	-47	-11	-26	6	-15	1	0	-4	-17	-6	-7
Kiernožia	-31	-16	-16	-16	-16	-31	-15	-7	-22	-32	-19
Kocierzew Południowy	-11	-23	-3	-2	-6	-15	1	-6	5	-16	-19
Łowicz	-7	-31	-33	-35	-28	-25	-10	-21	-14	-41	-24
Łyszkowice	-24	-24	-47	-12	-27	-8	-28	-1	-17	-10	-7
Nieborów	-2	-24	-17	-14	-27	-7	-23	0	-46	-24	-16
Zduny	-48	-32	-29	-35	-36	-41	-15	-35	-19	-28	-43

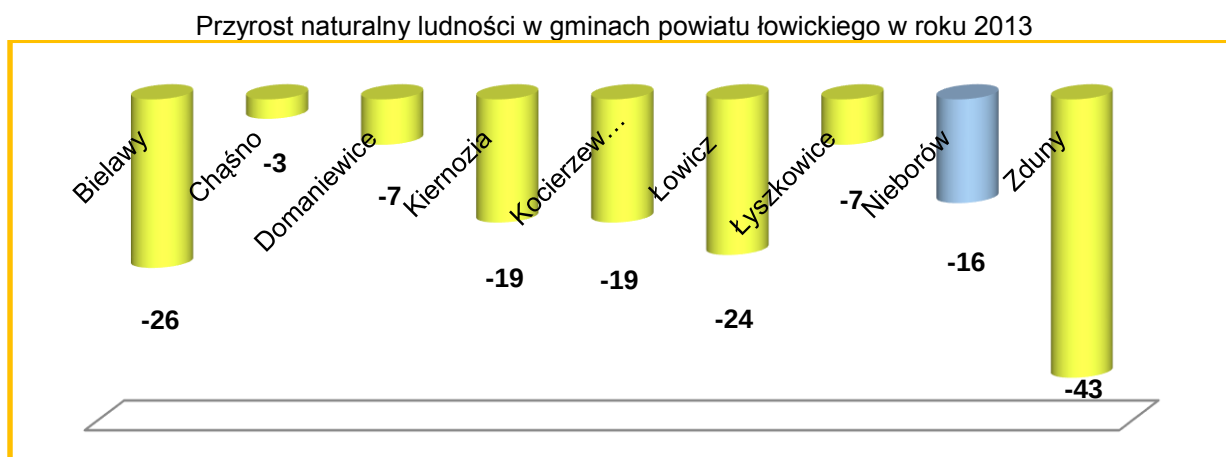
Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Najniższą wartość odnotowano w roku 2011 (-46), w ostatnim roku poddanym analizie wyniósł (-16).

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W porównaniu do pozostałych gmin wiejskich powiatu łowickiego gmina Nieborów nie wyróżnia się pod względem badanej cechy na tym obszarze. W 2013 roku najniższą wartość przyrostu naturalnego odnotowano w gminie Zduny (-43), zaś najwyższą w gminie Chaśno (-3).

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

* Migracje ludności

Migracje ludności są bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na liczbę i strukturę ludności danego regionu. „Migracjami (lub wędrowkami) ludności nazywamy całokształt przemieszczeń prowadzących do stałej lub okresowej zmiany miejsca zamieszkania osób. Migracje uważa się za najważniejszy przejaw przestrzennej mobilności ludności.”³⁶ Tabele poniżej przedstawiają saldo migracji³⁷ wewnętrznych oraz zagranicznych w latach 2003 – 2013.

³⁶ Definicja zaczerpnięta z „Materiałów dydaktycznych Zakładu Demografii i Gerontologii Społecznej UŁ” www.demografia.uni.lodz.pl

³⁷ „Saldo migracji to różnica między napływem i odpływem migracyjnym.” Definicja zaczerpnięta ze strony Głównego Urzędu Statystycznego www.stat.gov.pl

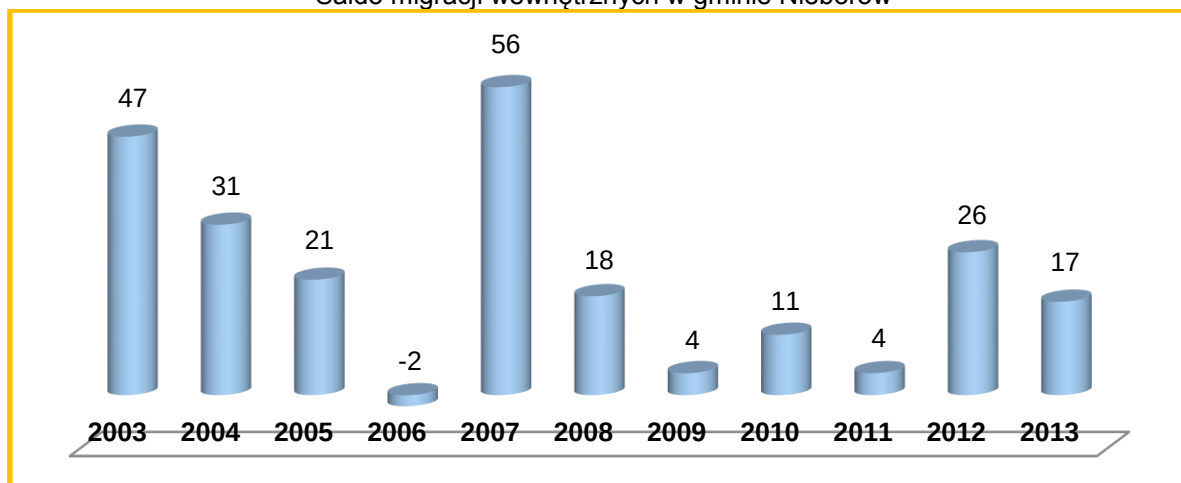
Saldo migracji wewnętrznych³⁸ w gminach powiatu łowickiego

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	-21	-16	-33	-20	-39	-15	17	-15	2	-6	-23
Chąsno	-27	0	10	-6	-26	-8	-9	-5	-8	-17	-28
Domaniewice	-4	-3	7	-8	8	12	-6	5	20	-11	-3
Kiernožia	-8	-4	-16	1	-11	-3	-11	-26	18	-9	-14
Kocierzew Południowy	-24	13	-15	2	-34	-24	-19	-34	-7	-29	-6
Łowicz	32	24	20	35	22	32	44	41	47	20	76
Łyszkowice	-7	-11	13	5	-21	-36	1	-20	12	-12	2
Nieborów	47	31	21	-2	56	18	4	11	4	26	17
Zduny	-27	-21	-12	-22	13	-1	-19	10	10	4	-28

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Saldo migracji wewnętrznych w gminie Nieborów co roku było dodatnie, wyjątek stanowił rok 2006, dla którego wartość salda wyniosła (-2). Jest to bardzo korzystna sytuacja dla gminy, która świadczy o tym, że coraz więcej osób widzi potrzebę, ale również dobrze ocenia perspektywy dalszego życia w Gminie.

Saldo migracji wewnętrznych w gminie Nieborów

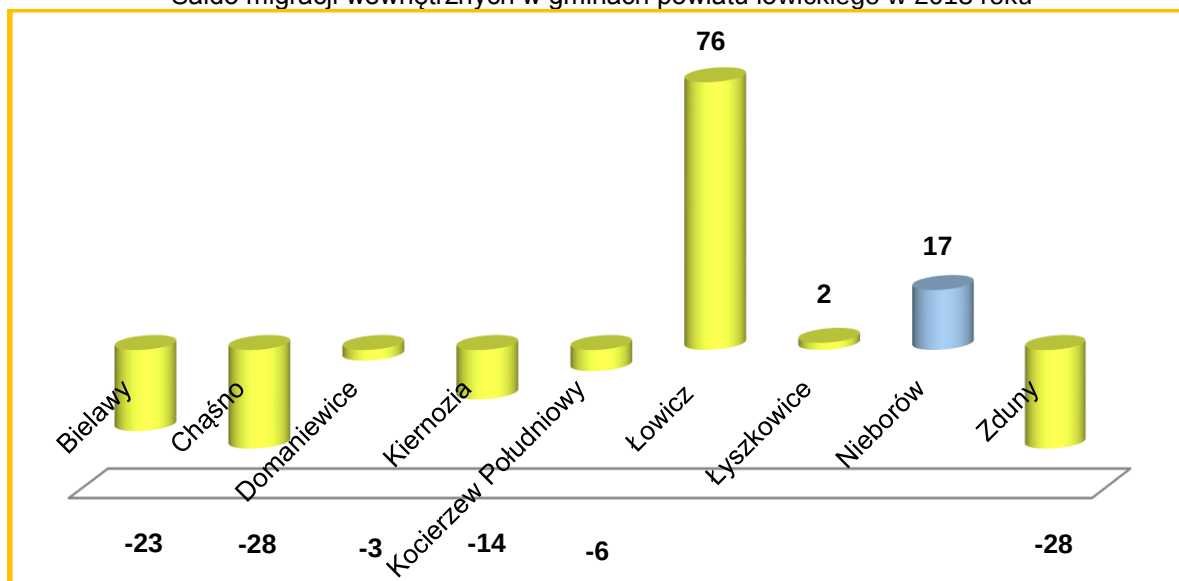

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W porównaniu do pozostałych gmin wiejskich powiatu łowickiego lepsza sytuacja występuje tylko w gminie Łowicz. W innych samorządach odnotowywana jest znaczna ilość ujemnych wartości salda.

³⁸ "Migracje wewnętrzne to przemieszczenia ludności w granicach państwa, czyli zmiana gminy zamieszkania lub w przypadku gminy miejsko-wiejskiej przeniesienie się z terenów miejskich do wiejskich tej gminy lub odwrotnie." Definicja zaczerpnięta ze strony Głównego Urzędu Statystycznego www.stat.gov.pl

Saldo migracji wewnętrznych w gminach powiatu łowickiego w 2013 roku

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Saldo migracji zagranicznych we wszystkich gminach w badanych latach wykazuje w większości wartości (0). W gminie Nieborów saldo wykazuje zarówno wartości ujemne jak i dodatnie. Najmniej korzystna sytuacja dotyczyła roku 2013, w którym saldo wynosiło (-5). Należy jednak pamiętać, iż są to dane statystyczne i nie uwzględniają one ruchów migracyjnych osób, które nie zgłosiły tego do Urzędu.

Saldo migracji zagranicznych³⁹ w gminach powiatu łowickiego

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	0	-1	0	-1	1	-1	0	1	1	-5	0
Chąšno	0	0	0	0	0	0	-1	1	2	-1	0
Domaniewice	0	0	0	-1	0	0	1	0	0	0	0
Kiernożia	0	1	0	0	0	0	0	0	-1	0	0
Kocierzew Południowy	0	1	0	-1	1	0	0	0	0	0	0
Łowicz	0	0	0	-4	0	1	1	0	0	0	0
Łyszkowice	0	0	0	-2	-1	0	2	1	1	0	-4
Nieborów	-3	0	4	-1	1	1	-1	2	0	-2	-5
Zduny	0	0	-1	-1	1	0	1	0	0	-1	0

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

³⁹ „Migracje zagraniczne to wyjazdy z kraju stałego zamieszkania (emigracja) lub przyjazdy do kraju (imigracja) w celu zamieszkania na stałe lub na pobyt czasowy.” Definicja zaczerpnięta ze strony Głównego Urzędu Statystycznego www.stat.gov.pl

* Ekonomiczne grupy wieku

Poniżej przedstawiono strukturę ludności wg. ekonomicznych grup wieku, a zatem wg podziału, który obrazuje jaką część społeczeństwa jest zdolna do pracy. W strukturze wieku ludności można wyróżnić trzy podstawowe kategorie, które są istotne z punktu widzenia rynku pracy i zasobów siły roboczej:

- ludność w wieku przedprodukcyjnym tj. w wieku od 0 do 17 lat,
- ludność w wieku produkcyjnym, w tym: kobiety od 18 do 59 lat, a mężczyźni od 18 do 64 lat,
- ludność w wieku poprodukcyjnym, w tym: kobiety od 60 lat i więcej, a mężczyźni od 65 lat i więcej.

Liczba ludności w gminie Nieborów wg ekonomicznych grup wieku

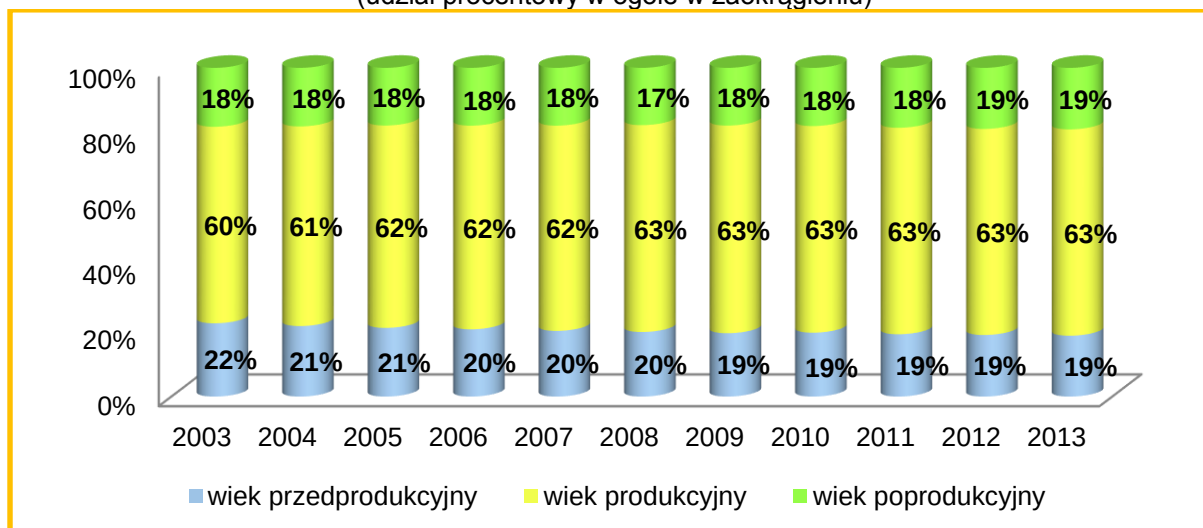
rok	wiek przedprodukcyjny		wiek produkcyjny		wiek poprodukcyjny	
	liczba ludności	udział % w ogóle	liczba ludności	udział % w ogóle	liczba ludności	udział % w ogóle
2003	2 123	22,30%	5 692	59,78%	1 706	17,92%
2004	2 038	21,46%	5 768	60,73%	1 692	17,81%
2005	1 990	20,90%	5 861	61,56%	1 670	17,54%
2006	1 947	20,46%	5 897	61,96%	1 673	17,58%
2007	1 907	19,99%	5 958	62,44%	1 677	17,57%
2008	1 877	19,64%	6 013	62,93%	1 665	17,43%
2009	1 839	19,28%	6 026	63,17%	1 675	17,56%
2010	1 830	19,44%	5 918	62,86%	1 667	17,71%
2011	1 777	18,96%	5 887	62,81%	1 709	18,23%
2012	1 759	18,73%	5 886	62,69%	1 744	18,57%
2013	1 740	18,51%	5 899	62,77%	1 759	18,72%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Porównując dane z roku 2003 oraz 2013 odnotowuje się:

- * zmniejszenie się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym o 383 osoby,
- * zwiększenie się liczby ludności w wieku produkcyjnym o 207 osób,
- * zwiększenie się liczby osób w wieku poprodukcyjnym o 53 osoby.

Liczba ludności w gminie Nieborów wg ekonomicznych grup wieku
(udział procentowy w ogóle w zaokrągleniu)

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Powyższe dane wskazują na starzenie się społeczeństwa w gminie Nieborów, co jest cechą charakterystyczną dzisiejszych czasów. Procentowy udział poszczególnych ekonomicznych grup wieku w ogóle ludności utrzymywać się będzie w kolejnych latach na podobnym poziomie.

Spośród wszystkich gmin wiejskich powiatu łowickiego w gminie Nieborów występuje najwyższy odsetek osób w wieku produkcyjnym oraz jeden z niższych w wieku poprodukcyjnym. Udział liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym jest wartością uśrednioną względem pozostałych jednostek terytorialnych. Znaczny odsetek osób w wieku produkcyjnym oznacza wyzwanie dla rynku pracy.

Liczba ludności w gminach powiatu łowickiego wg ekonomicznych grup wieku w 2013 roku

		wiek przedprodukcyjny		wiek produkcyjny		wiek poprodukcyjny	
	ogółem	liczba osób	udział % w ogóle	liczba osób	udział % w ogóle	liczba osób	udział % w ogóle
Bielawy	5 649	915	16,20%	3 412	60,40%	1 322	23,40%
Chąśno	2 996	575	19,19%	1 832	61,15%	589	19,66%
Domaniewice	4 644	903	19,44%	2 845	61,26%	896	19,29%
Kiernožia	3 524	640	18,16%	2 151	61,04%	733	20,80%
Kocierzew Południowy	4 399	853	19,39%	2 687	61,08%	859	19,53%
Łowicz	7 577	1 504	19,85%	4 728	62,40%	1 345	17,75%
Łyszkowice	6 767	1 316	19,45%	4 214	62,27%	1 237	18,28%
Nieborów	9 398	1 740	18,51%	5 899	62,77%	1 759	18,72%
Zduny	5 955	1 066	17,90%	3 537	59,40%	1 352	22,70%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

3.3.2. Warunki i jakość życia mieszkańców

Poniżej przedstawiono zasoby mieszkaniowe w gminie Nieborów. W 2012 roku dostępnych było 2946 mieszkań, ich liczba począwszy od 2003 roku wzrasta, za wyjątkiem roku 2010, w którym odnotowano jej zmniejszenie. Wzrasta przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania – w 2012 roku wynosiła 91,5m², wzrasta również przeciętna powierzchnia użytkowa na 1 osobę – wynosiła 28,7m². W tym samym czasie w powiecie łowickim wartości te wynosiły odpowiednio 84,8m² oraz 28,6m².⁴⁰

Zasoby mieszkaniowe w gminie Nieborów

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
liczba mieszkań	2803	2817	2840	2857	2873	2897	2912	2894	2913	2946
Przeciętna powierzchnia użytkowa w m²										
1 mieszkania	87,7	87,9	88,4	88,6	88,9	89,2	89,3	90,6	90,8	91,5
na 1 osobę	25,8	26,1	26,4	26,6	26,8	27,0	27,3	27,8	28,2	28,7
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne										
wodociąg	2443	2457	2480	2497	2513	2537	2553	2645	2664	2697
ustęp splukiwany	2091	2105	2128	2145	2161	2185	2201	2533	2552	2585
łazienka	2100	2114	2137	2154	2170	2194	2209	2396	2415	2448
centralne ogrzewanie	1951	1965	1988	2005	2021	2045	2060	2102	2121	2154
gaz z sieci	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Z roku na rok wzrasta również liczba mieszkań wyposażonych w poszczególne urządzenia techniczno- sanitarne. Największe zmiany w latach 2003 – 2012 dotyczą dostępności ustępu splukiwanego, następnie łazienki i wodociągu. W 2012 roku w instalacje te były wyposażone następujące odsetki mieszkań: wodociąg – 91,5%, ustęp splukiwany – 87,75%, łazienka – 83,1%, centralne ogrzewanie – 73,12%. Gmina nie posiada dostępu do gazu z sieci.

Tabele poniżej przedstawiają dostęp do wodociągu, łazienki oraz centralnego ogrzewania w gminach wiejskich powiatu łowickiego. Gmina Nieborów w porównaniu do pozostałych jednostek terytorialnych jest bardzo dobrze wyposażona w te instalacje. Dostęp do łazienki charakteryzuje największy odsetek mieszkań spośród wszystkich gmin, natomiast wyposażenie w wodociąg oraz dostęp do centralnego ogrzewania plasują Gminę na drugim miejscu.

Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań w gminach powiatu łowickiego

	WODOCIĄG									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bielawy	80,0	80,0	80,1	80,1	80,1	80,1	80,4	85,9	85,9	86,0
Chąśno	80,4	80,5	80,5	80,5	80,5	80,6	80,6	82,8	82,9	82,9
Domaniewice	87,2	87,3	87,3	87,3	87,3	87,5	87,5	90,8	90,9	90,9
Kiernožia	88,4	88,4	88,4	88,4	88,4	88,4	88,4	90,5	90,5	90,5
Kocierzew Południowy	82,6	82,6	82,7	82,7	82,7	82,8	82,8	85,5	85,5	85,5
Łowicz	83,8	83,9	84,0	84,2	84,3	84,5	84,6	90,0	90,0	90,1
Łyszkowice	84,5	84,5	84,6	84,7	84,7	84,9	84,9	87,9	88,0	88,1
Nieborów	87,2	87,2	87,3	87,4	87,5	87,6	87,7	91,4	91,5	91,5
Zduny	90,0	90,1	90,1	90,1	90,1	90,2	90,2	91,8	91,8	91,8

⁴⁰ Dane z Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych

	ŁAZIENKA									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bielawy	64,8	64,9	64,9	64,9	65,0	65,0	65,0	72,8	72,9	72,9
Chąśno	62,2	62,4	62,4	62,4	62,5	62,5	62,6	68,1	68,1	68,3
Domaniewice	70,9	70,9	71,0	71,1	71,1	71,3	71,4	77,9	78,1	78,2
Kiernožia	64,3	64,3	64,3	64,3	64,3	64,3	64,3	70,3	70,3	70,3
Kocierzew Południowy	66,6	66,6	66,7	66,7	66,7	66,8	66,8	71,3	71,3	71,4
Łowicz	67,5	67,7	67,9	68,2	68,5	68,9	69,1	77,4	77,5	77,8
Łyszkowice	66,6	66,6	66,8	66,9	67,0	67,3	67,4	74,0	74,2	74,2
Nieborów	74,9	75,0	75,2	75,4	75,5	75,7	75,9	82,8	82,9	83,1
Zduny	70,9	71,0	71,0	71,0	71,1	71,2	71,2	76,5	76,5	76,5

	CENTRALNE OGRZEWANIE									
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bielawy	49,0	49,0	49,1	49,1	49,2	49,2	49,3	53,7	53,7	53,8
Chąśno	54,8	55,1	55,1	55,2	55,2	55,3	55,3	57,0	57,1	57,3
Domaniewice	60,3	60,3	60,5	60,6	60,6	60,8	60,9	66,1	66,4	66,5
Kiernožia	57,6	57,6	57,6	57,6	57,6	57,7	57,7	61,3	61,3	61,3
Kocierzew Południowy	57,2	57,3	57,3	57,3	57,4	57,5	57,5	60,2	60,3	60,3
Łowicz	63,4	63,6	63,9	64,1	64,5	64,9	65,2	70,5	70,7	71,1
Łyszkowice	61,1	61,1	61,3	61,5	61,6	62,0	62,0	63,6	63,8	63,9
Nieborów	69,6	69,8	70,0	70,2	70,3	70,6	70,7	72,6	72,8	73,1
Zduny	71,9	72,0	72,0	72,0	72,1	72,2	72,2	74,4	74,5	74,5

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Zasoby mieszkaniowe Gminy są zatem na dobrym poziomie zarówno pod względem powierzchniowym, jak i pod względem dostępu do podstawowych instalacji i urządzeń – w porównaniu do pozostałych gmin wiejskich powiatu łowickiego. Znacznym utrudnieniem dla mieszkańców jest jednak brak sieci kanalizacyjnej.

Potencjalnym źródłem zagrożenia dla jakości życia mieszkańców, stanu środowiska przyrodniczego oraz obiektów zabytkowych jest budowa Kolei Dużych Prędkości. Rada Gminy Nieborów oficjalnie poparła protesty mieszkańców sołectw: Piaski, Dzierzgów, Dzierzgówek i Nieborów dotyczące jej przebiegu. Jak czytamy w piśmie: „Mieszkańcy nie zgadzają się na budowę KDP przez teren Gminy Nieborów ze względu na duże uciążliwości z tym związane. W miejscowości Dzierzgów, Dzierzgówek i Piaski zabudowane nieruchomości będą pomiędzy autostradą A-2 a proponowaną koleją. Ludność, która tam zamieszkuje obawia się nadmiernego hałasu i innych negatywnych czynników wywołanych przez pojazdy na autostradzie i pociągi Kolei Dużych Prędkości.”⁴¹

⁴¹ Stanowisko Rady Gminy Nieborów w sprawie przebiegu Kolei Dużych Prędkości przez teren Gminy Nieborów podjęte na XXXVIII Sesji Rady Gminy Nieborów w dniu 24.04.2013 r., Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów, www.nieborow.pl

3.3.3. Oświata i edukacja

Zadania z zakresu oświaty w Gminie wypełniają następujące instytucje szkolnictwa:⁴²

* Przedszkole w Bełchowie

Powstało w 1947 roku w pomieszczeniu świetlicy zakładowej Huty Szkła „Feniks”. Bardzo trudne warunki lokalowe przedszkola oraz rozwijające się Osiedle – Bełchów spowodowały w 1995 roku zrodzenie się wśród mieszkańców idei wybudowania nowego przedszkola i świetlicy środowiskowej. W roku 1997 powstał Społeczny Komitet Budowy Przedszkola i Świetlicy Środowiskowej. W 1999 r. pomysł budowy zyskał aprobatę Rady Gminy w Nieborowie. Otwarcie placówki nastąpiło 17 września 2006 roku. Obecnie przedszkole mieści się w nowoczesnym, dobrze wyposażonym budynku. Boczny hol dostosowany jest do prowadzenia zajęć gimnastycznych. Teren przedszkola jest ogrodzony i zagospodarowany. W roku 2008 urządzony został nowoczesny, bezpieczny plac zabaw. W przedszkolu jest blok żywieniowy. Dzieci korzystają z trzech posiłków dziennie. Kuchnia i zaplecze kuchenne jest nowoczesne, dostosowane do obowiązujących wymogów sanitarnych. Przedszkole jest czterooddziałowe. Prowadzone są dodatkowe zajęcia z rytmiki i języka angielskiego, cykliczne spotkania z muzyką organizowane przez Łódzkie Towarzystwo Muzyczne im. K. Szymanowskiego oraz przedstawienia teatralne.

* Szkoła Podstawowa i Przedszkole w Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie

Historia Szkoły Powszechnej w Nieborowie sięga lat 1933 – 1934, kiedy to została wybudowana. W miarę rosnących potrzeb spowodowanych wzrastającą liczbą uczniów budynek szkoły remontowano, a w 1993 roku wydano decyzję o rozbudowie szkoły o ciąg dydaktyczny i salę gimnastyczną. W wyniku reformy powstały gimnazja, a tym samym w szkole pojawiło się miejsce dla najmłodszych mieszkańców Gminy – przedszkolaków, którzy zajęli parter budynku dostosowany do ich wieku i możliwości. Od 1 września 2005 roku Szkoła Podstawowa wraz z Przedszkolem tworzą Zespół Placówek Oświatowych w Nieborowie. W szkole funkcjonuje oddział „0”.

Już od przedszkola proponowane są zajęcia z języka angielskiego, gimnastyki korekcyjnej, rytmiki oraz zajęcia z komputerem. Uczniowie w szkole uczą się języka angielskiego i rosyjskiego. W szkole funkcjonuje biblioteka, świetlica i stołówka. W szkole istnieje też bogata oferta zajęć pozalekcyjnych, na których uczniowie mogą rozwijać swoje zainteresowania i uzdolnienia. Są to zajęcia rekreacyjno-sportowe oraz koła zainteresowań: matematyczne, informatyczne, teatralne. Swoje umiejętności i zdolności uczniowie mogą także zaprezentować w różnorodnych konkursach szkolnych: recytatorskich, czytelniczych, ortograficznych, plastycznych, sportowych, ekologicznych i z zakresu profilaktyki.

* Szkoła Podstawowa w Bednarach

Początki szkolnictwa w Bednarach sięgają końca XVIII wieku, kiedy to przy tutejszym kościele powstała 3-klasowa szkołka parafialna. Dzieci mają zapewnioną naukę trzech języków obcych (angielskiego, niemieckiego, rosyjskiego) oraz informatyki w nowocześnie wyposażonej sali

⁴² Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów www.nieborow.pl

komputerowej. Szkoła dysponuje dobrze wyposażoną salą gimnastyczną i siłownią. Młodzież swoje sportowe zainteresowania rozwija w Uczniowskim Klubie Sportowym w sekcji tenisa stołowego i minikoszykówki.

* Szkoła Podstawowa w Bełchowie

Historia Szkoły Podstawowej w Bełchowie sięga roku 1866, kiedy to przy kościele na placu parafialnym pobudowano drewnianą szkołę. W roku 1894 powstała jednoklasowa szkoła murowana. W roku 1939 przystąpiono do budowy nowej szkoły w Bełchowie. Działania wojenne nie pozwoliły na jej ukończenie. Wiosną 1961 roku rozpoczęto budowę nowego gmachu szkoły, który istnieje do dnia dzisiejszego. Budynek do użytku został oddany 22 lipca 1962 roku, szkoła przyjęła imię Władysława Broniewskiego. Obecnie w szkole wykwalifikowana kadra kształci uczniów w 6 oddziałach oraz w klasie "0". W szkole naucza się dwóch języków obcych: rosyjskiego i niemieckiego.

* Szkoła Podstawowa w Bobrownikach

Powstała na przełomie lat 1897/1898. Początkowo mieściła się w jednej izbie, a nauka odbywała się w bardzo trudnych warunkach. Od 1970 roku szkoła mieści się w nowo wybudowanym budynku. Posiada osiem sal lekcyjnych, pracownię informatyczną z łączem internetowym, bogato wyposażoną bibliotekę z regionalnym wystrojem i zmodernizowaną salą gimnastyczną. W 1997 roku szkoła otrzymała imię Leokadii Ostrowskiej (obrończyni Krzyża i godła polskiego, nauczycielka tajnego nauczania, przewodniczka i opiekunka wielu utalentowanych młodych ludzi). W szkole funkcjonuje oddział „0”. Od 1995 roku szkoła należy do sieci Szkół Promujących Zdrowie. Każdego roku systematycznie realizowane są treści prozdrowotne oraz organizowane imprezy ogólnoszkolne i środowiskowe propagujące zdrowy styl życia. Pamiętając o swych korzeniach z dużym zaangażowaniem i pieczołowitością propagowany jest w szkole i środowisku regionalizm i wychowanie patriotyczne.

* Szkoła Podstawowa w Dzierzgówku

Szkoła Podstawowa w Dzierzgówku została utworzona 17 października 1949 roku pod nazwą Publiczna Szkoła Podstawowa w Dzierzgówku. Szkoła mieściła się w 1 sali lekcyjnej. W wyniku inicjatywy społecznej 29 grudnia 1966 roku oddana została nowo wybudowana szkoła z 8 salami dydaktycznymi i świetlicą. Uroczystość nadania imienia Żołnierzy Gwardii Ludowej Ziemi Łowickiej Szkole Podstawowej w Dzierzgówku i odsłonięcie tablicy pamiątkowej odbyła się 9 kwietnia 1967 roku. Szkoła położona jest wśród lasów sosnowych. W roku 1999 oddana została do użytku nowa część dydaktyczna, w tym 6 sal lekcyjnych. W roku szkolnym 1999/2000 obiekty te zostały przekazane Gimnazjum Nr 2 w Dzierzgówku. W szkole prowadzona jest nauka języka niemieckiego, języka rosyjskiego oraz fakultatywnie języka angielskiego.

* Szkoła Podstawowa w Mysłakowie

Powstała w 1934 r. Szkoła Powszechna w Mysłakowie posiadała cztery sale lekcyjne. Począwszy od lat 40 tych następowała powolna rozbudowa drewnianego budynku szkoły. Powstawały kolejne sale lekcyjne, mieszkanie dla nauczyciela, szatnia i świetlica. Rok 1992 pod kierownictwem mgr Sławomira Kołowacika przyniósł kolejny etap rozbudowy szkoły. Powstał łącznik z salą komputerową, dydaktyczną i konferencyjną, sanitariaty, natryski, szatnia. W 1995 r. rozpoczęto budowę sali gimnastycznej, którą ukończono w 1999 r. Uroczystość nadania imienia Marii Konopnickiej Szkole Podstawowej w Mysłakowie, prawo używania sztandaru szkoły i odsłonięcie tablicy pamiątkowej odbyło się 9 czerwca 1994 r. Od tego roku rozpoczęto w szkole realizację programu "Zielona Szkoła". Zorganizowano liczne wyjazdy krajoznawcze podziwiając piękno polskiej przyrody, a także uroki miast państw sąsiednich. Do nauki wykorzystywanych jest 8 sal lekcyjnych z pracownią biologiczno-chemiczną, fizyczną oraz pracownią komputerową.

* Gimnazjum Nr 1 w Kompinie

Siedzibą gimnazjum do czerwca 2001 r. była Szkoła Podstawowa w Bednarach. Z dniem 1 września młodzież gimnazjalna rozpoczęła naukę w szkole w Kompinie. Młodzież w ramach zajęć lekcyjnych doskonali swoje umiejętności lingwistyczne ucząc się języka angielskiego, rosyjskiego i niemieckiego. Zainteresowania kulturalne i sportowe uczniowie mogą rozwijać w ramach zajęć rekreacyjno-sportowych, korzystając z basenu oraz należąc do Uczniowskiego Klubu Sportowego "Bednary". Przy gimnazjum działa chór szkolny. Szkoła zainteresowana jest szeroko pojętą współpracą z przedsiębiorcami i sponsoringiem.

* Gimnazjum Nr 2 w Dzierzgówku

Gimnazjum mieści się w nowym budynku oddanym do użytku w 2002 roku, pięknie położonym wśród kompleksów leśnych przy mało uczęszczanej drodze łączącej Bełchów z Łowiczem. Szkoła ma doskonałe warunki lokalowe: jasne, nowoczesne sale lekcyjne, pracownię komputerową, salę audiowizualną i pełnowymiarową salę gimnastyczną wraz z zapleczem. Szkoła oferuje uczniom możliwość nauki dwóch języków obcych i korzystania z zajęć dodatkowych: SKS, Klub Europejski, Koło dziennikarskie, Koło teatralne. Funkcjonuje również Samorząd Szkolny i Szkolny Pedagog.

W 2012 roku do przedszkoli uczęszczało 176 dzieci (175 miejsc), natomiast do oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych 144 dzieci. W szkołach podstawowych kształciło się 561 uczniów, a w gimnazjach 285 uczniów.

Niezwykle ważnymi instytucjami przygotowującymi dzieci do życia i współpracy w grupie oraz pomagającymi wkroczyć w realia szkoły są przedszkola. W gminie Nieborów w 2013 roku odnotowano 413, a w 2012 roku - 394 dzieci w wieku 3 - 6 lat. W 2012 roku 316 z nich, czyli 80,2% było objętych wychowaniem przedszkolnym. Jest to najwyższy wskaźnik wśród gmin wiejskich powiatu łowickiego, nie mniej jednak należy zauważyć, iż prawie 20% dzieci w tej grupie wiekowej przebywała w domu,

pod opieką rodziców, kogoś z rodziny, albo innego zaufanego opiekuna. Nie jest to sytuacja korzystna ani dla dzieci, które powinny przebywać z rówieśnikami i uczyć się otaczającego je świata, ani dla rodziców (w większości matek), którzy w tym czasie mogliby pracować, realizować się również w życiu zawodowym.

Dzieci w wieku 3 – 6 lat w gminach wiejskich powiatu łowickiego

	DZIECI OGÓŁEM										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	242	213	216	202	191	177	174	171	180	211	221
Chąśno	158	142	141	147	134	127	119	111	114	113	101
Domaniewice	191	185	173	172	168	153	178	186	205	219	219
Kiernožia	157	135	142	119	124	131	130	143	148	147	143
Kocierzew Południowy	249	243	215	216	173	182	201	182	172	164	166
Łowicz	356	318	322	324	309	306	271	267	289	306	320
Łyszkowice	322	319	309	302	282	250	273	271	274	293	288
Nieborów	384	385	363	367	350	349	340	356	379	394	413
Zduny	248	212	209	185	180	181	185	215	218	239	212

	DZIECI OBJĘTE WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	116	114	129	128	114	128	135	144	149	164	-
Chąśno	44	35	28	36	35	33	37	67	73	74	-
Domaniewice	78	53	42	47	44	62	101	113	145	157	-
Kiernožia	74	64	79	66	61	69	70	72	72	73	-
Kocierzew Południowy	64	72	63	67	62	51	98	102	129	110	-
Łowicz	113	98	116	94	79	73	108	84	89	103	-
Łyszkowice	105	96	107	116	114	107	139	147	167	173	-
Nieborów	178	178	161	179	186	211	257	265	313	316	-
Zduny	87	72	82	90	68	85	109	146	156	164	-

	ODSETEK DZIECI OBJĘTYCH WYCHOWANIEM PRZEDSZKOLNYM										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	47,9	53,5	59,7	63,4	59,7	72,3	77,6	84,2	82,8	77,7	-
Chąśno	27,8	24,6	19,9	24,5	26,1	26,0	31,1	60,4	64,0	65,5	-
Domaniewice	40,8	28,6	24,3	27,3	26,2	40,5	56,7	60,8	70,7	71,7	-
Kiernožia	47,1	47,4	55,6	55,5	49,2	52,7	53,8	50,3	48,6	49,7	-
Kocierzew Południowy	25,7	29,6	29,3	31,0	35,8	28,0	48,8	56,0	75,0	67,1	-
Łowicz	31,7	30,8	36,0	29,0	25,6	23,9	39,9	31,5	30,8	33,7	-
Łyszkowice	32,6	30,1	34,6	38,4	40,4	42,8	50,9	54,2	60,9	59,0	-
Nieborów	46,4	46,2	44,4	48,8	53,1	60,5	75,6	74,4	82,6	80,2	-
Zduny	35,1	34,0	39,2	48,6	37,8	47,0	58,9	67,9	71,6	68,6	-

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Ostatnie dostępne dane pochodzące z Narodowego Spisu Powszechnego 2002 – Ludność wskazują na niski poziom wykształcenia mieszkańców gminy Nieborów. Zgodnie z nimi, największy odsetek

mieszkańców uzyskał zaledwie wykształcenie podstawowe ukończone (38,04%), wykształcenie wyższe tylko 4,89%, a policealne 1,24% osób. We wszystkich tych grupach przewagę stanowiły kobiety, przy czym największy udział odnotowano w grupie wykształcenia policealnego (80,81%). Wśród mężczyzn największy udział stanowili ci, którzy odebrali wykształcenie zasadnicze zawodowe.

Ludność wg poziomu wykształcenia i płci w gminie Nieborów – ostatnie aktualne dane

	ogółem		mężczyźni		kobiety	
	liczba osób	udział % w ogóle	liczba osób	udział % w danej kategorii wykształcenia	liczba osób	udział % w danej kategorii wykształcenia
Wyższe	389	4,89%	150	38,56%	239	61,44%
Policealne	99	1,24%	19	19,19%	80	80,81%
średnie razem	1 873	23,54%	833	44,47%	1 040	55,53%
średnie ogólnokształcące	286	3,59%	90	31,47%	196	68,53%
średnie zawodowe	1 587	19,94%	743	46,82%	844	53,18%
zasadnicze zawodowe	2 169	27,26%	1 366	62,98%	803	37,02%
podstawowe ukończone	3 027	38,04%	1 362	45,00%	1 665	55,00%
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	401	5,04%	121	30,17%	280	69,83%

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002 - Ludność

Bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na rozwój młodych ludzi jest powszechny dostęp do informacji. W obecnych czasach źródłem wiedzy są już nie tylko książki, które można odnaleźć w bibliotece, ale również publikacje, opracowania, ciekawe felietony, czy reportaże, które można znaleźć w Internecie. Dostęp do Sieci umożliwia zarówno samodzielne pogłębianie wiedzy przez uczniów, jak i ciekawsze oraz bardziej urozmaicone prowadzenie zajęć przez nauczycieli. W 2012 roku w szkołach podstawowych w gminie Nieborów na 1 komputer z dostępem do Internetu przypadało 6,68 uczniów, natomiast w gimnazjach 9,19 uczniów. Są to zbyt wysokie wskaźniki.

Uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów w gminie Nieborów(osoby)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży	36,14	17,68	15,47	10,42	9,30	7,20	7,06	7,18	7,01	6,68
gimnazja dla dzieci i młodzieży	21,58	20,65	20,45	18,75	15,52	16,39	15,30	14,52	11,19	9,19

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Działalność edukacyjną wspierają w Gminie: Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Nieborowie wraz z Filiami w Arkadii, Bełchowie, Bobrownikach i Kompinie oraz Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie wraz z Filią Gminnego Ośrodka Kultury w Bobrownikach. Instytucje te zostały szerzej opisane w rozdziale 3.1.6 Rys Kulturowy.

3.3.4. Opieka zdrowotna

W gminie Nieborów funkcjonują 3 przychodnie, w 2013 roku udzielono w nich 26490 porad. Mieszkańcy mają dostęp do 1 apteki ogólnodostępnej.⁴³ Opieka szpitalna dostępna jest dla mieszkańców w Łowiczu w Zespole Opieki Zdrowotnej w Łowiczu, który mieści się przy ulicy Ułańskiej.

W Gminie organizowane są badania profilaktyczne, m.in. mammografia.

3.3.5. Określenie grup społecznych wymagających wsparcia

Tabela poniżej przedstawia wydatki z budżetu Gminy Nieborów w latach 2008 – 2013. Wydatki mają tendencję wzrostową. Wśród nich znajdują się wydatki ponoszone na pomoc społeczną, które we wskazanych latach również wzrastały. Ich udział w wydatkach ogółem ulegał wahaniom, w 2013 roku stanowił 9,05% - w stosunku do roku 2008 obniżył się o 3,86 punktu procentowego.

Wydatki z budżetu Gminy Nieborów, w tym wydatki na pomoc społeczną

rok	wydatki z budżetu Gminy ogółem	wydatki na pomoc społeczną	udział % wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem
2008	18 082 106,52	2 334 228,20	12,91%
2009	18 595 346,95	2 167 428,57	11,66%
2010	25 342 088,25	2 213 236,71	8,73%
2011	23 450 375,44	2 257 464,25	9,63%
2012	21 795 502,77	2 327 699,18	10,68%
2013	25 884 710,38	2 342 155,59	9,05%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Zadania z zakresu pomocy społecznej wypełnia w Gminie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nieborowie.

GOPS przyznaje m.in. świadczenia rodzinne, jak i świadczenia z funduszu alimentacyjnego. Jest również podmiotem realizującym zadania określone w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W Gminie Nieborów funkcjonuje „Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2013 – 2015”. Jak czytamy w Programie, skupia się on przede wszystkim na opiece świadczonej dla rodziny poprzez pomoc społeczną, ponieważ znaczną część zadań opieki nad dzieckiem i rodziną realizuje Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Wszystkie działania programu powinny być skoncentrowane na wsparciu rodziny biologicznej, a istotą działań winno być wspieranie a nie zastępowanie rodziny.

Tabela poniżej wyróżnia grupy osób, którym najczęściej przyznano pomoc społeczną.

⁴³ Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

Najczęstsze powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Nieborów - stan na 31.12.2012 r.

powód trudnej sytuacji życiowej	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
ubóstwo	105	287
bezdomność	1	1
potrzeba ochrony macierzyństwa	19	106
w tym: wielodzietność	17	100
bezrobocie	78	203
niepełnosprawność	31	77
długotrwała lub ciężka choroba	25	75
bezzadność w sprawach opiekuńczo wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego ogółem	24	69
w tym: rodziny niepełne	21	56
rodziny wielodzietne	1	5
przemoc w rodzinie	1	2
alkoholizm	4	12
trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	4	5
zdarzenie losowe	2	7

Źródło: „Gminny Program Wspierania Rodziny na lata 2013 – 2015”

Największą grupę stanowią rodziny dotknięte ubóstwem (105 rodzin, 287 osób w tych rodzinach). Ubóstwo jest zwykle następstwem bezrobocia. Najczęściej dotyka rodziny wielodzietne (100 osób w rodzinach wielodzietnych otrzymało pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa), osoby samotnie wychowujące dzieci oraz osoby samotne. Jest to stan, który nie pozwala tym ludziom na pełne korzystanie z życia, bardzo często prowadzi do powstawania patologii w rodzinach, przemocy, czy alkoholizmu.

Kolejną grupą wymagającą wsparcia są osoby bezrobotne. Brak pracy bardzo często jest wynikiem niskiego poziomu wykształcenia, równie często przeradza się w długotrwałe bezrobocie – im bardziej wydłuża się czas pozostawania bez pracy, tym trudniej dostosować się do rzeczywistości panującej na rynku pracy. Długotrwałe bezrobocie może prowadzić do problemów natury psychologicznej, powoduje również dezaktualizację umiejętności. Problem osób bezrobotnych w Gminie został opisany szerzej w kolejnym rozdziale: 3.3.6 Rynek pracy.

Następną, najbardziej liczną grupę osób stanowią osoby niepełnosprawne. W 2012 roku problem ten dotknął 31 rodzin (77 osób). Osoby niepełnosprawne natrafiają w codziennym życiu na liczne bariery zarówno architektoniczne jak i te natury społecznej. Trudno jest im znaleźć zatrudnienie, niektórym z nich niezbędna jest całodobowa pomoc i opieka, co z kolei zwykle obciąża kolejnego członka rodziny. Prowadzi to do jeszcze większego uszczuplenia budżetu domowego.

Pomoc udzielana jest również osobom długotrwałe lub ciężko chorym, których nie stać na wykupienie często bardzo drogich leków i które bez pomocy społecznej musiałyby wybierać pomiędzy zakupem leków a zakupem np. żywności.

Znacznym problemem są także uzależnienia, w tym alkoholizm, który dotknął 4 rodzin (12 osób). W Gminie funkcjonuje „Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych”. Jak zapisano w nim: „Za rodzinę z problemem uważa się rodzinę, w której choćby jedna osoba pije

w sposób przynoszący szkodę. Głównie dotyczy to rodzin, w których ktoś jest uzależniony od alkoholu. Człowiek pijący w sposób destrukcyjny dostarcza wszystkim innym problemów życiowych, finansowych i emocjonalnych, co sprawia, że cała rodzina boryka się z szeroko rozumianym „problemem alkoholowym”. Można powiedzieć, że problemy związane z alkoholem ma nie tylko ten kto pije, bo nikt nie pije w próżni społecznej. Mają je wszyscy, którzy pozostają w więzi z alkoholikiem. (...)

Na terenie gminy Nieborów nie istnieją placówki odwykowe zajmujące się leczeniem osób uzależnionych od alkoholu. W powiecie łowickim przy ZOZ w Łowiczu działa Poradnia Leczenia Uzależnień, która przyjmuje także pacjentów z gminy Nieborów. Poradnia realizuje podstawowy program terapii uzależnienia, a jej oferta terapeutyczna skierowana jest do osób uzależnionych od alkoholu i ich rodzin. Podstawowy program terapii uzależnienia realizowany jest poprzez udział w poszczególnych etapach zajęć terapeutycznych.(...)

W 2012 roku na terenie gminy Nieborów policjanci ujawnili zdarzenia przestępcze i wykroczenia popełnione przez sprawców będących w stanie nietrzeźwości. W temacie tym odnotowano następujące dane za 2012 rok.

- interwencje domowe związane z nadużywaniem alkoholu: 19, w tym dotyczące znęcania się nad rodziną: 3;
- próby samobójcze: 3;
- kierujący pojazdem w stanie nietrzeźwym: 50;
- nieletni spożywający alkohol:1.

(...) W programie psychoterapeutycznym Poradni Leczenia Uzależnień w Łowiczu w 2012r., z terenu gminy Nieborów uczestniczyły 32 osoby, w tym 22 uzależnionych i 10 współuzależnionych.”

3.3.6. Rynek pracy

W 2013 roku w gminie Nieborów zarejestrowanych było 412 osób bezrobotnych, 43,45% stanowiły kobiety.

Bezrobotni zarejestrowani w gminie Nieborów – stan na 31 grudnia

rok	ogółem	mężczyźni	kobiety	udział procentowy kobiet
2003	577	298	279	48,35%
2004	513	266	247	48,15%
2005	470	227	243	51,70%
2006	375	185	190	50,67%
2007	314	164	150	47,77%
2008	321	158	163	50,78%
2009	348	176	172	49,43%
2010	348	181	167	47,99%
2011	321	151	170	52,96%
2012	443	260	183	41,31%
2013	412	233	179	43,45%

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

We wszystkich gminach wiejskich powiatu łowickiego wahania w liczbie zarejestrowanych osób bezrobotnych w kolejnych latach przebiegały podobnie. W 2013 roku udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym najwyższy był w gminie Łyszkowice, a następnie w gminie Nieborów.

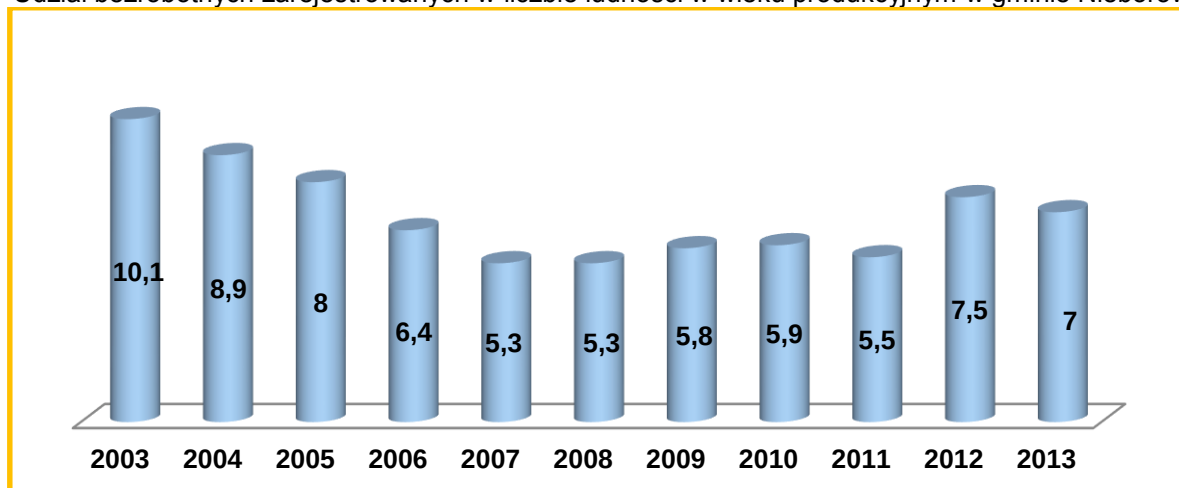
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminach powiatu łowickiego

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	11,8	10,8	10,3	8,8	7,4	6,2	5,1	5,8	5,6	5,9	6,7
Chąsno	9,4	8,6	8,2	6,4	4,8	4,0	4,9	5,1	5,5	5,6	6,1
Domaniewice	11,6	9,9	9,5	7,3	6,4	5,9	6,0	5,5	5,2	7,3	6,4
Kiernožia	11,2	10,3	9,4	7,2	5,6	5,0	4,4	4,3	4,9	5,7	5,7
Kocierzew Południowy	7,4	7,8	6,7	5,4	4,3	3,2	4,2	4,4	3,2	4,7	4,9
Łowicz	10,9	9,2	8,5	7,0	5,0	5,0	6,0	6,7	5,1	6,5	6,5
Łyszkowice	12,1	10,5	9,5	8,5	6,9	6,0	6,4	6,4	6,1	8,0	7,6
Nieborów	10,1	8,9	8,0	6,4	5,3	5,3	5,8	5,9	5,5	7,5	7,0
Zduny	11,0	10,1	8,5	7,1	5,9	5,2	5,9	6,4	5,0	6,0	6,2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W gminie Nieborów najwyższą wartość badanej cechy odnotowano w roku 2003, od tego czasu do roku 2011 wykazywała ona tendencję malejącą. Lata 2012 – 2013 to czas wahań związany również ze wzmożonym ruchem migracyjnym.

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w gminie Nieborów

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

W przypadku bezrobocia należy również pamiętać o osobach bezrobotnych niezarejestrowanych, które wykonują pracę w szarej strefie oraz o tym, że część osób zarejestrowanych także zasila tę strefę, czerpiąc korzyści finansowe z dwóch źródeł.

Zgodnie ze sprawozdaniem wg. gmin sporządzonym przez Powiatowy Urząd Pracy Łowicz, na koniec okresu sprawozdawczego za okres 01.12.2013 – 31.12.2013, osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy w gminie Nieborów stanowiły 11,47% osób zarejestrowanych w tej grupie w całym powiecie łowickim.

W grudniu 2013 roku – zgodnie z wyżej wspomnianym opracowaniem – po raz pierwszy zarejestrowanych było zaledwie 19,42% osób, co oznacza, że pozostała ich część zgłaszała się do Urzędu Pracy po raz wtóry. Prawo do zasiłku posiadało zaledwie 14,32% ogółu. 87,62% zarejestrowanych wcześniej pracowało.

Niepokojące są dane dotyczące wieku osób bezrobotnych. Znaczną część stanowią osoby w grupie od 18 do 44 lat, a więc w wieku kiedy ich zdolność do pracy jest najwyższa.

Dane Urzędu wskazują również na problem długotrwałego bezrobocia, najwięcej osób zostało zarejestrowanych w grupach pozostających bez pracy od 6 do 12 oraz od 12 do 24 miesięcy. Znaczny udział mają również osoby o statusie bezrobotnych powyżej 2 lat.

Potwierdzają się również tezy mówiące o zależnościach występujących pomiędzy poziomem wykształcenia, a znalezieniem pracy. W gminie Nieborów najwięcej zarejestrowanych osób bezrobotnych zakończyło edukację i otrzymało wykształcenie zasadnicze zawodowe, średnie zawodowe i policealne, a następnie gimnazjalne i poniżej.

Osoby bezrobotne zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łowiczu
(okres sprawozdawczy 01.12.2013 – 31.12.2013)

Osoby bezrobotne zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego						
ogółem	kobiety	zarejestrowani po raz 1	z prawem do zasiłku	zarejestrowani w ciągu 12 mies. od ukończenia szkoły	zwolnieni z przyczyn zakładu	poprzednio pracujący
412	179	80	59	26	17	361
	43,45%	19,42%	14,32%	6,31%	4,13%	87,62%
Osoby bezrobotne zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego wg. wieku						
18 - 24	25 - 34	35 - 44	45 - 54	55 -59	pow. 60	
81	121	86	69	41	14	
Osoby bezrobotne zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego wg okresu pozostawania bez pracy w miesiącach						
do 1	1 do 3	3 do 6	6 do 12	12 do 24	pow. 24	
40	81	51	98	86	56	
Osoby bezrobotne zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego wg wykształcenia						
wyższe	średnie zawodowe i policealne	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej		
40	110	39	134	89		
Osoby bezrobotne zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego wg stażu pracy w latach						
brak	do 1	1 do 5	5 do 10	10 do 20	20 do 30	powyżej 30
51	61	103	56	78	47	16

Źródło: Sprawozdanie wg. gmin za okres 01.12.2013 – 31.12.2013, zestawienie wewnętrzne,
Powiatowy Urząd Pracy Łowicz

Sprawozdanie PUP w Łowiczu wyróżnia osoby bezrobotne pozostające w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Na koniec analizowanego okresu sprawozdawczego stanowiły one około 87,38% ogółu zarejestrowanych w tym czasie osób bezrobotnych. Tabela poniżej przedstawia liczbę osób znajdujących się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, podaje udział procentowy osób w danej kategorii w liczbie osób ogółem w grupie osób w sytuacji szczególnej, a także przedstawia udział procentowy kobiet w liczbie osób ogółem w danej kategorii osób bezrobotnych. Analizując te dane widoczny jest problem długotrwałego bezrobocia (53,33% osób w szczególnej sytuacji), braku wykształcenia średniego (61,94%), braku kwalifikacji (39,17%) i doświadczenia (22,5%). Problematiczna jest również sytuacja osób do 25 roku życia, których udział w tej grupie stanowi 22,5% oraz powyżej 50 roku życia (25,56%). Uwagę należy również zwrócić na liczbę kobiet bezrobotnych po urodzeniu dziecka (4,44%) oraz liczbę osób samotnie wychowujących dziecko (6,11%), z czego 72,73% stanowią kobiety. Względem podziału na płeć, w większości wymienionych kategorii dominują zarejestrowani mężczyźni, jednak należy tutaj wziąć również pod uwagę fakt, iż łatwiej jest im znaleźć zatrudnienie w szarej – nierejestrowanej przecież – strefie. Zwykle są to prace w polu czy na budowie.

Osoby bezrobotne w szczególnej sytuacji na rynku pracy zarejestrowane na koniec okresu sprawozdawczego (okres 01.12.2013 – 31.12.2013) w gminie Nieborów (o = ogółem; k = kobiety)

ogółem w szczególnej sytuacji		długotrwale bezrobotne		bez wykształcenia średniego		bez doświadczenia		bez kwalifikacji		niepełnosprawni	
o	k	o	k	o	k	o	k	o	k	o	k
360	146	192	73	223	70	81	44	141	53	20	6
	40,56%	53,33%	38,02%	61,94%	31,39%	22,50%	54,32%	39,17%	37,59%	5,56%	30,00%
ogółem w szczególnej sytuacji		powyżej 50 roku życia		do 25 lat		po urodzeniu dziecka		po zakładzie karnym		samotnie wychowujący dziecko	
o	k	o	k	o	k	o	k	o	k	o	k
360	146	92	34	81	40	x	16	17	1	22	16
	40,56%	25,56%	36,96%	22,50%	49,38%	x	4,44%	4,72%	5,88%	6,11%	72,73%

Źródło: Sprawozdanie wg. gmin za okres 01.12.2013 – 31.12.2013, zestawienie wewnętrzne, Powiatowy Urząd Pracy Łowicz

3.4. Sfera ekonomiczna

3.4.1. Gospodarka

* Liczba i struktura podmiotów gospodarczych

Poniżej przedstawiono kształtowanie się liczby podmiotów gospodarki narodowej w gminie Nieborów w latach 2003 – 2013 z podziałem na sektor publiczny oraz prywatny. W 2013 roku do rejestru REGON wpisanych było 555 podmiotów, z czego 96,93% stanowiły jednostki gospodarcze prywatne. W porównaniu do roku 2003, w roku 2013 odnotowano o 74 podmioty więcej. Zmiany w liczbie podmiotów dotyczą w zasadzie tylko sektora prywatnego, w sektorze publicznym w 2004 odnotowano 1 podmiot mniej w stosunku do roku poprzedniego, ale w roku 2005 zarejestrowano jeden podmiot więcej. W latach pozostałych liczba publicznych jednostek gospodarczych była stała i wynosiła 17 podmiotów.

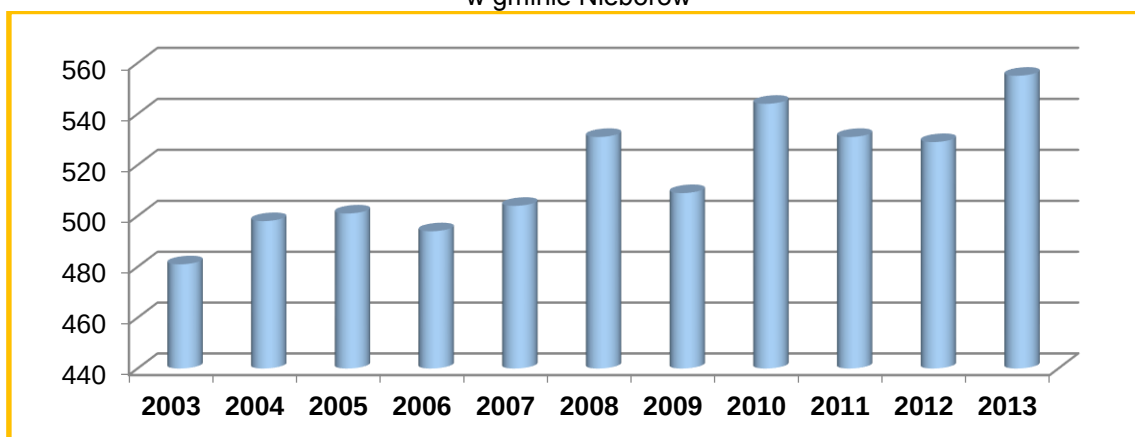
Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII) w gminie Nieborów

	ogółem	sektor publiczny	sektor prywatny
2003	481	17	464
2004	498	16	482
2005	501	17	484
2006	494	17	477
2007	504	17	487
2008	531	17	514
2009	509	17	492
2010	544	17	527
2011	531	17	514
2012	529	17	512
2013	555	17	538

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Wykres poniżej obrazuje dynamikę zmian w liczbie podmiotów gospodarki narodowej w gminie Nieborów. Wyraźna jest tendencja wzrostu, choć odnotowuje się spadki w poszczególnych latach. Liczba podmiotów gospodarczych funkcjonujących na danym obszarze uzależniona jest od wielu czynników zarówno endo- jak i egzogenicznych. Trudno jest zatem oszacować ich ilość w kolejnych latach. Można przypuszczać, że jeżeli nie zajdą nagłe i znaczne zmiany w sytuacji gospodarczej i politycznej w skali mikro oraz na obszarze powiatu, województwa, kraju czy świata, liczba podmiotów w Gminie utrzymać się będzie na podobnym poziomie.

Podmioty gospodarki narodowej ogółem wpisane do rejestru REGON (stan w dniu 31 XII)
w gminie Nieborów

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Największą część sektora prywatnego (w 2013 roku 86,25%) stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i to wśród tych jednostek zachodzi największa dynamika zmian. W 2013 roku w stosunku do roku ubiegłego odnotowano o 4 spółki handlowe więcej, na wyrównanym poziomie utrzymuje się natomiast liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych - w 2013 roku zarejestrowano 23 jednostki.

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg sektorów własnościowych

	2010	2011	2012	2013
podmioty gospodarki narodowej ogółem	544	531	529	555
sektor publiczny - ogółem	17	17	17	17
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	15	15	15	14
przedsiębiorstwa państwowe	0	0	0	0
spółki handlowe	0	0	0	0
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	0
sektor prywatny - ogółem	527	514	512	538
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	463	448	445	464
spółki handlowe	10	10	11	15
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	1
spółdzielnie	2	2	2	2
fundacje	0	0	0	0
stowarzyszenia i organizacje społeczne	20	22	22	23

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

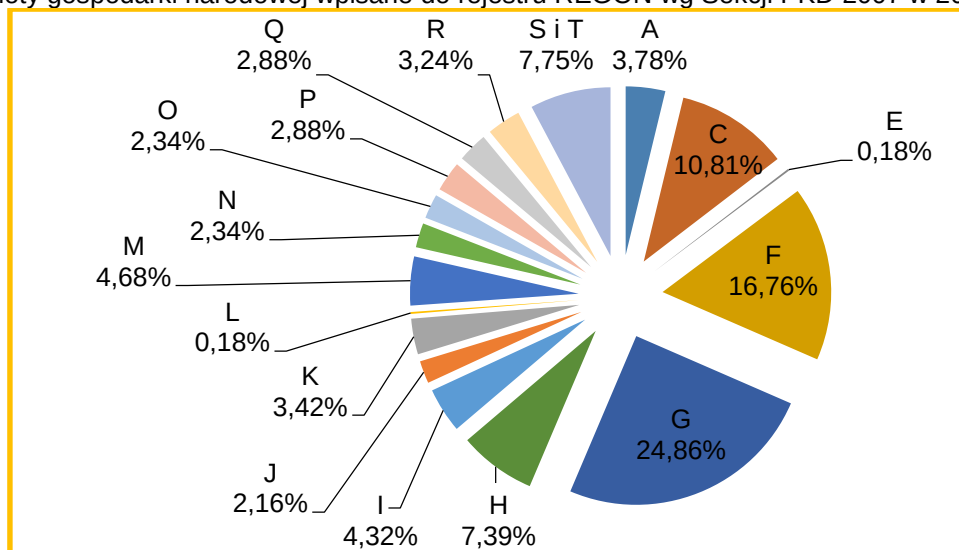
Według sekcji PKD 2007 w 2013 roku największą ilość podmiotów (24,86%) odnotowano w sekcji **G** - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; kolejno 16,76% w sekcji **F** – Budownictwo oraz 10,81% w sekcji **C** - Przetwórstwo przemysłowe. W ostatnich 5 latach żadna z branż nie odnotowała drastycznych zmian w ilości funkcjonujących podmiotów gospodarczych.

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg Sekcji PKD 2007

SEKCJA	2009	2010	2011	2012	2013
A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	23	23	21	22	21
B - Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	0	0
C - Przetwórstwo przemysłowe	54	56	50	54	60
D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0	0	0
E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	2	2	2	2	1
F - Budownictwo	89	94	93	91	93
G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	122	133	123	135	138
H - Transport i gospodarka magazynowa	38	40	43	40	41
I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	22	28	28	21	24
J - Informacja i komunikacja	6	7	9	11	12
K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	17	17	20	17	19
L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1	1	1	1	1
M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	23	25	27	20	26
N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	10	11	12	9	13
O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	13	13	13	13	13
P - Edukacja	16	16	14	16	16
Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	15	15	15	16	16
R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	19	19	17	18	18
S i T - Pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	39	44	43	43	43
U - Organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0
OGÓŁEM	509	544	531	529	555

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg Sekcji PKD 2007 w 2013 roku

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Do największych podmiotów gospodarczych działających na obszarze Gminy Nieborów zaliczają się m.in.:

- „G.P.H.U. Kapusta” - Zygmunt Kapusta - pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw;
- Usługowy Przemiał i Przerób Zbóż - Justyna Pokrop - wytwarzanie produktów przemiału zbóż;
- Zakład Produkcyjno- Handlowy - Włodzimierz Dalek - pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw;
- P.H.U. Grzegorz Linkowski - pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami - sprzedaż materiałów budowlanych;
- P.P.H.U. "JED-MAR" - Marek Wysocki - produkcja materiałów budowlanych i handel;
- P.P.H.U. - Wiesław Bednarek - demontaż wszelkiego rodzaju wyrobów i urządzeń wycofanych z eksploatacji – samochodów w celu odzyskania surowców;
- "SUBIEKT" P.P.H.U. - Paweł Bednarek - zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne. Demontaż wszelkiego rodzaju wyrobów i urządzeń wycofanych z eksploatacji – samochodów – w celu odzyskania surowców;
- Zakład Usługowo- Handlowy "Miromex" - Gołębiowski Mirosław - sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów silnikowych na stacjach paliw;
- Jacek Haczykowski "Zajazd Rozdroże" W Nieborowie J.K. Haczykowscy spółka cywilna, Catering - Zajazd Rozdroże J.K. Haczykowscy spółka cywilna - Gastronomia – hotel. Sprzedaż detaliczna paliw do pojazdów silnikowych na stacjach paliw;
- "Oberża Pod Złotym Prosiakiem" - Anna Rogiecka - Gastronomia – hotel;
- Katarzyna Kośmider P.P.H.U - Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne w Nieborowie;
- „MARINEX" Maria Wieteska, Grzegorz Wieteska Sp. j. - sprzedaż hurtowa odpadów i złomu;
- Gminna Spółdzielnia "Samopomoc Chłopska" w Nieborowie - sklepy spożywczo- przemysłowe, przedsiębiorstwo handlowe;
- Spółdzielnia Kółek Rolniczych w Nieborowie - działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną;
- Przedsiębiorstwo Usługowo- Handlowe „Chemirol” sp. z o.o. w Nieborowie - sprzedaż detaliczna: nasion, nawozów, środków ochrony roślin, maszyn rolniczych, ogrodnich, pasz;
- Gospodarstwo Rybackie Łyszkowice Sp. z o.o. - stawy w Mysłakowie - chów i hodowla ryb. Produkcja przetworów i konserw z ryb;
- Fabryka Maszyn Budowlanych i Drogowych XCMGEUROPA Sp. z o.o. - fabryka w Kompinie - Produkcja, dystrybucja oraz serwis maszyn budowlanych.

* Struktura gospodarstw domowych i rolnych

W gminie Nieborów funkcjonuje 1612 gospodarstw domowych. 67,62% z nich czerpie dochody z działalności rolniczej, 41,63% z pracy najemnej, a 18,24% z emerytury i renty. Z pozarolniczej działalności gospodarczej utrzymuje się 13,52% gospodarstw.

Gospodarstwa domowe z dochodami z różnych źródeł w gminie Nieborów
– wg siedziby gospodarstwa w 2010 roku

	liczba gospodarstw	udział % w ogóle
ogółem	1612	
z dochodem z działalności rolniczej	1090	67,62%
z dochodem z emerytury i renty	294	18,24%
z dochodem z pozarolniczej działalności gospodarczej	218	13,52%
z dochodem z pracy najemnej	671	41,63%
z dochodem z innych niezarobkowych źródeł poza emeryturą i rentą	17	1,05%

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, Powszechny Spis Rolny 2010

Większość gospodarstw rolnych w gminie Nieborów zajmuje powierzchnię powyżej 1 ha, 60,30% z nich jest o powierzchni od 1 do 10 ha. Wśród gospodarstw prowadzących działalność rolniczą 80,83% osiąga powierzchnię od 1 do 10 ha.

Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych w gminie Nieborów w 2010 roku

	gospodarstwa ogółem					gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą				
	ogółem	do 1 ha włącznie	powyżej 1 ha razem	1 - 5 ha	1 - 10 ha	ogółem	do 1 ha włącznie	powyżej 1 ha razem	1 - 5 ha	1 - 10 ha
liczba gospodarstw	1612	567	1045	676	972	1090	138	952	597	881
udział % w ogóle		35,17	64,83	41,94	60,30		12,66	87,34	54,77	80,83

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, Powszechny Spis Rolny 2010

Dominującymi uprawami w Gminie są zboża razem (zboża podstawowe: pszenica, żyto, jęczmień, owies, pszenżyto z mieszankami zbożowymi łącznie z kukurydzą na ziarno i pozostałymi uprawami zbożowymi: gryka, proso itp.). W znacznej części gospodarstw uprawiane są również ziemniaki oraz warzywa gruntowe.

Gospodarstwa z uprawą wg rodzaju w gminie Nieborów w 2010 roku

	gospodarstwa rolne
ogółem	884
zboża razem	767
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	755
ziemniaki	340
uprawy przemysłowe ⁴⁴	17
buraki cukrowe	6
rzepak i rzepik razem	11
strączkowe jadalne na ziarno razem ⁴⁵	35
warzywa gruntowe	146

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Regionalnych, Powszechny Spis Rolny 2010

⁴⁴ Definicja GUS: Do grupy "przemysłowych" zaliczono powierzchnię buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku, lnu i konopi oraz tytoniu. Nie zalicza się tu maku, słonecznika, chmielu, ziół leczniczych, wikliny i innych przemysłowych. Uprawy te zaliczono do grupy "pozostałe uprawy".

⁴⁵ Definicja GUS: Do grupy "strączkowych jadalnych" zalicza się groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne uprawiane na ziarno (np. ciecierzycę). Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

* Aktywność gospodarcza

Jednym z podstawowych wskaźników najlepiej ilustrujących stan lokalnej gospodarki jest poziom aktywizacji gospodarczej liczony jako ilość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców. Wyraża on skłonność danej populacji do podejmowania działalności gospodarczej, jak również zaufanie do sytuacji na rynku.

Poziom aktywizacji gospodarczej na przykładzie gmin w powiecie łowickim, stan na 31XII

gminy	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bielawy	415,21	444,74	464,21	446,29	464,35	448,46	480,20	518,68
Chąsno	394,98	422,71	430,90	420,71	459,99	477,12	509,60	530,71
Domaniewice	544,51	573,10	595,47	540,37	571,92	584,44	617,74	609,39
Kiernožia	517,58	510,32	524,26	508,91	536,71	579,23	607,84	615,78
Kocierzew Południowy	323,54	338,87	366,41	376,37	408,21	435,47	461,36	470,56
Łowicz	579,98	626,60	653,44	602,80	628,16	629,39	669,41	683,65
Łyszkowice	407,28	419,33	428,88	430,20	456,88	476,26	487,41	511,30
Nieborów	519,07	528,19	555,73	533,54	577,80	566,52	563,43	590,55
Zduny	533,57	555,46	573,95	540,59	564,60	577,08	589,71	614,61

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie danych GUS, BDL

W 2013 roku poziom aktywizacji gospodarczej w gminie Nieborów w porównaniu do pozostałych gmin wiejskich powiatu łowickiego, był stosunkowo wysoki. Odnotowuje się jego wahania, przy czym w 2013 roku spośród analizowanych lat był on najwyższy. W 2013 roku najwyższy poziom zarejestrowano w gminie Łowicz, zaś najniższy w gminie Kocierzew Południowy.

Jednak poziom aktywizacji gospodarczej jest tylko jednym ze wskaźników obrazujących aktywność biznesową populacji. Ważnym wskaźnikiem dodatkowym jest tzw. indeks **PEAI** (Present Economic Activity Index – wskaźnik aktualnej aktywności gospodarczej), obliczamy jako procentową zmianę ilości firm na 10 tys. mieszkańców w ostatnich trzech latach. PEAi powyżej 9% oznacza pomyślną koniunkturę, a powyżej 15% gwałtowny rozwój. Okres od roku 2004 jest okresem bardzo dużego wzrostu gospodarczego w całym kraju. W gminach wiejskich wskaźnik PEAi bardzo często jest większy niż 4% a gminach wiejsko – miejskich często przekracza 9%.

Warto zauważyć, że nie ma prostej korelacji między poziomem aktywizacji gospodarczej a indeksem PEAi. Należy to interpretować następująco: poziom aktywizacji to skumulowany przez wiele lat dorobek aktywności lokalnego sektora gospodarczego, natomiast PEAi obrazuje aktualną dynamikę.

We wszystkich gminach wiejskich powiatu łowickiego odnotowano dodatni przyrost procentowy PEAi. Zgodnie z założeniami powyżej, gwałtowny rozwój występuje w gminie Chąsno oraz Kiernožia; pomyślna koniunktura występuje w gminach Bielawy, Kocierzew Południowy oraz Łyszkowice.

W gminie Nieborów przyrost procentowy PEAI wyniósł 2,21%. W ciągu ostatnich 3 lat poddanych analizie w Gminie przybyło 11 podmiotów gospodarczych.

Saldo ilości firm w ostatnich 3 latach na analizowanym obszarze

gminy	Saldo ilości firm w ostatnich trzech latach	
	Ilość nowych firm	Przyrost procentowy PEAI
Bielawy	24	11,70
Chąśno	17	15,37
Domaniewice	17	6,55
Kiernožia	26	15,27
Kocierzew Południowy	35	11,91
Łowicz	46	8,83
Łyszkowice	35	11,91
Nieborów	11	2,21
Zduny	26	8,86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego,
Bank Danych Lokalnych

3.4.2. Turystyka

Gmina Nieborów ze względu na dogodne położenie, atuty przyrodnicze oraz bogatą historię, której świadectwem są występujące na jej obszarze obiekty zabytkowe, jest rejonem atrakcyjnym pod względem turystycznym. W 2013 roku – według danych GUS – z noclegów skorzystało tutaj 2031 osób.

Gmina posiada podstawową bazę turystyczną i hotelową. Należą do niej między innymi:

- * Gospodarstwo Agroturystyczne „Stajnia u Kowala” w Nieborowie – posiada w swojej ofercie programy dla szkół i grup zorganizowanych, prowadzi indywidualną naukę jazdy konnej, obozy jeździeckie, imprezy integracyjne;

- * Gospodarstwo Agroturystyczne Dom w Nieborowie;

- * Zajazd Rozdroże w Nieborowie;

- * Dworek Biała Dama hotel i restauracja;

- * Restauracja „Oberża pod Złotym Prosiakiem”;

- * Pub Pizzeria OAZA w Nieborowie;

- * Ranczo u Noego oferujące naukę jazdy konno;

- * Gospodarstwo Agroturystyczne Magiczna Rzeka – oferuje wypożyczenie sprzętu umożliwiającego zorganizowanie wyprawy rzeką lub wypad nad jezioro.

Na obszarze Gminy znajduje się szereg zabytków, które zostały wymienione w rozdziale 3.2.3 Stan obiektów dziedzictwa kulturowego. Na szczególną uwagę zasługują tutaj Zespół pałacowo- parkowy w Nieborowie oraz romantyczny ogród w Arkadii pełen sztucznych ruin – będące wizytówką Gminy. Na terenie Gminy znajduje się również pięć Parafii Rzymsko- Katolickich.

Południowo- wschodnią część Gminy obejmuje obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego.

Gmina położona jest na szlaku turystycznym: Łowicz – Arkadia – Nieborów – Żelazowa Wola. Dodatkowo – turyści jeżdżący konno mają możliwość przejażdżki szlakami konnymi wytyczonymi w Puszczy Bolimowskiej. Na terenie Nadleśnictwa Skierniewice został dotychczas wytyczony jeden szlak konny z początkiem w ośrodku jeździeckim w Budach Grabskich, w dalszej części biegnie przez kompleks leśny (Puszcza Bolimowska i Las Nieborowski) i kończy się w Uroczysku Nieborów.

Przez obszar Nadleśnictwa Skierniewice oraz w jego zasięgu terytorialnym przebiega 10 ścieżek edukacyjnych (wspólne z Bolimowskim Parkiem Krajobrazowym), z czego 4 z nich przebiegają przez teren Gminy Nieborów. Ścieżki nie są oznakowane w terenie – broszury zawierające mapki i opisy poszczególnych ścieżek można uzyskać w Dyrekcji BPK.

nazwa ścieżki/ długość trasy	oznaczenie w terenie	charakterystyka
Ścieżka edukacyjna „Droga Łowicka”/ 14km	– oznakowania żółte (szlaku pieszego i rowerowego na odcinku Budy Grabskie – Nieborów oraz rowerowego) – niebieskie (szlaku rowerowego na odcinku Trakt Bolimowski - Polana Siwica)	Ścieżka znajduje się w północno- zachodniej części BPK, w Lesie Nieborowskim. Prowadzi w przeważającej części borami sosnowymi Traktem Łowickim przez malownicze śródleśne łąki (z rezerwatem łąkowym „Polana Siwica”). Ścieżka nie stanowi pętli lecz jej połączenie komunikacyjne jest dobre – przystanki PKS na początku i końcu ścieżki. Brak tablic, parkingów oraz miejsc wypoczynku. Pokrywa się swym przebiegiem ze ścieżką nr 12 „Nieborów - Siwica - Arkadia” i nr 9 „Szlakiem Wielkich Polan”
Szlakiem Wielkich Polan/ 15 km	– ścieżka pokrywa się ze szlakiem rowerowym żółtym (na odcinku Budy Grabskie - Nieborów) – niebieskim (szlak rowerowy na odcinku Trakt Bolimowski - Polana Siwica).	Ścieżka przecina Las Nieborowski przechodząc przez najcenniejsze polany śródleśne BPK. Trasa fragmentami wytyczona jest w bezpośrednim sąsiedztwie rezerwatu „Siwica” oraz rezerwatu „Kopanicha”. W pierwszym odcinku przecina rzekę Rawkę. Poszczególne przystanki omawiają m.in. kwestie: gatunki wodne, różnicowanie roślinności łąk, roślinność w dolinie rzeki, wpływ obniżenia poziomu wód gruntowych na roślinność torfowiskową, chronione gatunki roślin, bogactwo polany. Ścieżka nie tworzy pętli. Pokrywa się swym przebiegiem ze ścieżką nr 12 „Nieborów - Siwica - Arkadia” i nr 4 „Droga Łowicka”. Brak tablic i miejsc wypoczynku, dostępny parking w Nieborowie.
Kręgowce Ładowe Polany Siwica/ 5 km	brak	Ścieżka wiedzie linią łamaną przez najbardziej zróżnicowane fragmenty rezerwatu „Polana Siwica” (największa ze śródleśnych polan Puszczy Bolimowskiej), a w wariantcie dodatkowym wychodzi z rezerwatu na drogę między Chyleńcem a Borowinami. Przechodzi przez zarośla wierzbowe, cieki, łąki i pastwiska, a w ostatnim odcinku wchodzi do lasu. Przechodzi przez miejsca, gdzie można obserwować zwierzęta charakterystyczne dla podmokłych łąk i zarośli. Ścieżka tworzy pętlę, jest jednak słabo powiązana komunikacyjnie. Wstęp na ścieżkę dopuszczony tylko w obecności pracownika Dyrekcji Parku lub Nadleśnictwa Skierniewice. Brak tablic informacyjnych, parkingów i miejsc wypoczynkowych.
Nieborów – Siwica - Arkadia/ 26 km	brak	Ścieżka znajduje się w północno- zachodnim skraju BPK oraz częściowo wychodzi poza jego granice. Trasa przechodzi przez obszary o wielkich walorach historycznych, kulturowych i przyrodniczych: Nieborów, Arkadia oraz rezerwat Polana Siwica. W przeważającej części prowadzi lasem przez bory sosnowe. Za Chyleńcem wychodzi z terenu Lasów Nieborowskich i podąża przez wsie i dalej na północ do parku romantycznego w Arkadii. Ścieżka tworzy pętlę. Brak tablic informacyjnych. Parkingi w Nieborowie oraz w Arkadii. Brak miejsc wypoczynku (ewentualnie w samym Nieborowie).

Źródło: „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Przez teren Gminy przebiega również szlak rowerowy żółty: Skierniewice Rawka PKP – Budy Grabskie - Nieborów (ok. 20 km): od Bud Grabskich szlak prowadzi przez Białe Błoto w pobliżu rezerwatu „Kopanicha”, przez Puszcę Bolimowską oraz Las Nieborowski, dalej Traktem Budnickim przez Karczew - z otwarciem widokowym na polanę Olszówka, przez Piaski do Nieborowa. Szlak powrotny z Nieborowa do Bud Grabskich prowadzi w kierunku południowym - po drodze otwarcie widokowe na polanę Siwica. Dalej szlak prowadzi Drogą Łowicką - na trasie pojawia się tablica informacyjna prowadząca do punktu poboru wody, „dzikiego” kąpieliska tzw. „Balatonu”.

Szczególnie wartościowy w Gminie jest krajobraz kulturowy obszarów położonych wzdłuż traktu łączącego Arkadię z Nieborowem i dalej w kierunku wsi Łasieczniki i Piaski.

Atrakcyjność Gminy podnosi z pewnością bliskość miasta Łowicz.

Dla zwiększenia zainteresowania Gminą konieczna jest spójna promocja marki Nieborów.

3.5. Analiza SWOT

* SPOŁECZEŃSTWO, SYTUACJA SPOŁECZNA

Mocne strony

- a. Korzystne położenie Gminy względem większych ośrodków miejskich;
- b. Dobrze rozwinięta sieć drogowa, dobre połączenia komunikacyjne (zarówno drogowe jak i kolejowe) względem większych ośrodków miejskich;
- c. Dodatnie saldo migracji wewnętrznych;
- d. Bogata historia i tradycja regionu;
- e. Funkcjonowanie Gminnego Ośrodka Kultury w Nieborowie wraz z Filią w Bobrownikach;
- f. Dostęp do biblioteki publicznej wraz z oddziałami;
- g. Przynależność Gminy do Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Łowicka”, łowickiej Grupy Rybackiej oraz funkcjonowanie Stowarzyszenia Ochrony i Rozwoju Ziemi Nieborowskiej;
- h. Dobry poziom zasobów mieszkaniowych;
- i. Stosunkowo wysoki odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym;

Słabe strony

- a. Występowanie ujemnego przyrostu naturalnego;
- b. Społeczeństwo należące do grupy starzejących się;
- c. Pogłębiający się problem ubóstwa mieszkańców oraz nadużywania alkoholu;
- d. Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców;
- e. Wysokie wskaźniki komputeryzacji w szkołach;

* ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Mocne strony

- a. Wysoki udział powierzchni lasów w powierzchni Gminy;
- b. Źródłem zanieczyszczeń powietrza na terenie Gminy są: paleniska domowe, kotłownie lokalne, źródła gospodarcze oraz pojazdy mechaniczne;
- c. Dobry stan gleb;
- d. Przez Gminę przepływają 3 rzeki;
- e. Wysokie walory przyrodnicze Gminy, w tym krajobrazowe;
- f. Znaczny udział powierzchni terenów objętych ochroną prawną (Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerwat przyrody „Polana Siwica”, obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Warszawsko- Berlińskiej, Zespół przyrodniczo- krajobrazowy Nieborów, pomniki przyrody, obszar Natura 2000, użytki ekologiczne);
- g. Funkcjonowanie „Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019” oraz „Programu usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu Gminy Nieborów pow. łowicki, woj. łódzkie na lata 2010 – 2013 (z uwzględnieniem perspektywy do 2032 roku)”;
- h. Prowadzenie edukacji ekologicznej w szkołach;

Słabe strony

- a. Obszary objęte ochroną prawną ograniczają rozwój gospodarczy Gminy;
- b. Na budynkach pozostają wciąż wyroby zawierające azbest;
- c. Niski poziom zorganizowania gospodarki wodno- ściekowej;
- d. Niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla produkcji energii elektrycznej i ciepłej;
- e. Niska efektywność energetyczna budynków prowadząca do zwiększonego zużycia paliw;
- f. Brak nowoczesnego sprzętu ratowniczo- gaśniczego na wypadek nieprzewidzianych zagrożeń;

*** TURYSTYKA, SPORT, REKREACJA**

Mocne strony

- a. Wysokie walory przyrodnicze Gminy, w tym krajobrazowe;
- b. Bogata historia i tradycja regionu;
- c. Funkcjonowanie Muzeum w Nieborowie i Arkadii oraz manufaktury majoliki artystycznej;
- d. Pracownia ceramiki w Michałównku;
- e. Funkcjonowanie klubów sportowych;
- f. Występowanie obiektów zabytkowych;
- g. Funkcjonowanie obiektów bazy turystycznej i hotelowej i sportowej;
- h. Występowanie szlaków turystycznych oraz ścieżek edukacyjnych;
- i. Funkcjonowanie marki „Nieborów”;

Słabe strony

- a. Niewystarczający poziom rozwinięcia bazy sportowej i rekreacyjnej;
- b. Niska liczba miejsc spotkań dla dzieci, młodzieży i dorosłych;
- c. Niewystarczająca promocja Gminy, brak ujednoliconych materiałów promocyjnych;

*** PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I ROLNICTWO**

Mocne strony

- a. Stopniowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych;
- b. Dość wysoki poziom aktywizacji gospodarczej;

Słabe strony

- a. Stosunkowo wysoki poziom bezrobocia;
- b. Długotrwałe bezrobocie oraz brak pracy wśród ludzi młodych;
- c. Liczba osób bezrobotnych stopniowo wzrasta;
- d. Brak postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców;
- e. Niski odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z pozarolniczej działalności gospodarczej;

- f. Zbyt mała liczba osób posiadających wykształcenie w kierunku rolno- spożywczym, które ułatwiłoby zoptymalizowanie i unowocześnienie pracy gospodarstw rolniczych, a także rozwój przedsiębiorstw produkcyjnych;
- g. Brak innowacyjności gospodarstw rolniczych, mały areał większości gospodarstw;
- h. Niewystarczający dostęp do terenów inwestycyjnych;
- i. Braki w infrastrukturze technicznej, hamujące rozwój przedsiębiorczości;
- j. Niski stopień innowacyjności;

* **INFRASTRUKTURA TECHNICZNA**

Mocne strony

- a. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa;
- b. Prawidłowo rozwinięta sieć połączeń drogowych;
- c. Dostęp do połączeń kolejowych;
- d. Dobrze rozwinięta sieć elektroenergetyczna;
- e. Funkcjonowanie segregacji odpadów u źródła;

Słabe strony

- a. Brak sieci kanalizacyjnej i gazowej;
- b. Niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- c. Budynki wymagają termomodernizacji;
- d. Drogi wymagają przebudowy;

* **EDUKACJA I SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE**

Mocne strony

- a. Dostęp do biblioteki publicznej wraz z oddziałami;
- b. Dostęp do bazy kultury, bogate tradycje i historia;
- c. Wszystkie dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym;

Słabe strony

- a. Stosunkowo niski poziom wykształcenia mieszkańców;
- b. Zbyt mała liczba osób posiadających wykształcenie w kierunku rolno- spożywczym, które ułatwiłoby zoptymalizowanie i unowocześnienie pracy gospodarstw rolniczych;

* **POMOC SPOŁECZNA I OCHRONA ZDROWIA**

Mocne strony

- a. Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej;
- b. Dostęp do bezpłatnych badań profilaktycznych;
- c. Działalność Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nieborowie;
- d. Funkcjonowanie „Gminnego Program Wspierania Rodziny na lata 2013 – 2015”;

Słabe strony

- a. Zbyt mała ilość bezpłatnych badań profilaktycznych;
- b. Problem ubóstwa, bezrobocia, alkoholizmu;
- c. Niekorzystna sytuacja osób niepełnosprawnych oraz dotkniętych długotrwałą lub ciężką chorobą;
- d. Brak nowoczesnego sprzętu ratowniczego;

*** SZANSE**

- a. Przynależność do rozwijającego się województwa;
- b. Wykorzystanie walorów przyrody;
- c. Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej;
- d. Rozwój doradztwa i form edukacji;
- e. Rozwój turystyki, wypracowanie marki Nieborów, ujednolicenie i spójność materiałów promocyjnych;
- f. Wzrost poziomu wykształcenia społeczeństwa;
- g. Wzrost świadomości społecznej, dziedziczenie pozytywnych wzorców i postaw, chęć podnoszenia kwalifikacji i zdobywania wykształcenia, kształtowanie świadomości ekologicznej;
- h. Promowanie regionu przez jednostki zewnętrzne;
- i. Utrzymujący się w Polsce wzrost gospodarczy;
- j. Wykorzystanie funduszy strukturalnych z Unii Europejskiej;
- k. Łatwiejszy dostęp do kredytów na rozwój działalności gospodarczej;
- l. Rozwój działalności agroturystycznej;
- m. Dostosowanie obiektów użyteczności publicznej dla poruszania się osób niepełnosprawnych;
- n. Wykorzystanie cennych walorów Gminy w celu jej promocji, a także rozwoju drobnej przedsiębiorczości;
- o. Tworzenie miejsc pracy poza sektorem rolnictwa, przy równoczesnym kształceniu osób odchodzących z tego sektora;
- p. Rozwój bazy hotelowej o wysokim standardzie;
- q. Zwiększenie pomocy – nie tylko finansowej – dla osób ubogich.

*** ZAGROŻENIA**

- a. Zanieczyszczenie środowiska spowodowane emisją niską oraz ruchem samochodowym;
- b. Brak chęci i odwagi do zakładania działalności gospodarczej lub wprowadzania zmian, rozwiązań innowacyjnych;
- c. Brak środków na rozwój firmy;
- d. Duża konkurencja wśród wnioskujących o wsparcie ze środków Unii Europejskiej;
- e. Niestabilna sytuacja polityczno- ekonomiczna na Bliskim Wschodzie;
- f. Bezrobocie strukturalne;

- g. Spadek szybkiego tempa wzrostu gospodarczego;
- h. Słaby rozwój małych i średnich firm spowodowany dużymi kosztami pracy – podatki, ZUS;
- i. Skomplikowane procedury i wysokie wymagania instytucji pomocowych udzielających wsparcia finansowego;
- j. Niska opłacalność produkcji rolnej;
- k. Rozpowszechniony handel produktami przez sieć Internet oraz duża dostępność produktów o niskiej jakości i cenie np. z Chin, na czym mogą tracić lokalni przedsiębiorcy;
- l. Brak działalności związanej z opieką nad osobami starszymi, związanej przede wszystkim z wykształceniem umiejętności odnalezienia się w społeczeństwie, aktywizacji.

3.6. Identyfikacja najważniejszych problemów występujących na danym obszarze

Głównym elementem kształtującym rozwój społeczno- gospodarczy Gminy Nieborów jest jej **położenie**. Największym atutem Gminy jest zjazd z autostrady A2. Dojazd do Łodzi czy Warszawy zajmuje więc około 45 minut. Położenie takie powoduje również problemy, z którymi w ostatnim okresie zmagają się władze Gminy. Budowa zjazdu z autostrady, zmiana przebiegu drogi krajowej nr 70 spowodowały, że całkowicie zmieniła się struktura ruchu kołowego. Miejscowości, które niegdyś znajdowały się bezpośrednio na drodze krajowej dziś są od niej odłączone. Autostrada przecięła Gminę tworząc po obu stronach dwie oddzielne strefy rozwoju, które należy traktować inaczej. Część południowa, m.in. z miejscowością Bełchów, zacieśnia związki funkcjonalne z pobliskimi Skierniewicami. Jest dogodnym miejscem do rozwoju inwestycji. Część północna to natomiast wspaniałe miejsce dla rozwoju turystyki, sportu. Znajduje się tam m.in. Zamek w Nieborowie.

Choć rolnictwo nie stanowi już podstawowego źródła utrzymania mieszkańców, to stanowi ważny element życia tutejszej ludności. Na terenie Gminy znajduje się cały czas wiele upraw. Problem stanowi jednak **brak innowacyjności gospodarstw i ich mały areał**. Z tego powodu gospodarstwa nie stanowią najczęściej głównego źródła dochodu lokalnej ludności. Dlatego też ludzie młodzi nie kontynuują przeważnie rodzinnych tradycji i odchodzą od rolnictwa, poszukując lepszych możliwości rozwoju w innych sektorach gospodarczych. Rozpoczynają pracę w Łowiczu, Skierniewicach, Łodzi, Warszawie, powoli rozluźniając kontakt z Gminą Nieborów. Na terenie Gminy znajduje się również wiele sadów. Duże wahania na rynkach europejskich oraz sytuacja polityczna wpływają na zysowność gospodarstw. Wiele z nich w ostatnich latach zainwestowało w nowoczesne technologie, sprzęt. Problemy zniechęcają kolejnych rolników do inwestowania i rozszerzania upraw.

Dużym problemem jest **niskie wykształcenie mieszkańców**, co przekłada się na **niski poziom przedsiębiorczości**. W Gminie pozostaje zbyt mała ilość osób z wykształceniem wyższym lub średnim. Przekłada się to na zbyt małą ilość firm z sektora produkcyjnego. **Innowacyjność przedsiębiorców jest również bardzo niska**. Brakuje dużych firm, które generowałyby na terenie Gminy Nieborów dużo miejsc pracy. Gmina ma charakter wiejski, dlatego dominują tu gospodarstwa rolne. Problemem jest jednak **zbyt mała liczba osób wykształconych w kierunku rolno- spożywczym**. Jest to sektor mało popularny wśród abiturientów szkół średnich i wyższych. Brakuje techników i inżynierów rynku rolno- spożywczego. Problem zgłaszają również zakłady piekarnicze z terenu powiatu. Tutaj również brakuje dobrze wyszkolonych piekarzy, ciastkarzy. Większość z pracowników musi być szkolona w samym zakładzie. Niezbędna staje się stała współpraca zakładów ze szkołami (głównie średnimi).

Niezwykle ważnym elementem rozwoju Gminy jest turystyka. Nieborów sam w sobie stał się marką turystyki krajowej. Zamek jest odwiedzany przez wielu turystów nie tylko z Polski, ale również z zagranicy. Wokół atrakcji turystycznych zlokalizowały się punkty gastronomiczne i drobne obiekty

noclegowe. Jednak problemem jest fakt, że większość turystów to turyście jednodniowi. Odwiedzają zamek, nie korzystając z noclegów czy oferty punktów gastronomicznych. **Turystyka nie generuje więc spodziewanych dochodów, dodatkowych miejsc pracy.** Choć na terenie Gminy istnieją obiekty agroturystyczne, to ich dynamika rozwoju osłabła w ostatnich latach. Ruchu turystycznego nie generują również duże projekty wojewódzkie takie jak „Szlak koński”. Ruch na tych szlakach praktycznie nie istnieje. Szansą na rozwój turystyki jest powstanie dużych obiektów hotelowo-konferencyjnych, na które wzrasta popyt. W Gminie znajduje się zjazd z autostrady, co dodatkowo sprzyja takiej działalności. Gmina musi więc zachęcić inwestorów do budowy dużych obiektów hotelowych. Tylko wtedy liczyć można na stabilny rozwój branży.

Południowa część Gminy staje się powoli miejscem zamieszkania dla osób pracujących w Skierniewicach lub Warszawie. Budownictwo mieszkaniowe rozwija się. Powstaje coraz więcej domów mieszkalnych. Zamiera rolnictwo. Dlatego też zaspokoić należy podstawowe potrzeby rosnącej liczby mieszkańców poszczególnych miejscowości. W całej Gminie **remontów wymagają poszczególne drogi, niezbędna staje się budowa chodników czy małej infrastruktury społecznej.**

Największym problemem hamującym rozwój Gminy jest **brak systemu kanalizacyjnego**. Konieczna staje się budowa systemu oczyszczalni ścieków wraz z systemem kanalizacji sanitarnej. Bez tych inwestycji rozwój przedsiębiorstw staje się bardzo trudny.

Jednym z podstawowych problemów społecznych jest **ubóstwo**. Ubóstwo określa się jako stan, w którym jednostce czy grupie społecznej brakuje środków na zaspokojenie podstawowych potrzeb, uznawanych w danej społeczności za niezbędne. Pod pojęciem „podstawowe potrzeby” kryją się poza wyżywieniem takie potrzeby jak: ubranie, mieszkanie, zachowanie zdrowia, uzyskanie wykształcenia, uczestniczenie w świadczeniach kulturalnych. Ubóstwo jest jednym z najbardziej znaczących czynników warunkujących patologię życia społecznego w sensie najbardziej dramatycznym: egzystencjalnym, instytucjonalnym i politycznym. Rozwój społeczny w ostatnich latach nie dotyczył wszystkich mieszkańców Gminy Nieborów. Są tacy, którzy nie potrafią sobie z różnych przyczyn poradzić w dzisiejszym świecie. Jest to zjawisko o tyle niebezpieczne, że zwiększa dystans pomiędzy poszczególnymi warstwami społecznymi, powoduje niemożność zaspokojenia potrzeb, co często prowadzi do frustracji. Na ubóstwo w Gminie Nieborów składa się długotrwałe bezrobocie, niski poziom wykształcenia, typ rodziny (wielodzietność) i niskie dochody gospodarstw domowych. Głęboki wpływ bezrobocia na kształtowanie się nowej struktury społecznej, a co za tym idzie, nowej warstwy ubogich, znajduje potwierdzenie w fakcie, iż **przeważająca większość świadczeniobiorców pomocy społecznej to osoby będące w dezaktywacji zawodowej i zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy.** Jednocześnie problem bezrobocia związany jest nierozdzielnie z brakiem stałych dochodów, podejmowania zatrudnienia za niskie wynagrodzenie lub w szarej strefie. W Gminie dotyka on gospodarstwa domowe składające się z rodzin wielodzietnych i niepełnych, jak również z rodzin żyjących z osobą niepełnosprawną, bądź długotrwałe chorą. Co ciekawe, w Gminie Nieborów ubóstwo dotyczy zarówno osób bardzo młodych, które nie są chore i posiadają zdolność do pracy, jak i osób starszych. Problemem jest **brak zaradności, wykształcenia, a czasami**

po prostu brak chęci do pracy. Oczywiście ubóstwo tyczy się najczęściej osób z niskimi kwalifikacjami.

Poważnym problemem społecznym staje się również **alkoholizm**. Problem z narkotykami lub innymi używkami pojawia się sporadycznie. Po alkohol sięgają coraz młodszy mieszkańcy Gminy, kopiując w większości przypadków zachowania starszych. Wśród osób starszych nie sposób nakreślić konkretnej grupy, która miałaby szczególny problem z alkoholem. Raczej częściej są to mężczyźni.

Na terenie Gminy **rosnąć będzie liczba stanów zagrożenia**, które związane mogą być z wypadkami na linii kolejowej, autostradzie A2. Niestety niestabilność pogody powoduje, że coraz częściej dochodzi do silnych wiatrów, podtopień. **Gmina nie posiada w tym momencie nowoczesnego sprzętu ratowniczego, który mógłby pomóc w takich przypadkach.**

4. Cele ogólne i szczegółowe rozwoju danego obszaru

Celem głównym Strategii Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 – 2022 jest:

Systematyczna i ciągła poprawa jakości warunków życia mieszkańców gminy Nieborów poprzez rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, a także ochronę zdrowia, życia, zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Cel główny będzie realizowany przez cele strategiczne:

CEL STRATEGICZNY I
Zapewnienie społeczeństwu
wysokich warunków dla życia
i pracy

CEL STRATEGICZNY II
Rozwój sfery gospodarczej
w Gminie oraz wsparcie działalności
rolniczej dla polepszenia warunków
życia oraz wzrostu gospodarczego
Gminy Nieborów

CEL STRATEGICZNY III
Ochrona środowiska przyrodniczego
Gminy oraz zachowanie ładu
przestrzennego przy realizacji idei
zrównoważonego rozwoju

CEL STRATEGICZNY IV
Odnova wsi, krzewienie dziedzictwa
kulturowego oraz ocalenie
od zapomnienia starodawnych
tradycji ludowych

oraz przypisane im cele cząstkowe:

CEL STRATEGICZNY I

Zapewnienie społeczeństwu wysokich warunków dla życia i pracy poprzez:

1. Ochronę zdrowia i bezpieczeństwa mieszkańców;
2. Podwyższenie standardu zamieszkania;
3. Tworzenie atrakcyjnych i bezpiecznych miejsc dla aktywnego wypoczynku dzieci, młodzieży oraz dorosłych mieszkańców Gminy;
4. Zwiększenie dostępu oraz unowocześnienie dostępu do usług publicznych;
5. Wsparcie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
6. Tworzenie efektywnych i atrakcyjnych form zachęcających do kształcenia się.

Gmina dąży do stworzenia mieszkańcom jak najlepszych warunków do codziennego życia i pracy, a także rozwoju. Są one zdeterminowane przez szereg czynników, część z nich wynika bezpośrednio z aktywności i zaradności osobistej, pozostała część to uwarunkowania sfery publicznej.

Najważniejszym zadaniem jest ochrona zdrowia i życia mieszkańców, dbanie o jak najwyższy poziom bezpieczeństwa. W tym celu zamierza się zrealizować inwestycje, które będą miały wpływ na stan i jakość środowiska przyrodniczego, np. zwiększenie efektywności energetycznej budynków oraz takie, które będą mieć bezpośredni wpływ na stan zdrowia mieszkańców – mowa tu o usuwaniu produktów zawierających azbest z obszaru Gminy. W zakresie podwyższania standardu warunków zamieszkania, ale również w trosce o stan środowiska przyrodniczego, władza samorządowa będzie dążyć do objęcia siecią kanalizacyjną jak największego obszaru Gminy. Infrastruktura ta będzie zapobiegać niekontrolowanemu przedostawaniu się ścieków do gleby, wód powierzchniowych i podziemnych, co będzie mieć znaczny wpływ na zachowanie ich czystości.

Ogromne znaczenie dla rozwoju społeczeństwa odgrywa stworzenie już najmłodszym mieszkańcom Gminy atrakcyjnych miejsc dla zabawy, poprawy kondycji fizycznej oraz rozwijania umiejętności i zainteresowań sportowych. Aktywność fizyczna nie tylko buduje kondycję i wzmacnia organizm, ale również uczy organizacji, wspólnego życia w grupie osób i respektowania zasad. Wprowadza nie tylko dobre nawyki, ale również chroni od sięgania po używki, spotykania się z tzw. trudną młodzieżą, zapobiega również biernemu i nieefektywnemu przesiadywaniu w domu przed komputerem lub telewizorem, które prowadzi do powstawania np. wad kręgosłupa.

W grupie działań sprzyjających rozwojowi mieszkańców powinny znaleźć się również takie, które będą aktywizować mieszkańców wszystkich grup wiekowych i umożliwiać będą dokształcanie się, rozwijanie umiejętności, a czasami przekwalifikowanie się. Należy dążyć do objęcia wsparciem jak największej grupy osób ubogich oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym, dzięki czemu wzrośnie standard ich życia.

W czasach informatyzacji pożądane są również działania wdrażające na obszarze Gminy publiczne usługi informatyczne takie jak np. e - urząd, które ułatwią mieszkańcom załatwianie spraw urzędowych oraz skrócą czas poświęcony na nie. Należy również dążyć do wprowadzania rozwiązań z zakresu e- kształcenia, które jest nie tylko bardziej atrakcyjne dla młodzieży, ale również bardziej dostępne dla wszystkich mieszkańców, niezależnie od wieku.

CEL STRATEGICZNY II

Rozwój sfery gospodarczej w Gminie oraz wsparcie działalności rolniczej dla polepszenia warunków życia oraz wzrostu gospodarczego Gminy Nieborów poprzez:

1. Rozwój oraz modernizację istniejącej infrastruktury technicznej dla podniesienia atrakcyjności terenów Gminy;
2. Zwiększenie dostępu do usług publicznych;
3. Rozwój działalności rolniczej w oparciu o istniejące zasoby z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań;
4. Kształtowanie postaw przedsiębiorczych;
5. Promowanie kształcenia, w tym kierunków związanych z działalnością rolniczą i produkcją.

Rozwój gospodarczy Gminy uzależniony jest w głównej mierze od poziomu jej atrakcyjności inwestycyjnej. Ta z kolei wynika m.in. z dobrej dostępności komunikacyjnej obszaru oraz uzbrojenia terenów. W Gminie Nieborów konieczne staje się przeprowadzenie przebudowy dróg oraz budowa sieci kanalizacyjnej. Są to inwestycje, które wpłyną nie tylko na postrzeganie Gminy pod kątem inwestorskim, ale również podwyższą standard życia mieszkańców. Konieczne staje się połączenie wszystkich miejscowości Gminy z autostradą A2. Szybki dojazd wpływać będzie nie tylko na komfort życia, ale również rozwój przedsiębiorczości i turystyki.

Jednocześnie Gmina będzie dążyć do promowania i kształtowania postaw przedsiębiorczych wśród mieszkańców. W tym zakresie konieczne jest również promowanie edukacji oraz podwyższania kwalifikacji, które są niezbędne dla wzmocnienia pozycji danej osoby na rynku pracy. Pożądane jest, aby wynikiem tych działań było powstawanie nowych działalności gospodarczych oraz generowanie nowych miejsc pracy, w szczególności dla miejscowej ludności.

Gmina będzie również wspierać rozwój działalności rolniczej, która nadal stanowi główne źródło dochodów wielu mieszkańców. Dla podwyższenia opłacalności konieczne jest jednak poczynienie pewnych inwestycji, wprowadzenie zmian (których wielu ludzi boi się) oraz wykorzystanie nowoczesnych rozwiązań. Korzystnym byłoby organizowanie lub umożliwianie spotykania się grup rolników - również w ramach problemów szkoleniowych, które wskażą kierunki działania oraz możliwe korzystne rozwiązania.

Dla rozwoju przedsiębiorczości pożądane będzie również wprowadzenie rozwiązań informatycznych umożliwiających załatwianie spraw urzędowych on – line. Znaczna część osób, która rozważa założenie działalności gospodarczej zniechęca się na myśl o wszystkich formalnościach oraz czasie poświęconym na ich dokonanie. Gmina będzie dążyć do skrócenia i ułatwienia tych procesów.

CEL STRATEGICZNY III

Ochrona środowiska przyrodniczego Gminy oraz zachowanie ładu przestrzennego przy realizacji idei zrównoważonego rozwoju poprzez:

1. Edukację ekologiczną mieszkańców;
2. Promowanie Gminy z wykorzystaniem jej zasobów naturalnych;
3. Wybudowanie infrastruktury kanalizacyjnej;
4. Zwiększenie efektywności energetycznej budynków;
5. Zmniejszanie do minimum negatywnych skutków stanów zagrożenia, spowodowanych gwałtownymi zmianami pogody, czy np. wypadkami na drogach;
6. Kontrolowane usuwanie wyrobów zawierających azbest;
7. Poprawę stanu i jakości powietrza.

Środowisko przyrodnicze stanowi w obecnych czasach jeden z największych atutów obszaru dla turystyki krajoznawczej, ale również wypoczynkowej. Coraz więcej osób zamieszkujących miasta, szukając ciszy i odpoczynku, przeprowadza się na tereny podmiejskie, inni starają się zaś przebywać na łonie natury w weekendy. Dostrzega się istotę ochrony środowiska we wszystkich jego obszarach, a znaczna część działań władz samorządowych ukierunkowana jest właśnie ku zachowaniu stanu otaczającej przyrody oraz ładu przestrzennego.

Gmina Nieborów będzie dążyć do poprawy stanu i jakości powietrza poprzez realizowanie inwestycji związanych z usuwaniem wyrobów zawierających azbest z jej obszaru, ale również poprzez remont dróg (stan techniczny dróg ma znaczny wpływ na ilość wypadków, w tym niosących zagrożenie dla zdrowia ludzi oraz stanu środowiska; przyczynia się również do sposobu jazdy kierowców, którzy na drogach równych zwykle prowadzą pojazdy płynnie, bez gwałtownych przyspieszeń i hamowań, podczas których uwalniane są do atmosfery zwiększone ilości substancji szkodliwych).

W ramach działań związanych z infrastrukturą techniczną planuje się również budowę sieci kanalizacyjnej, która uporządkuje gospodarkę ściekową w Gminie i będzie zapobiegać uwalnianiu nieczystości do gleby i wód.

Dla ochrony przed zagrożeniami jakie niosą ze sobą coraz częstsze i gwałtowne zjawiska atmosferyczne, zamierza się zakupić odpowiedni sprzęt ratowniczy, który zmniejszy ich skutki.

Gmina stawia sobie za cel również edukację ekologiczną mieszkańców.

Warto w tym miejscu zauważyć jak istotne dla promocji Gminy jest wykorzystanie potencjału tkwiącego w jej zasobach naturalnych. Piękne krajobrazy i czyste powietrze w powiązaniu z obiektami zabytkowymi stanowią cel dla wielu turystów.

CEL STRATEGICZNY IV

Odnowa wsi, krzewienie dziedzictwa kulturowego oraz ocalenie od zapomnienia starodawnych tradycji ludowych poprzez:

1. Wsparcie inicjatyw oddolnych mieszkańców;
2. Wykorzystanie lokalnych, charakterystycznych cech odmiennych dla promocji Gminy;
3. Aktywizację społeczeństwa dla wzmacniania więzi społecznych;
4. Angażowanie dzieci i młodzieży w podejmowane działania;
5. Rewaloryzację obiektów zabytkowych oraz obiektów małej architektury.

Odnowa wsi jest procesem długotrwałym, który musi przebiegać przy udziale mieszkańców. Miejskowa społeczność doskonale zna uwarunkowania w jakich żyje, zna swoje potrzeby, ma świadomość jakie zjawiska są pożądane, a jakie prowadzą do powolnego upadku ich miejscowości. W ostatnich czasach zwraca się coraz większą uwagę na wykorzystanie lokalnych zasobów, dla rozwoju drobnej przedsiębiorczości, a także dla promowania wsi. Zalicza się tu zarówno bogactwo środowiska przyrodniczego, architektury, zasobów ludzkich, jak i wartości historycznych, kulturowych, regionalnych tradycji przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Dla zachowania dziedzictwa konieczne jest angażowanie dzieci i młodzieży we wspólne spotkania, zabawy oraz w obchody ważnych świąt, tak aby już od najmłodszych lat poznawały historię i kulturę ich Małej Ojczyzny. Niezbędna jest aktywizacja jak największej części społeczeństwa, dzięki czemu wzmocnione zostaną więzi międzyludzkie, a mieszkańcy będą mieć poczucie odpowiedzialności za rozwój wsi, nie będą wykazywać postawy roszczeniowej.

Dla rozwoju wsi ważne jest wspieranie oddolnych inicjatyw mieszkańców, które dzięki realizowanym spotkaniom pozwolą na przedyskutowanie spraw kluczowych dla rozwoju wsi, ale również kwestii problematycznych, które utrudniają życie codzienne. Dzięki takim inicjatywom możliwe będzie rozwiązywanie kwestii spornych, ale również realizowanie nowych pomysłów.

Odnowa wsi powinna być również powiązana z rewaloryzacją obiektów ważnych dla mieszkańców, urządzeniem małych przestrzeni publicznych, tak aby stały się one przyjazne dla lokalnej społeczności, stwarzały miłą atmosferę, korzystną dla nawiązywania codziennych kontaktów, ale również upamiętniały ważne dla wsi wydarzenia.

Należy w tym miejscu zaznaczyć, że lokalne zasoby mogą mieć bardzo duży wpływ na rozwój Gminy, a odpowiednie ich wykorzystanie może służyć jej promocji.

5. Zadania zmierzające do poprawy sytuacji na danym obszarze

Zadania zmierzające do poprawy sytuacji na danym obszarze wymieniono w podrozdziałach poniżej. Opis zadań znajduje się w rozdziale 6. Realizacja zadań.

5.1. Zmiany w strukturze gospodarczej obszaru

- * Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej;
- * Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą;

5.2. Zmiany w sposobie użytkowania terenu

- * Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej;
- * Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych;
- * Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie;
- * Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie;

5.3. Rozwój systemu komunikacji i infrastruktury

- * Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej;
- * Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów;
- * Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów;
- * Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników;
- * E – urząd;
- * Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa;
- * Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary;

- * Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych;
- * Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie;
- * Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie;
- * Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą;
- * Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych;
- * Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów;
- * Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej;
- * Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji;

5.4. Poprawa stanu środowiska

- * Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej;
- * Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów;
- * Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników;
- * Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa;
- * Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów;
- * Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą;
- * Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych;
- * Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych;
- * Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej;
- * Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji;

5.5. Poprawa stanu środowiska kulturowego

- * Promocja Gminy Nieborów;
- * Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary;
- * Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku;
- * Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych;

- * Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie;
- * Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury;
- * Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów;
- * Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych;

5.6. Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców

- * Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej;
- * Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów;
- * Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów;
- * Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników;
- * E – urząd;
- * Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa;
- * Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary;
- * Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów;
- * Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku;
- * Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych;
- * Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie;
- * Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą;
- * Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych;
- * Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych;
- * Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury;
- * Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów;
- * Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych;
- * Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej;
- * Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji;

6. Realizacja zadań

6.1. Planowane zadania inwestycyjne w okresie 2014 – 2022

Nazwa projektu
Uporządkowanie gospodarki wodno- ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej
Opis projektu
Przewiduje się budowę nowoczesnej oczyszczalni ścieków w Nieborowie i Bełchowie wraz z siecią kanalizacji sanitarnej. Rozważa się przyłączenie Bełchowa do oczyszczalni w Gminie Łyszkowice. Docelowo stworzona zostanie oczyszczalnia ścieków, która obejmie teren całej Gminy Nieborów. Do roku 2022 gmina skupi się na terenach o gęstej zabudowie.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to 20 mln PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR – 17 000 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 3 000 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2015 - 2022.
Wpływ na realizację Strategii
Projekt pozwoli zwiększyć liczbę przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy Nieborów. Zwiększy się tym samym liczba miejsc pracy. Polepszą się warunki życia w obszarze realizacji projektu. Projekt wpłynie również na zmniejszenie ilości ścieków uwalnianych do środowiska w sposób niekontrolowany.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy, - spadek bezrobocia, - wzrost cen działek na terenie Gminy, - wzrost średnich dochodów gospodarstw domowych, - zwiększenie jakości środowiska naturalnego.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu konieczna jest realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR i EFS: 1. Edukacja ekologiczna – projekt ma ukazać mieszkańcom wagę problemu ochrony środowiska. 2. Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej w Gminie Nieborów.

Nazwa projektu
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów
Opis projektu
Niezwykle ważnym elementem Strategii Rozwoju Gminy Nieborów jest ograniczenie kosztów utrzymania obiektów publicznych oraz zmniejszenie emisji substancji niebezpiecznych do powietrza. Dlatego też planuje się docieplenie obiektów (m.in. edukacyjnych, urzędu gminy) oraz ewentualną wymianę źródła ciepła na ekologiczne. O ile będzie to zasadne zastosowane zostaną odnawialne źródła energii (ogniwa fotowoltaiczne, kolektory słoneczne i pompy ciepła).
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 5 mln PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości 85% kosztów projektu. Wkład EFRR – 4 250 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 750 000,00 PLN W miarę możliwości planowany jest udział innych środków krajowych w realizacji przedsięwzięcia (m.in. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej).
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2015 - 2019
Wpływ na realizację Strategii
Projekt ma na celu racjonalizację gospodarki zasobami na terenie Gminy. Efektywność energetyczna ma doprowadzić do zmniejszenia zużycia energii elektrycznej i pozwolić na stopniową dywersyfikację źródeł energii.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- spadek ilości substancji niebezpiecznych uwalnianych do powietrza, - poprawa bezpieczeństwa, - poprawa zdrowotności mieszkańców.
Projekty uzupełniające
1. Działania promujące efektywność energetyczną oraz odnawialne źródła energii – planuje się realizację działań promocyjnych, które finansowane będą z EFS, środków krajowych. Będą one miały na celu promowanie postaw ekologicznych wśród mieszkańców. Szczególny nacisk położony zostanie na promowanie efektywności energetycznej w budynkach prywatnych i przedsiębiorstwach.

Nazwa projektu
Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów
Opis projektu
Projekt dotyczy dróg w miejscowościach: Kompina, Patoki, Bednary, Janowice, Mysłaków, Nieborów, Bełchów, Bobrowniki, Karolew, Sypień, Dzierzgów oraz Dzierzgówek. Projekt ma na celu uwolnienie terenów inwestycyjnych oraz rozwój przedsiębiorczości w Gminie Nieborów. Poza tym, zwiększona ma zostać jakość życia mieszkańców terenów wiejskich. Przebudowa dróg będzie więc uzależniona od analizy przeprowadzonej w dokumentacjach technicznych i aktualnych potrzeb. Dodatkowo planuje się budowę parkingu przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to 2 mln PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR lub PROW w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) – 1 700 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 300 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2016 – 2017
Wpływ na realizację Strategii
Projekt ma zapewnić spójność społeczno- gospodarczą obszaru Gminy Nieborów. Stworzony zostanie dogodny dostęp i włączenie wszystkich miejscowości Gminy do sieci transportowej TEN-T (autostrada A2). Projekt wpłynie również korzystnie na środowisko przyrodnicze Gminy, ponieważ budowa parkingu wytyczy miejsca dla parkowania pojazdów, dzięki czemu kierowcy nie będą pozostawiać samochodów przy drodze w miejscach niebezpiecznych, na trawnikach, zieleńcach.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy, - spadek bezrobocia, - wzrost cen działek na terenie Gminy.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu konieczna jest realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR i EFS: 1. Kursy doszkalające dla mieszkańców Gminy – planuje się organizację szkoleń podnoszących kompetencje dla mieszkańców.

Nazwa projektu
Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników
Opis projektu
Projekt dotyczy: - ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników na trasie od Nieborowa do Łowicza. Będzie on realizowany w partnerstwie z Miastem Łowicz oraz Gminą Łowicz. - chodnika przy drodze powiatowej od budynku Zespołu Placówek Oświatowych w Nieborowie do przejazdu w Bednarach, a także przy ulicach w Bełchowie Osiedlu. Dzięki realizacji projektu zwiększy się poziom bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego na obszarze Gminy, zwiększona ma zostać jakość życia mieszkańców terenów wiejskich. Jednocześnie poprzez budowę ścieżek rowerowych promowany będzie zdrowy styl życia oraz poruszanie się ekologicznymi środkami transportu.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to 1 mln PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR lub PROW w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) – 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w roku 2018.
Wpływ na realizację Strategii
Projekt ma zapewnić spójność społeczno-gospodarczą obszaru Gminy Nieborów. Ma ułatwić poruszanie się po obszarze Gminy, ze szczególną dbałością o zapewnienie bezpieczeństwa rowerzystów i pieszych, ale również podróżujących samochodami czy innymi pojazdami. Zostanie uporządkowana przestrzeń publiczna. Realizacja projektu przyczyni się także do zachowania w dobrym stanie przydrożnej zieleni, która nie będzie niszczała na skutek chodzenia po niej czy wjeżdżania na nią pojazdami.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- zmniejszenie liczby wypadków drogowych, - zmniejszenie zagrożeń dla życia i zdrowia ludzkiego, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu konieczna jest realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR i EFS: 1. Edukacja ekologiczna – projekt ma ukazać mieszkańcom wagę problemu ochrony środowiska. 2. Badania profilaktyczne – przewiduje się stałe projekty z zakresu profilaktyki zdrowia. Badania mammograficzne, dentystyczne, czy kręgosłupa mają pomóc w utrzymaniu zdrowia. Tym samym zwiększy się liczba osób zdolnych do pracy.

Nazwa projektu
E - urząd
Opis projektu
Obecny rozwój cywilizacyjny wymusza wykorzystanie w coraz większym stopniu narzędzi ICT w przestrzeni publicznej i prywatnej. Dużego znaczenia nabiera zwłaszcza wykorzystanie nowoczesnych dróg przekazu informacji w świadczeniu usług. Planuje się integrację usług publicznych na platformie dostępnej on - line. Większość spraw mieszkańcy Gminy będą mogli załatwić w domu bez konieczności dojazdu do Urzędu.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości 85% kosztów projektu. Wkład EFRR – 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2016 – 2017
Wpływ na realizację Strategii
Efektom wdrażania nowoczesnych technologii jest likwidacja nierówności w dostępie do informacji. Upowszechnienie systemów informatycznych pozwoli na szybką i sprawną wymianę danych pomiędzy różnymi podmiotami publicznymi i prywatnymi, co w znacznym stopniu poprawi efektywność zarządzania.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- poprawa jakości świadczenia usług publicznych.
Projekty uzupełniające
1. Szkolenia dla mieszkańców Gminy z zakresu wykorzystania technologii ICT – planuje się organizację szkoleń dla mieszkańców Gminy Nieborów. Dostępność do platformy jest uzależniona od chęci i umiejętności mieszkańców. Głównie mieszkańcy starsi obawiają się użycia nowych technologii. Projekt ma pokazać, że jest to łatwe, pomaga w życiu codziennym i w pracy. Planuje się sfinansowanie projektu ze środków EFS.

Nazwa projektu
Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa
Opis projektu
W Polsce zmiany klimatu powodują sytuacje niebezpieczne dla życia i zdrowia ludzi. Widoczne jest zwiększenie liczby silnych wiatrów, burz, suszy, gwałtownych opadów. Celem projektu będzie poprawa zdolności do adaptacji do zmian klimatu poprzez wzmocnienie odporności na zagrożenia związane ze zmianami klimatu (głównie powódzie i susze), a w przypadku ich wystąpienia

zminimalizowanie ich skutków poprzez poprawę systemowego zarządzania ryzykiem. Na terenie Gminy zlokalizowany jest Bolimowski Park Krajobrazowy, który wymaga szczególnej ochrony. Niebezpieczeństwa występują również na linii kolejowej, autostradzie i drogach krajowych. Istnieje ryzyko powstania poważnych awarii zagrażających środowisku naturalnemu oraz życiu i zdrowiu ludzi. W ramach projektu unowocześniona zostanie baza sprzętowa Ochotniczych Straży Pożarnych.

Szacowane koszty

Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR w wysokości 85% kosztów projektu.

Wkład EFRR – 850 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu na rok 2017

Wpływ na realizację Strategii

W wyniku realizacji projektu nastąpi poprawa w zakresie gospodarowania zasobami wodnymi, zapobiegania powodziom oraz przeciwdziałania skutkom suszy, co przyczyni się do poprawy jakości bezpieczeństwa ludności Gminy w sytuacji nagłego wystąpienia zjawisk katastrofalnych lub ekstremalnych oraz podniesienia sprawności służb ratowniczych.

Wskaźniki osiągnięcia celów

- poprawa jakości świadczenia usług publicznych,
- zmniejszenie zagrożeń dla życia i zdrowia ludzkiego.

Projekty uzupełniające

Nie przewidziano.

Nazwa projektu

Promocja Gminy Nieborów

Opis projektu

Projekt przewiduje wykreowanie marki Nieborów oraz jej promocję poza Gminą. Marka Nieborów ma się kojarzyć z regionem łowickim i województwem łódzkim.

Zaprojektowane zostanie logo, zbudowane witacze, zaplanowano ulotki i inne materiały promocyjne.

Szacowane koszty

Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu.

Wkład EFRR (lub PROW) – 850 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2020

Wpływ na realizację Strategii
Wzmocni się wizerunek Gminy, co może spowodować rozwój przedsiębiorczości. Gmina zostanie również dostrzeżona przez inwestorów zewnętrznych.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- rozwój przedsiębiorczości, - wzrost liczby turystów.
Projekty uzupełniające
Nie planuje się w tym zakresie działań uzupełniających.

Nazwa projektu
Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary
Opis projektu
Projekt przewiduje remont boiska w Bednarach wraz z zapleczem socjalnym. Boisko ma być ogólnodostępne dla wszystkich mieszkańców Gminy. Organizowane tam będą zawody sportowe, imprezy kulturalne.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 800 tys. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 680 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 120 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w roku 2018
Wpływ na realizację Strategii
Projekt upowszechni w Gminie sport i rekreację. Mają one się stać zabawą i formą spędzenia wolnego czasu dla wszystkich jej mieszkańców. Projekt wpłynie więc na zwiększenie się liczby osób na co dzień uprawiających sport. Poprawi się tym samym jakość zdrowia mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- spadek ilości zachorowalności mieszkańców, - odnowa kultury lokalnej, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców,
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Badania profilaktyczne – przewiduje się stałe projekty z zakresu profilaktyki zdrowia. Badania mammograficzne, dentystyczne, czy kręgosłupa mają pomóc w utrzymaniu zdrowia. Tym samym zwiększy się liczba osób zdolnych do pracy.

Nazwa projektu
Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku
Opis projektu
Projekt przewiduje budowę świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku. Świetlica będzie miejscem, które ma za zadanie wspierać lokalną społeczność w procesie wychowywania dzieci i młodzieży. Dostępna będzie dla wszystkich zainteresowanych, jednak działania będą ukierunkowane w szczególności na dzieci i młodzież wywodzące się z rodzin mających trudną sytuację materialną oraz rodzin, w których z różnych względów występują problemy wychowawcze.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 000 000,00. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w roku 2019.
Wpływ na realizację Strategii
Realizacja projektu stanowi szansę szczególnie dla młodych mieszkańców Gminy, którzy z różnych względów mają problemy w nauce, nie odnajdują się wśród rówieśników, sprawiają problemy wychowawcze lub nie mają oparcia w opiekunach. Świetlica będzie wspierać ich rozwój, kształtować korzystne zachowania, umożliwi efektywne i atrakcyjne spędzenie czasu wolnego. Poprawi się poziom wykształcenia mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- odnowa kultury lokalnej, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Badania profilaktyczne – przewiduje się stałe projekty z zakresu profilaktyki zdrowia. Badania mammograficzne, dentystyczne, czy kręgosłupa mają pomóc w utrzymaniu zdrowia. Tym samym zwiększy się liczba osób zdolnych do pracy.

Nazwa projektu
Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie
Opis projektu
Projekt przewiduje budowę Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie. Biblioteka będzie dostępna dla wszystkich zainteresowanych mieszkańców. Będzie to miejsce, w którym można wypożyczyć książki, ale również miejsce, gdzie będą odbywały się różnego rodzaju spotkania, będą organizowane

konkursy dla najmłodszych, lekcje biblioteczne.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 2 000 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 1 700 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 300 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w roku 2020.
Wpływ na realizację Strategii
Projekt upowszechni w Gminie czytelnictwo, biblioteka będzie ciekawą alternatywą dla spędzania wolnego czasu zarówno przez dzieci, młodzież jak i osoby dorosłe. Czytanie wpływa korzystnie na rozwój dzieci i młodzieży, zwiększa wyobraźnię, inspirowanie. Biblioteka będzie wspierać proces wychowawczy młodych mieszkańców Gminy, kształtując ich zachowania, stymulując rozwój. Poprawie może ulec poziom wykształcenia mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- odnowa kultury lokalnej, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Kursy doszkalające dla mieszkańców Gminy – planuje się organizację szkoleń podnoszących kompetencje dla mieszkańców.

Nazwa projektu
Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych
Opis projektu
Siłownie zewnętrzne przeznaczone są dla wszystkich – niezależnie od wieku, płci czy wykonywanego zawodu. Siłownie zewnętrzne mają ten atut, że można na nich ćwiczyć na dworze, oddychać świeżym powietrzem, dodatkowo – wstęp do takiej siłowni jest bezpłatny, w związku z czym korzyści z ich powstania może odnosić każdy mieszkaniec Gminy. Siłownie takie mają wtopić się w otoczenie miejscowości Gminy Nieborów.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 300 000,00 PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 255 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 45 000,00 PLN

Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017 - 2019
Wpływ na realizację Strategii
Projekt pozwoli przeciwdziałać negatywnym zjawiskom społecznym. Chodzi w szczególności o zmniejszenie ilości przypadków problemów ze statyką ciała. Wykorzystanie czasu wolnego przez dzieci i młodzież w sposób aktywny, korzystny dla ich zdrowia przyczyni się również do wzrostu poziomu edukacji w okresie długoterminowym. Projekt pozwoli wszystkim mieszkańcom korzystać z bezpłatnych siłowni.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- spadek ilości zachorowalności mieszkańców, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców, - wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców Gminy.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Badania profilaktyczne – przewiduje się stałe projekty z zakresu profilaktyki zdrowia. Badania mammograficzne, dentystyczne, czy kręgosłupa mają pomóc w utrzymaniu zdrowia. Tym samym zwiększy się liczba osób zdolnych do pracy.

Nazwa projektu
Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów
Opis projektu
Planuje się dalsze prace nad usuwaniem azbestowych pokryć dachowych z terenu Gminy.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 800 tys. PLN. Planuje się pozyskiwanie środków zewnętrznych ze źródeł krajowych.
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2015 – 2022
Wpływ na realizację Strategii
Usuwanie azbestu jest ważnym elementem rozwoju Gminy, wpływającym na jakość środowiska naturalnego oraz jakość życia mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- poprawa bezpieczeństwa środowiska naturalnego.
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW:

1. Planuje się organizację działań uświadamiających konieczność usuwania azbestu z dachów budynków prywatnych.

Nazwa projektu
Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kominie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie
Opis projektu
Projekt przewiduje budowę dwóch boisk wielofunkcyjnych zlokalizowanych przy Gimnazjum nr 1 w Kominie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie. Boiska mają być ogólnodostępne dla wszystkich mieszkańców Gminy. Organizowane tam będą zawody sportowe, imprezy kulturalne.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 500 000,00 tys. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 1 275 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 225 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017-2018.
Wpływ na realizację Strategii
Projekt upowszechni w Gminie sport i rekreację. Mają one się stać zabawą i formą spędzenia wolnego czasu dla wszystkich jej mieszkańców. Projekt wpłynie więc na zwiększenie się liczby osób na co dzień uprawiających sport. Poprawi się tym samym jakość zdrowia mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- spadek ilości zachorowalności mieszkańców, - odnowa kultury lokalnej, - poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia mieszkańców,
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Badania profilaktyczne – przewiduje się stałe projekty z zakresu profilaktyki zdrowia. Badania mammograficzne, dentystyczne, czy kręgosłupa mają pomóc w utrzymaniu zdrowia. Tym samym zwiększy się liczba osób zdolnych do pracy.

Nazwa projektu
Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą
Opis projektu
W ramach projektu przewiduje się rozbudowę i modernizację stacji uzdatniania wody oraz systemu wodociągowego Gminy. Konieczne jest zapewnienie wysokiej jakości wody dla wszystkich gospodarstw domowych. Poza tym, przeprowadzone prace zapewnią pełne bezpieczeństwo dostaw wody.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 3 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 2 550 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 450 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2019
Wpływ na realizację Strategii
Rozwój strefy odnowy oraz poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Nieborów nie mogą odbywać się bez podstawowych inwestycji w infrastrukturę wodną. Zwiększy się bezpieczeństwo dostaw wody oraz podniesie się jakość podstawowych usług świadczonych dla mieszkańców Gminy.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- poprawa jakości środowiska naturalnego, - poprawa jakości zamieszkania, - rozwój przedsiębiorczości, - wzrost jakości wody pitnej, - wzrost liczby nowych mieszkańców Gminy.
Projekty uzupełniające
Nie planuje się w tym zakresie działań uzupełniających.

Nazwa projektu
Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych
Opis projektu
Planuje się pozyskanie dotacji na instalacje solarne czy kolektory słoneczne, które rozlokowane będą na dachach prywatnych budynków. Jak stwierdzono w diagnozie, największym problemem gminy jest niska emisja ze źródeł punktowych.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 2 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 1 700 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 300 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2017 – 2018
Wpływ na realizację Strategii
Dzięki realizacji projektu zmniejszy się w znacznym stopniu zanieczyszczenie powietrza. Spadnie ilość substancji niebezpiecznych uwalnianych do powietrza. Ochronie podlegać będzie środowisko naturalne gminy. Spadną również koszty utrzymania budynków.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- spadek ilości substancji niebezpiecznych uwalnianych do powietrza, - poprawa zdrowotności mieszkańców, - spadek kosztów utrzymania budynków;
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Działania promujące efektywność energetyczną oraz odnawialne źródła energii – planuje się realizację działań promocyjnych, które finansowane będą z EFS, środków krajowych. Będą one miały na celu promowanie postaw ekologicznych wśród mieszkańców.

Nazwa projektu
Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych
Opis projektu
Planuje się wymianę punktów oświetleniowych na terenie gminy na obudowy oparte np. na technologii LED. W miarę potrzeb planowane jest oświetlenie dodatkowych odcinków dróg na terenie Gminy Nieborów. Jeśli będzie miało to uzasadnienie ekonomiczne, część punktów świetlnych będzie zasilanych ogniwami fotowoltaicznymi lub małymi turbinami wiatrowymi. Instalacja poszczególnych rozwiązań uzależniona będzie od analiz przeprowadzonych na poziomie tworzenia studium wykonalności.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2018 – 2020
Wpływ na realizację Strategii
Projekt ma na celu racjonalizację gospodarki zasobami na terenie Gminy. Efektywność energetyczna ma doprowadzić do zmniejszenia zużycia energii elektrycznej i stopniową dywersyfikację źródeł

energii. Projekt wymiennie wpłynie na bezpieczeństwo mieszkańców Gminy. Dzięki technologii fotowoltaicznej oraz LED istnieje możliwość posadowienia punktów świetlnych w lokalizacjach, w których nie było to dotychczas możliwe.

Wskaźniki osiągnięcia celów

- spadek ilości substancji niebezpiecznych uwalnianych do powietrza,
- poprawa bezpieczeństwa,
- poprawa zdrowotności mieszkańców;

Projekty uzupełniające

Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW:

1. Działania promujące efektywność energetyczną oraz odnawialne źródła energii – planuje się realizację działań promocyjnych, które finansowane będą z EFS, środków krajowych. Będą one miały na celu promowanie postaw ekologicznych wśród mieszkańców.

Nazwa projektu
Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury
Opis projektu
Dziedzictwo historyczne i kulturowe Gminy jest ściśle powiązane z życiem obecnych i przyszłych mieszkańców danego obszaru. Świadczy ono o wyjątkowości danego miejsca, pozwala rozwijać postawy patriotyczne, a jednocześnie wzmacnia poczucie przynależności mieszkańców do ich Małej Ojczyzny. Właśnie dlatego konieczne jest dbanie o wszelkie elementy tworzące dziedzictwo historyczne i kulturowe Gminy Nieborów. W tym celu planuje się modernizację i rozbudowę instytucji kultury zlokalizowanych na obszarze Gminy. Miejsca te przyczyniają się do budowy więzi społecznych oraz poczucia tożsamości mieszkańców.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2019 – 2021
Wpływ na realizację Strategii
Projekt wzmacnia więzi społeczne, buduje poczucie tożsamości mieszkańców Gminy Nieborów, a także umacnia lokalny patriotyzm. Projekt umożliwia również zachowanie dziedzictwa historycznego i kulturowego Gminy, jednocześnie stwarzając podstawę dla aktywizacji mieszkańców.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- poprawa wizerunku Gminy,

- poprawa jakości życia mieszkańców,
- wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców Gminy;

Projekty uzupełniające

Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW:

1. Projekty kulturalne w ramach osi LEADER i EFS – projekty będą miały na celu kultywowanie lokalnej tradycji i kultury. Planowane są zajęcia uczące lokalnego rękodzieła, sztuki kulinarnej, tańca.
2. Współpraca z Lokalną Grupą Działania.

Nazwa projektu

Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów

Opis projektu

W ramach projektu planowana jest rewitalizacja miejscowości położonych w graniach Gminy. Przebudowa zostanie uzależniona od konsultacji z mieszkańcami oraz indywidualnych uwarunkowań. Potrzebna jest m.in. przebudowa chodników, drobna infrastruktura (ławki, ogrodzenia, place zabaw), miejsca parkingowe, itp.. Stworzone zostaną również miejsca spotkań dla dzieci, młodzieży i osób starszych.

Szacowane koszty

Szacowany koszt projektu to około 3 mln. PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu

Wkład EFRR (lub PROW) 2 550 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 450 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w latach 2018 – 2022

Wpływ na realizację Strategii

Miejscowości Gminy staną się bardziej funkcjonalne dla mieszkańców i przyjezdnych. Poprawi się jakość zamieszkania oraz bezpieczeństwo ruchu. Odnowiony zostanie wizerunek poszczególnych miejscowości.

Wskaźniki osiągnięcia celów

- poprawa wizerunku Gminy,
- poprawa jakości życia i pracy w Gminie,
- poprawa bezpieczeństwa;

Projekty uzupełniające

Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW:

1. Projekty kulturalne w ramach osi LEADER i EFS – projekty będą miały na celu kultywowanie

lokalnej tradycji i kultury. Planowane są zajęcia uczące lokalnego rękodzieła, sztuki kulinarnej, tańca.

2. Współpraca z Lokalną Grupą Działania.

Nazwa projektu
Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych
Opis projektu
Niezwykle ważnym elementem rozwoju Gminy jest zapewnienie bardzo dobrych warunków nauczania i wychowania dzieci i młodzieży uczęszczających do placówek oświatowych w Gminie. W związku z tym planowane są modernizacje i remonty tychże obiektów. Pozwoli to na znaczną oszczędność środków niezbędnych do utrzymania obiektów oraz podniesienie warunków nauczania.
Szacowane koszty
Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN. Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu Wkład EFRR (lub PROW) 850 000,00 PLN Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN
Szacowana data realizacji
Planuje się realizację projektu w latach 2018 – 2019
Wpływ na realizację Strategii
Projekt wpłynie na podwyższenie warunków życia i nauczania w Gminie. Zwiększy się również jakość przestrzeni, wzrośnie poczucie estetyki Gminy.
Wskaźniki osiągnięcia celów
- poprawa wizerunku Gminy, - poprawa jakości życia i pracy w Gminie, - poprawa bezpieczeństwa;
Projekty uzupełniające
Aby osiągnąć cele projektu niezbędna będzie realizacja projektów komplementarnych realizowanych m.in. ze środków EFRR, EFS, PROW: 1. Projekty kulturalne w ramach osi LEADER i EFS – projekty będą miały na celu kultywowanie lokalnej tradycji i kultury. Planowane są zajęcia uczące lokalnego rękodzieła, sztuki kulinarnej, tańca.

Nazwa projektu
Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej
Opis projektu
Niezwykle ważnym elementem rozwoju Gminy jest zapewnienie bardzo dobrych warunków

przemieszczania się po jej obszarze wszystkim mieszkańcom. Konieczne są usprawnienia zarówno w zakresie zapewnienia dojazdu uczniów do szkół, jak i w komunikacji zbiorowej, z której korzystają wszyscy mieszkańcy Gminy.

Szacowane koszty

Szacowany koszt projektu to około 300 tys. PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu

Wkład EFRR (lub PROW) 255 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 45 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w roku 2018

Wpływ na realizację Strategii

Projekt wpłynie na podwyższenie warunków życia i nauczania w Gminie - poprawę jakości zamieszkania w Gminie, polepszy warunki do pracy oraz rozwoju. Przełoży się to na rozwój lokalnej gospodarki. Jednocześnie nastąpi poprawa bezpieczeństwa i jakości świadczonych usług publicznych.

Wskaźniki osiągnięcia celów

- poprawa wizerunku Gminy,
- poprawa jakości życia i pracy w Gminie,
- poprawa bezpieczeństwa;

Projekty uzupełniające

Nie planuje się działań uzupełniających.

Nazwa projektu

Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji

Opis projektu

Niezwyczajnie ważnym elementem rozwoju Gminy jest zapewnienie bardzo dobrych warunków dla produkcji na gruntach rolniczych oraz zapewnienie uwilgotnienia siedlisk, co może złagodzić negatywne skutki pogodowe. W ten sposób podniesiona może zostać produkcja rolnicza oraz podniesiona może zostać bioróżnorodność gatunkowa roślin i siedlisk. Potrzeba wykonywania obiektów technicznych małej retencji i przysposobienia terenu do magazynowania wody spowodowana jest pogarszaniem się warunków wodnych w lasach.

Szacowane koszty

Szacowany koszt projektu to około 1 mln. PLN.

Planuje się pozyskanie dotacji z EFRR (lub PROW) w wysokości 85% kosztów projektu

Wkład EFRR (lub PROW) 850 000,00 PLN

Wkład własny Gminy Nieborów – 150 000,00 PLN

Szacowana data realizacji

Planuje się realizację projektu w roku 2020

Wpływ na realizację Strategii

Projekt wpłynie na zwiększenie efektywności rolnictwa, dzięki czemu podnieść mogą się warunki życia rolników. Projekt zakłada również ochronę siedlisk naturalnych, dbając o ich bioróżnorodność, tym samym podnosząc jakość przestrzeni i warunki zamieszkania. Jednocześnie nastąpi poprawa bezpieczeństwa mieszkańców.

Wskaźniki osiągnięcia celów

- poprawa warunków dla prowadzenia działalności rolniczej,
- poprawa stanu środowiska przyrodniczego,
- poprawa bezpieczeństwa mieszkańców;

Projekty uzupełniające

Nie planuje się działań uzupełniających.

Wszystkie ww. projekty są zgodne z Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego. Harmonogram ich realizacji został przedstawiony w rozdziale 8 Plan finansowy.

6.2. Zadania planowane do realizacji po roku 2022

Realizacja poszczególnych projektów jest uzależniona od otrzymania dofinansowania oraz dat ogłaszania poszczególnych konkursów w ramach RPO WŁ lub PROW. Dlatego też harmonogram ma charakter intencyjny i będzie w ramach potrzeb modyfikowany. Jeżeli na poszczególne projekty Gmina nie uzyska dofinansowania, będzie je prawdopodobnie realizować w kolejnych latach, w tym prawdopodobnie również po roku 2022.

6.3. Powiązania realizowanych zadań z innymi działaniami realizowanymi na terenie powiatu/województwa

A. Powiązania Strategii Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 – 2022 z dokumentami i programami planistycznymi stanowiącymi wykładnię polityki regionalnej na poziomach: krajowym, wojewódzkim oraz powiatowym:

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020

„Strategia ...” przedstawia Wizję Polski 2020 jako: „aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo”. W dokumencie przedstawiono główne obszary interwencji, cele i priorytety rozwojowe. Niniejsza Strategia Rozwoju Gminy Nieborów wpisuje się w szczególności w następujące dziedziny:

Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo

Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela (rozwój kapitału społecznego; zwiększenie bezpieczeństwa obywatela).

Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka

Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki (poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej);

Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki (zwiększenie wykorzystania rozwiązań innowacyjnych);

Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego (zwiększanie aktywności zawodowej; poprawa jakości kapitału ludzkiego; zwiększanie mobilności zawodowej i przestrzennej);

Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych (zapewnienie powszechnego dostępu do Internetu; upowszechnienie wykorzystania technologii cyfrowych; zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych);

Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko (racjonalne gospodarowanie zasobami; poprawa efektywności energetycznej; zwiększenie dywersyfikacji dostaw paliw i energii; poprawa stanu środowiska; adaptacja do zmian klimatu);

Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu (modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych).

Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna

Cel III.1. Integracja społeczna (zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym; zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych);

Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych (podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych; zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych).

Strategie są ze sobą spójne m. in. we wszystkich wyżej wymienionych obszarach aktywności.

STRATEGIA ROZWOJU TRANSPORTU DO 2020 ROKU (Z PERSPEKTYWĄ DO 2030 ROKU)

Zachodzi zgodność niniejszej strategii ze Strategią Rozwoju Transportu:

CEL GŁÓWNY: Zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu i efektywności sektora transportowego, przez tworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym

CEL STRATEGICZNY 1: Stworzenie zintegrowanego systemu transportowego

Cele szczegółowe:

- Stworzenie nowoczesnej, spójnej sieci infrastruktury transportowej
- Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym
- Bezpieczeństwo i niezawodność
- Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko
- Zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych

POLITYKA ENERGETYCZNA POLSKI DO ROKU 2030

Strategia zgodna jest z Polityką w szczególności w zakresie rozwoju wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biopaliw. Podkreślone jest w niej znaczenie energii słonecznej: „W znacznie większym niż dotychczas stopniu zakłada się wykorzystanie energii promieniowania słonecznego za pośrednictwem kolektorów słonecznych oraz innowacyjnych technologii fotowoltaicznych.”. Zwrócono również uwagę na biomasę, energię geotermalną oraz wiatr. Polityka energetyczna zakłada wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w finalnym zużyciu energii co najmniej do poziomu 15% w 2020 roku oraz dalszy wzrost tego wskaźnika w latach następnych.

PROGRAM OPERACYJNY WIEDZA EDUKACJA ROZWÓJ 2014 - 2020

Niniejsza Strategia pozostaje spójna z Programem Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój. Realizacja większości inwestycji zaplanowana jest w układzie komplementarnym do projektów realizowanych ze środków m.in. Europejskiego Funduszu Społecznego. Zaplanowane w ten sposób przedsięwzięcia spowodują maksymalizację efektów interwencji, wpłyną na zwiększenie ich spójności oraz efektywności.

W wyniku decentralizacji Europejskiego Funduszu Społecznego w Polsce w latach 2014-2020, 72% środków tego Funduszu zasili regionalne programy operacyjne, a 28% Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014 - 2020

POLiŚ będzie kontynuacją Programu funkcjonującego w latach 2007 – 2013. Zgodność Strategii z Programem przejawia się w następujących obszarach:

– PRIORYTET I (FS)

Promocja odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej:

- produkcja, dystrybucja oraz wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE);
- poprawa efektywności energetycznej w sektorze publicznym i mieszkaniowym;
- rozwój i wdrażanie inteligentnych systemów dystrybucji, np. budowa sieci dystrybucyjnych średniego i niskiego napięcia.

– **PRIORYTET II (FS)**

Ochrona środowiska, w tym adaptacja do zmian klimatu:

- rozwój infrastruktury środowiskowej (np. oczyszczalnie ścieków, sieć kanalizacyjna oraz wodociągowa, instalacje do zagospodarowania odpadów komunalnych, w tym do ich termicznego przetwarzania);
- ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, poprawa jakości środowiska miejskiego (np. redukcja zanieczyszczenia powietrza i rekultywacja terenów zdegradowanych);
- dostosowanie do zmian klimatu, np. zabezpieczenie obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi, zarządzanie wodami opadowymi, projekty z zakresu małej retencji oraz systemy zarządzania klęskami żywiołowymi.

– **PRIORYTET III (FS)**

Rozwój infrastruktury transportowej przyjaznej dla środowiska i ważnej w skali europejskiej:

- rozwój drogowej i kolejowej infrastruktury w sieci TEN-T, połączeń kolejowych poza tą siecią oraz w aglomeracjach;
- niskoemisyjny transport miejski, transport śródlądowy, morski i intermodalny;
- poprawa bezpieczeństwa w ruchu lotniczym.

– **PRIORYTET V (EFRR)**

Rozwój infrastruktury bezpieczeństwa energetycznego:

- rozwój inteligentnych systemów dystrybucji, magazynowania i przesyłu gazu ziemnego i energii elektrycznej, np. budowa sieci przesyłowych i dystrybucyjnych gazu ziemnego lub energii elektrycznej.

– **PRIORYTET VI (EFRR)**

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego:

- inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, czy też szkół artystycznych.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO 2020

Jak czytamy w Strategii: „Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 przyjmuje następującą wizję rozwoju regionu:

REGION SPÓJNY TERYTORIALNIE I WIZERUNKOWO, KREATYWNY I KONKURENCYJNY W SKALI KRAJU I EUROPY, O NAJLEPSZEJ DOSTĘPNOŚCI KOMUNIKACYJNEJ, WYRÓZNIAJĄCY SIĘ ATRAKCYJNOŚCIĄ INWESTYCYJNĄ I WYSOKĄ JAKOŚCIĄ ŻYCIA. Terytorium województwa łódzkiego cechować będą silne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne oraz atrakcyjne warunki zamieszkania i pracy. Promowane będą kreatywne postawy mieszkańców i przedsiębiorców. Zagwarantowanie najlepszej dostępności komunikacyjnej przełoży się na wysoką atrakcyjność inwestycyjną. Istotnym czynnikiem podnoszącym warunki i poziom życia mieszkańców

będzie wysoka jakość środowiska przyrodniczego osiągana dzięki racjonalnej gospodarce jego zasobami. Województwo łódzkie będzie postrzegane jako region kreatywny i konkurencyjny, wyróżniający się specyficznym potencjałem efektywnie wykorzystywanym na rzecz długookresowego wzrostu oraz zrównoważonego i trwałego rozwoju.

Misja regionu łódzkiego zorientowana na:

PROWADZENIE ZINTEGROWANEJ I TERYTORIALNIE UKIERUNKOWANEJ POLITYKI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU, OPARTEJ NA WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ, BUDOWANIU WIĘZI SPOŁECZNYCH ORAZ TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ.

Misja koncentruje strategiczne kierunki działań na:

- budowaniu przyszłości (dobrobytu) regionu dzięki wzmocnieniu endogenicznych potencjałów Województwa oraz współpracy gospodarczej, zarówno w wymiarze regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- budowaniu powiązań między mieszkańcami i społecznościami oraz sprzyjaniu kreowania tożsamości Regionalnej z uwzględnieniem wielokulturowości i różnorodności regionalnej.”

Niniejsza Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 – 2022 wpisuje się w swych założeniach w wykładnię rozwoju województwa łódzkiego. Jej cele są spójne z celami strategicznymi dokumentu, a więc także z celami operacyjnymi oraz strategicznymi kierunkami działań. Realizacja działań zawartych w Strategii Gminy przyczynia się do realizacji założeń wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020.

PLAN PRZECIWDZIAŁANIA DEPOPULACJI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Celem głównym Planu jest „Odbudowa kapitału ludzkiego poprzez tworzenie sprzyjających warunków na rynku pracy, rozwój wykształcenia i kompetencji oraz poprawę jakości życia mieszkańców województwa łódzkiego w perspektywie krótko i długookresowej.” Cel ten jest realizowany za pomocą celów szczegółowych. Przedmiotowa Strategia jest zgodna w szczególności z celami o brzmieniu:

- Dostępność i atrakcyjność miejsc pracy w regionie, sprzyjające warunki dla napływu ludności do województwa łódzkiego;
- Równe szanse edukacyjne w regionie, wysoka jakość usług świadczonych w systemie oświaty oraz równy poziom kształcenia na obszarach miejskich i wiejskich, w tym wsparcie na rzecz przeciwdziałania marginalizacji osób z obszarów wiejskich;
- Modernizacja szkolnictwa zawodowego oraz dostosowanie oferty edukacyjnej placówek kształcenia ustawicznego i praktycznego do potrzeb regionalnego i lokalnego rynku pracy;
- Zdrowi i świadomi profilaktyki zdrowia mieszkańcy województwa;
- Aktywizacja zawodowa kobiet/osób powracających na rynek pracy po przerwie związanej z wychowywaniem dzieci lub opieką nad osobami zależnymi;
- Wysoka atrakcyjność zatrudniania osób z grup defaworyzowanych (kobiety/młode matki/osoby niepełnosprawne) dla potencjalnego pracodawcy.

REGIONALNA STRATEGIA INNOWACJI DLA WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO – „LORIS - 2030”

Wizja Innowacyjnego Województwa Łódzkiego w roku 2030 brzmi: „Spójny terytorialnie i wizerunkowo, kreatywny i konkurencyjny w skali kraju i Europy, o najlepszej dostępności komunikacyjnej, wyróżniający się atrakcyjnością inwestycyjną i wysoką jakością życia.”.

Misją jest natomiast: „Prowadzenie aktywnej polityki innowacyjnej z wykorzystaniem potencjału wewnętrznego regionu do pobudzania kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców w trosce o zrównoważony rozwój.”

Województwo Łódzkie w 2030 to region:

- W którym siłą jest różnorodność.
- Który posiada tożsamość kulturową i gospodarczą.
- Który jest otwarty i przychylny dla przedsiębiorstw.
- Kreatywnych ludzi i przedsiębiorców.
- Silnego i konkurencyjnego lokalnego biznesu.
- Lokalnych patriotów.

Przekładając zapisy „LORIS – 2030” na rzeczywistość lokalną, widoczna jest zależność pomiędzy niniejszą Strategią, a dokumentem wojewódzkim. Cel Strategii Gminy Nieborów wpisuje się w przedstawioną powyżej Wizję i Misję.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2014 – 2020

Stwierdza się zgodność strategii z Projektem RPO WŁ na lata 2014 – 2020, wersja 4.0 (w momencie sporządzania Strategii była to najbardziej aktualna wersja dokumentu).

RPO WŁ na lata 2014 – 2020 składać się będzie z siedmiu osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I – Innowacyjność i konkurencyjność

Oś priorytetowa II – Transport

Oś priorytetowa III – Gospodarka niskoemisyjna i ochrona środowiska

Oś priorytetowa IV – Rewitalizacja i usługi dla społeczeństwa

Oś Priorytetowa V – Zatrudnienie i włączenie społeczne

Oś Priorytetowa VI – Kompetencje i adaptacyjność

Oś Priorytetowa VII – Pomoc techniczna

Niniejsza Strategia zgodna jest w swych zapisach z działaniami w obrębie:

- Osi priorytetowej I – Innowacyjność i konkurencyjność, w szczególności w ramach wzmacniania konkurencyjności MŚP, sektora rolnego - spójność polega m.in. na promowaniu przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm; wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji.

Osi priorytetowej II – Transport

Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej.

Osi priorytetowej III – Gospodarka niskoemisyjna i ochrona środowiska

Powiązanie jest widoczne w ramach wspierania przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach, w szczególności wspierania wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych; wspierania efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym. Spójność polega także na promowaniu dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowaniu i ochronie środowiska naturalnego oraz wspieraniu efektywnego gospodarowania zasobami, m.in. poprzez inwestowanie w sektor gospodarki odpadami/wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie.

Osi priorytetowej IV – Rewitalizacja i usługi dla społeczeństwa

Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK: wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia. Powiązanie widoczne jest także w działaniach ukierunkowanych na zachowanie i ochronę środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami: zachowanie, ochronę, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu). Bardzo istotne jest także promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją: inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych oraz wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej.

Osi priorytetowej V – Zatrudnienie i włączenie społeczne

Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników: praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją: aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.

Osi priorytetowej VI – Kompetencje i adaptacyjność

Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników: równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie

życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę; przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian; aktywne i zdrowe starzenie się. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie: ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia.

Strategia Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 - 2022 jest spójna ze wszystkimi osiami priorytetowymi wyszczególnionymi w Projekcie RPO WŁ na lata 2014 – 2020.

STRATEGIA POWIATU ŁOWICKIEGO

Jak zapisano w „Strategii” Misja Powiatu to: „Umocnienie wspólnoty terytorialnej poprzez inwestowanie w człowieka i podniesienie konkurencyjności powiatu w warunkach poprawy wykorzystania zasobów i przy użyciu technik przyjaznych środowisku.” Celem strategicznym jest zaś: „Spójny rozwój wspólnoty samorządowej, poprzez doskonalenie wykonywania zadań publicznych (w dziedzinie rozwoju człowieka, bezpieczeństwa publicznego i socjalnego, zdrowia, infrastruktury i ochrony środowiska, pielęgnacji dziedzictwa kulturowego krajobrazowego) dla podniesienia poziomu jakości życia mieszkańców powiatu.”

W ramach celów cząstkowych zawarto natomiast m.in. cele:

- II. Podniesienie poziomu wykształcenia, wiedzy, świadomości mieszkańców powiatu, w celu zwiększenia stopnia ich mobilności na rynku pracy i umożliwienia podjęcia wyzwań rozwojowych, wynikających z integracji z UE.
- III. Poprawa bezpieczeństwa publicznego, socjalnego i stanu zdrowia mieszkańców powiatu, a także sytuacji osób niepełnosprawnych w zakresie ich integracji ze społecznością lokalną i funkcjonalności we wszystkich dziedzinach życia.
- IV. Rozwój infrastruktury, podniesienie stopnia jej funkcjonalności i korzyści dla rozwoju wspólnoty terytorialnej.
- V. Ochrona zasobów naturalnych i wykorzystanie ich dla celów rozwoju społeczno- gospodarczego, z zachowaniem tożsamości regionu, dziedzictwa kulturowego i walorów środowiskowych.

Widoczna jest zatem spójność celów Strategii Powiatu z niniejszym dokumentem opracowanym dla gminy Nieborów.

PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA POWIATU ŁOWICKIEGO

POŚ dostępny podczas tworzenia niniejszej Strategii wyznacza cele ekologiczne i kierunki działań do roku 2010, jednak uwzględnia zadania do roku 2015. Jak czytamy w dokumencie: „Cele programu ochrony środowiska dla tego obszaru (powiatu łowickiego) koncentrować się powinny zatem na zachowaniu i podwyższeniu jakości środowiska, w szczególności w zakresie poprawy czystości wód, zachowania stanu przyrody, zmniejszenia emisji zanieczyszczeń do powietrza i uszczelnieniu systemów gospodarki odpadami. (...) Za priorytetowe uznaje się przedsięwzięcia budowy sieci kanalizacyjnych, budowy i modernizacji oczyszczalni ścieków, uszczelniania systemu gospodarki odpadami, a także przedsięwzięcia związane ze zmniejszeniem zanieczyszczenia powietrza.” W ramach celów i zadań szczegółowych wymieniono m.in.: Wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, Poprawę jakości wód powierzchniowych oraz Zwiększenie poziomu świadomości ekologicznej społeczeństwa w zakresie jego roli w ochronie przyrody jako elementu środowiska.

Zachodzi zgodność pomiędzy Strategią Rozwoju Gminy Nieborów a Programem Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego.

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA „Ziemia Łowicka”

Zgodnie ze Statutem LGD: 1. Stowarzyszenie o nazwie Lokalna Grupa Działania „ZIEMIA ŁOWICKA”, zwane dalej Stowarzyszeniem, jest dobrowolnym, samorządnym, trwałym zrzeszeniem, o celach niezarobkowych, partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, mającym na celu:

- a. działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru działania, zwłaszcza obszarów wiejskich,
- b. aktywizowanie i integracja społeczna ludności wiejskiej, wspomaganie potencjału organizacji pozarządowych oraz wspieranie działań służących rozwojowi demokracji
- c. opracowywanie i realizowanie lokalnej strategii rozwoju (LSR),
- d. promocję obszarów wiejskich, w szczególności położonych w gminach: Bielawy, Domaniewice, Zduny, Kiernozia, Chąšno, Kocierzew Południowy, Łowicz, Nieborów
- e. upowszechnianie i wymianę informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich,
- f. wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy, w tym wdrażanie innowacji procesowych i produktowych na obszarach wiejskich, zmierzających do podniesienia dochodów mieszkańców oraz poziomu ich życia,
- g. pomoc w uzyskaniu dotacji Unii Europejskiej dla wszystkich potencjalnych beneficjentów z terenu gmin, o których mowa w pkt d.,
- h. pozyskiwanie środków na rozwój obszarów wiejskich, przy czym pozyskane środki przeznaczone będą na działalność statutową, w tym prowadzenie działalności grantowej i stypendialnej
- i. rozwój oraz wspieranie działalności edukacyjnej, informacyjnej i szkoleniowej na obszarach wiejskich położonych w gminach, o których mowa w pkt d.,

- j. ochronę i promocję dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ochronę zwierząt i promowanie postaw ekologicznych,
- k. podtrzymywanie tradycji i tożsamości kulturowej obszaru działania
- l. wspomaganie rozwoju turystyki, rekreacji, kultury fizycznej, sportu, w tym organizowanie wypoczynku dla dzieci i młodzieży,
- m. promowanie produktów i wyrobów lokalnych
- n. promocję zatrudnienia i aktywizację zawodową mieszkańców obszarów wiejskich oraz działalność na rzecz osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- o. promocję i ochronę zdrowia oraz działalność na rzecz osób niepełnosprawnych
- p. działalność charytatywną,
- q. promocję i organizację wolontariatu,
- r. zapewnienie porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz wspieranie działań na rzecz obronności
- s. wspieranie i wdrażanie programów rozwojowych o celach zbieżnych z celami niniejszego statutu, finansowanych z różnorodnych źródeł krajowych i zagranicznych.

Cele LGD pokrywają się z celami niniejszej Strategii.

Stowarzyszenie Łowicka Grupa Rybacka⁴⁶

Stowarzyszenie funkcjonuje na obszarze województwa łódzkiego i ubiega się o realizację Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich.

W skład *Łowickiej Grupy Rybackiej* wchodzi:

- samorządy gminne: Gmina Bielawy, Gmina Domaniewice, Gmina Nieborów, Gmina Łowicz, Gmina Piątek,
- samorząd powiatowy: Powiat Łowicki,
- osoby fizyczne i prawne prowadzące działalność rybacką,
- Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Skierniewicach oraz osoby fizyczne.

Działania w ramach LSROR na rzecz rozwoju obszaru Łowickiej Grupy Rybackiej będą ukierunkowane na następujące cele ogólne:

Cel ogólny 1. Zapewnienie warunków dla zachowania i rozwoju sektora rybackiego

Cel ogólny 2. Zwiększenie wartości dodanej sektora rybackiego – rozwój produkcji i usług wykorzystujących jego zasoby

Cel ogólny 3. Promocja dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru

Cel ogólny 4. Rozwój gospodarczy obszaru

Cele Stowarzyszenia pokrywają się z celami niniejszej Strategii

⁴⁶ lgr.lowicz.pl

B. Zadania realizowane w ramach strategii rozwoju powinny być również komplementarne z innymi dokumentami określającymi rozwój danego obszaru, stanowić ich uzupełnienie i przyczyniać się do kompleksowego, zrównoważonego rozwoju danego obszaru. W związku z tym, niniejsza Strategia pozostaje w ścisłym powiązaniu z:

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY NIEBORÓW

Jak zapisano w Studium:

„Podstawowymi ustaleniami w zakresie kierunków rozwoju przestrzennego jest przyjęcie założeń:

- a) miasto Łowicz jako centrum ponadlokalne oddziałujące na obszar gminy,
- b) rozwoju terenów produkcyjno- usługowych położonych w zbliżeniu do dróg krajowych i wojewódzkich oraz węzła "Nieborów" na autostradzie A2 (Kompina, Dzierzgow, Bełchów),
- c) utrzymania rolnictwa jako podstawowej funkcji gminy „ziemskiej” z zabudową wielofunkcyjną, ograniczoną do istniejących pasm zabudowy historycznie ukształtowanej,
- d) rozwoju funkcji leśnictwa poprzez ochronę istniejących kompleksów leśnych oraz zalesianie gruntów porolnych i rolnych o najniższej bonitacji,
- e) modernizacji sieci dróg w tym:
 - dostosowanie drogi krajowej Nr 2 do parametrów drogi głównej ruchu przyspieszonego oraz drogi krajowej Nr 70 do klasy drogi głównej z ograniczeniem dostępności do skrzyżowań,
 - zarezerwowanie terenu pod budowę nowej trasy drogi krajowej Nr 70 w Bobrownikach i Arkadii z włączeniem do węzła „Nieborów” na A2.
- f) rozbudowy systemów infrastruktury technicznej w tym:
 - budowa gazociągów średniego ciśnienia rozprowadzających gaz od stacji redukcyjnej gazu w Łowiczu lub Skierniewicach do odbiorców,
 - budowa systemów kanalizacji sanitarnej na terenach promowanych do zabudowy w oparciu o oczyszczalnię ścieków w Łowiczu lub lokalne oczyszczalnie.
- g) ochrony środowiska w tym:
 - zasobów środowiska w obszarze chronionego krajobrazu obejmującego dolinę rzeki Bzury i Skierniewki,
 - zasobów środowiska w obszarze Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i jego otuliny,
 - gruntów rolnych wysokich klas poprzez wyłączenie z możliwości zabudowy.
- h) ochrony zabytków, dóbr kultury współczesnej i krajobrazu kulturowego z wprowadzeniem do planów miejscowych wymogów i warunków zagospodarowania.”

Kierunki rozwoju przestrzennego przedstawione w Studium pokrywają się z kierunkami inwestycji planowanych do realizacji w niniejszej Strategii. Dokumenty są zatem spójne.

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA DLA GMINY NIEBORÓW NA LATA 2012 - 2015
Z PERSPEKTYWĄ NA LATA 2016 - 2019**

POŚ wyróżnia następujące priorytety oraz cele służące ich realizacji:

PRIORYTET	CEL
Ochrona zasobów naturalnych	– Racjonalna eksploatacja kopalin i ochrona złóż – Ochrona zasobów przyrodniczych – Ochrona i zwiększenie zasobów leśnych – Zmniejszenie materiałochłonności produkcji
Ochrona jakości powietrza	– Ochrona jakości powietrza – Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii
Ochrona zasobów naturalnych	– Ochrona gleb użytkowanych rolniczo
Ochrona zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz ochrona przed powodzią i suszą	– Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi, oraz ochrona wód przed zanieczyszczeniami – Rozwój małej retencji wodnej oraz odbudowa melioracji podstawowych i szczegółowych
Racjonalna gospodarka odpadami	– Zapobieganie i minimalizacja ilości wytwarzanych odpadów
Oddziaływanie hałasu	– Realizacja programu ochrony przed hałasem
Oddziaływanie pól elektromagnetycznych	– Zachowanie stref bezpieczeństwa przy lokalizacji obiektów emitujących promieniowanie elektromagnetyczne
Poważne awarie	– Działania zapobiegające powstawaniu poważnych awarii oraz szybkie usuwanie ich skutków
Edukacja ekologiczna	– Prowadzenie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, dotyczącej wszystkich elementów środowiska

Część wymienionych w niniejszej Strategii inwestycji będzie wpływać na realizację ww. priorytetów. Pozostałe zadania będą realizowane z poszanowaniem środowiska przyrodniczego oraz przy pełnym respektowaniu wszelkich zapisów prawnych związanych z jego ochroną.

PROGRAM USUWANIA WYROBÓW ZAWIERAJĄCYCH AZBEST Z TERENU GMINY NIEBORÓW POW. ŁOWICKI, WOJ. ŁÓDZKIE NA LATA 2010 – 2013 (Z UWZGLĘDNIENIEM PERSPEKTYWY DO 2032)

Strategia zawiera działanie wpisujące się wprost w cele Programu oraz inwestycje będące działaniami komplementarnymi wobec usuwania wyrobów zawierających azbest z obszaru Gminy Nieborów. Są to inwestycje mające pozytywny wpływ na środowisko przyrodnicze oraz na podniesienie jakości życia mieszkańców Gminy.

C.Przykładowe inwestycje gminy Nieborów realizowane w ostatnich latach, komplementarne wobec niniejszej Strategii Rozwoju Gminy Nieborów na lata 2014 – 2022:

- „Gmina Nieborów” – wydanie folderu promującego Gminę Nieborów” - działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego PROW na lata 2007 – 2013;
- „Opowieść o Nieborowie” – wznowienie publikacji albumu promującego Gminę Nieborów - działanie 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego PROW na lata 2007 – 2013;

- „Indywidualizacja nauczania uczniów klas I – III w gminie Nieborów” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki;
- „Budowa świetlicy środowiskowej z filią biblioteki publicznej w Arkadii” - w ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego PROW na lata 2007 – 2013;
- „Modernizacja boiska sportowego w Nieborowie Etap II” - PROW na lata 2007 – 2013;
- przebudowa drogi w Bełchowie;
- ułożenie kostki brukowej przy drodze w Bednarach;
- zakup zestawu narzędzi ratowniczych - wyposażenia do samochodu OSP Dzierzgów;
- „Indywidualizacja nauczania uczniów klas I – III w gminie Nieborów” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki;
- rozbudowa SP Mysłaków;
- „Budowa świetlicy środowiskowej wraz z infrastrukturą towarzyszącą w miejscowości Karolew” – PROW na lata 2007 – 2013;
 - Budowa szkolnej sali sportowej przy Gimnazjum Nr 1 w Kompinie” w ramach RPO WŁ, Oś priorytetowa V - infrastruktura społeczna, Działanie V.3 – Infrastruktura edukacyjna;
- „Moje Boisko - Orlik 2012” w Bednarach;
- przebudowa drogi w Mysłakowie ul. Moniuszki i Konopnickiej;
- modernizacja mostu na rzece Bzura w miejscowości Patoki;
- „Budowa Zintegrowanego Systemu e-Usług Publicznych Województwa Łódzkiego (Wrota Regionu Łódzkiego)”;
- rozbudowa Budynku OSP Nieborów.

7. Oczekiwane wskaźniki efektów realizacji Strategii

Strategia Rozwoju Gminy Nieborów będzie monitorowana za pomocą zestawu wskaźników. Pomoże to wyciągać wnioski i mierzyć skuteczność działań podejmowanych przez Gminę. Wskaźniki realizacji Strategii nie są tożsame ze wskaźnikami poszczególnych projektów realizowanych w ramach Programów Unijnych. Wskaźniki Strategii są bardziej ogólne i obrazują ogólne zmiany w Gminie, zachodzące w następstwie realizacji różnych powiązanych ze sobą projektów. Dołożono wszelkich starań, aby poszczególne projekty wzajemnie na siebie oddziaływały tworząc efekt synergii. Przykładowo, działania związane z przebudową dróg na terenie Gminy połączono z działaniami o charakterze edukacyjnym, szkoleniowym - w ten sposób dąży się do poprawy wizerunku Gminy, zwiększenia liczby przedsiębiorstw, a zatem również do poprawy poziomu życia mieszkańców. Strategia ocenia te działania spójnie.

Niezwykle ważnym i niezbędnym etapem jest wyciągnięcie wniosków z realizacji Strategii. Poszczególne wskaźniki nie są również podporządkowane danym celom strategicznym. Ze względu na efekt synergii należy je monitorować wspólnie.

Poniżej wskazano poszczególne wskaźniki efektów realizacji Strategii:

* liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie Gminy

- należy zweryfikować ilość podmiotów gospodarczych w danych Sekcjach PKD 2007, co pozwoli stwierdzić, które z branż się rozwijają, a w których liczba podmiotów zmniejsza się;
- dane można zweryfikować na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych;
- wskaźniki należy porównać z poziomem bezrobocia i wykształcenia mieszkańców oraz średnimi dochodami gospodarstw domowych.

* spadek bezrobocia

- dane można zweryfikować na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych oraz Powiatowego Urzędu Pracy w Łowiczu;
- należy zweryfikować strukturę osób bezrobotnych;
- poziom bezrobocia należy porównać z ilością podmiotów gospodarczych w Gminie, wykształceniem mieszkańców oraz średnimi dochodami gospodarstw domowych;

* wzrost średnich dochodów gospodarstw domowych

- dane można zweryfikować na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych;
- należy je porównać z poziomem bezrobocia w Gminie, ilością podmiotów gospodarczych oraz wykształceniem mieszkańców;
- wzrost dochodów mieszkańców znajdzie odzwierciedlenie w rozwoju społeczno- gospodarczym Gminy;

* poprawa bezpieczeństwa

- dane można pozyskać z Policji oraz jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych;
- dane dotyczące np. ilości wypadków na danych drogach wskażą, w jakim stopniu ich przebudowa przyczyniła się do wzrostu bezpieczeństwa użytkowników;

* poprawa zdrowotności mieszkańców

- dane dostępne w przychodniach udzielających pomocy z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej;
- inwestycje, których efektem jest polepszenie jakości środowiska oraz stanu zdrowia mieszkańców, mogą przynieść zamierzone efekty w długim okresie czasu;
- pożądany jest wzrost wartości wskaźnika, większa liczba osób zdrowych to mniejsze obciążenie dla służby zdrowia, a jednocześnie większa zdolność tych osób do wykonywania pracy;

* wzrost cen działek na terenie Gminy

- wzrost cen gruntów świadczy o rozwoju danego obszaru oraz o wzroście jego konkurencyjności;
- wzrost ten spowodowany jest również zwiększeniem się liczby podmiotów zainteresowanych zakupem gruntu;
- wskaźnik ten pokaże również, jak inwestycje w infrastrukturę techniczną wpłynęły na wzrost konkurencyjności działek;

* zwiększenie się ilości imprez kulturalnych

- wskaźnik zademonstruje skłonność społeczeństwa do organizacji oraz uczestnictwa w imprezach o charakterze kulturalnym;
- ważne jest, aby imprezy te wzmacniały lokalny patriotyzm i zawierały w sobie elementy promocji kultury i dziedzictwa obszaru;

* spadek kosztów utrzymania budynków użyteczności publicznej

- wskaźnik zobrazuje zasadność podejmowanych prac modernizacyjnych, w tym w szczególności związanych z podniesieniem efektywności energetycznej budynków oraz wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- jest to niezwykle pożądany kierunek zmian na obszarze Gminy m.in. dlatego, że pozwala zaoszczędzić znaczne środki finansowe, które można przeznaczyć np. na wyrównanie dostępu mieszkańców do edukacji;

8. Plan finansowy

Poniżej zamieszczono plan finansowy realizacji Strategii. Realizacja poszczególnych projektów jest uzależniona od otrzymania dofinansowania oraz dat ogłaszania poszczególnych konkursów w ramach RPO WŁ lub PROW. Dlatego też harmonogram ma charakter intencyjny i będzie w ramach potrzeb modyfikowany. Kwoty podano w tys. zł.

Projekt	rok 2015				rok 2016			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej	2500	2125	375	0	2500	2125	375	0
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów	1000	850	150	0	1000	850	150	0
Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	1000	850	150	0
Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników	0	0	0	0	0	0	0	0
E - urząd	0	0	0	0	500	425	75	0
Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa	0	0	0	0	0	0	0	0
Promocja Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych	0	0	0	0	0	0	0	0
Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów	100	0	0	100	100	0	0	100
Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kominie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą	0	0	0	0	0	0	0	0
Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych	0	0	0	0	0	0	0	0
Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych	0	0	0	0	0	0	0	0
Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury	0	0	0	0	0	0	0	0

Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych	0	0	0	0	0	0	0	0
Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej	0	0	0	0	0	0	0	0
Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji	0	0	0	0	0	0	0	0

cd.

Projekt	rok 2017				rok 2018			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej	2500	2125	375	0	2500	2125	375	0
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów	1000	850	150	0	1000	850	150	0
Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów	1000	850	150	0	0	0	0	0
Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników	0	0	0	0	1000	850	150	0
E - urząd	500	425	75	0	0	0	0	0
Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa	1000	850	150	0	0	0	0	0
Promocja Gminy Nieborów	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary	0	0	0	0	800	680	120	0
Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych	100	85	15	0	100	85	15	0
Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów	100	0	0	100	100	0	0	100
Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kompinie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie	750	637,5	112,5	0	750	637,5	112,5	0
Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą	1000	850	150	0	1000	850	150	0
Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych	1000	850	150	0	1000	850	150	0
Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych	0	0	0	0	400	340	60	0

Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury	0	0	0	0	0	0	0	0
Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	600	510	90	0
Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych	0	0	0	0	500	425	75	0
Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej	0	0	0	0	300	255	45	0
Podjęmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji	0	0	0	0	0	0	0	0

cd.

Projekt	rok 2019				rok 2020			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej	2500	2125	375	0	2500	2125	375	0
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników	0	0	0	0	0	0	0	0
E - urząd	0	0	0	0	0	0	0	0
Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa	0	0	0	0	0	0	0	0
Promocja Gminy Nieborów	250	212,5	37,5	0	250	212,5	37,5	0
Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku	1000	850	150	0	0	0	0	0
Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie	0	0	0	0	2000	1700	300	0
Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych	100	85	15	0	0	0	0	0
Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów	100	0	0	100	100	0	0	100
Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kominie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną infrastrukturą	1000	850	150	0	0	0	0	0
Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych	0	0	0	0	0	0	0	0

Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych	300	255	45	0	300	255	45	0
Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury	400	340	60	0	300	255	45	0
Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów	600	510	90	0	600	510	90	0
Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych	500	425	75	0	0	0	0	0
Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej	0	0	0	0	0	0	0	0
Podejmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji	0	0	0	0	1000	850	150	0

cd.

Projekt	rok 2021				rok 2022			
	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne	ogółem	Środki UE	Środki własne	inne
Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej na terenie Gminy Nieborów poprzez budowę dwóch oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacji sanitarnej	2500	2125	375	0	2500	2125	375	0
Zwiększenie efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Przebudowa dróg na terenie Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa ścieżek rowerowych, pieszo-rowerowych i chodników	0	0	0	0	0	0	0	0
E - urząd	0	0	0	0	0	0	0	0
Zabezpieczenie terenu Gminy Nieborów poprzez unowocześnienie systemu ratownictwa	0	0	0	0	0	0	0	0
Promocja Gminy Nieborów	0	0	0	0	0	0	0	0
Kapitałny remont boiska w miejscowości Bednary	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa świetlicy środowiskowej w Dzierzgówku	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa Gminnej Biblioteki Publicznej w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Budowa siłowni zewnętrznych przy świetlicach, placach zabaw i obiektach sportowych	0	0	0	0	0	0	0	0
Usuwanie azbestu z terenu Gminy Nieborów	100	0	0	100	100	0	0	100
Budowa boisk wielofunkcyjnych przy Gimnazjum nr 1 w Kominie oraz przy Zespole Placówek Oświatowych w Nieborowie	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozbudowa i modernizacja stacji uzdatniania wody, rozbudowa sieci wodociągowych oraz budowa nowych ujęć wodnych wraz z niezbędną	0	0	0	0	0	0	0	0

infrastrukturą								
Odnawialne źródła energii dla odbiorców indywidualnych	0	0	0	0	0	0	0	0
Modernizacja oświetlenia ulicznego w kierunku lamp energooszczędnych	0	0	0	0	0	0	0	0
Modernizacja i rozbudowa instytucji kultury	300	255	45	0	0	0	0	0
Rewitalizacja miejscowości na terenie Gminy Nieborów	600	510	90	0	600	510	90	0
Modernizacja i remonty w obiektach oświatowych	0	0	0	0	0	0	0	0
Doskonalenie komunikacji szkolnej i zbiorowej	0	0	0	0	0	0	0	0
Podjęmowanie działań w zakresie melioracji wodnych na gruntach użytkowanych rolniczo oraz działania w zakresie małej retencji	0	0	0	0	0	0	0	0

9. System wdrażania Strategii

Strategia jest dokumentem ponadkadencyjnym, określającym cele i programy działań na kilka lat oraz wymagającym ciągłej pracy nad podnoszeniem jego jakości. Proces jego wdrażania jest złożonym przedsięwzięciem, wymagającym dobrego przygotowania informacyjnego i stałej komunikacji z otoczeniem. Wdrożeniu Strategii towarzyszyć będzie jego ewaluacja, która będzie się opierać na pozyskiwaniu obiektywnej informacji o jego przebiegu, skutkach i publicznym odbiorze.

Strategia gminy jest warunkiem koniecznym rozwoju danej jednostki terytorialnej. Sam dokument nie jest jednak receptą na sukces. Aby mógł przynieść zaplanowane efekty, konieczne jest sukcesywne jego wdrażanie, czuwanie nad jego realizacją i kontrolowanie przebiegu.

Właściwy proces wdrażania Strategii wymaga połączenia wysiłków wielu instytucji, organizacji i osób. Przedkładana Strategia jest "własnością" społeczności lokalnej - dla niej przede wszystkim była budowana. Udział lokalnych liderów i lokalnej społeczności będzie czynnikiem wspierającym procesy implementacyjne. Niezwykle istotne jest partnerstwo ponadgminne. Wdrażanie wytyczonych planów zakłada potrzebę animacji od podstaw, która wiąże się z głębszymi kwestiami, takimi jak: zmiana mentalności, stosunki społeczne oraz kultura lokalna, których ewolucja jest procesem rozłożonym na wiele lat.

Realizacja Strategii uzależniona jest od wysokości pozyskanych środków zarówno krajowych jak i z funduszy strukturalnych. Biorąc pod uwagę prognozę dopuszczalnej wysokości zobowiązań w poszczególnych latach i wysokość środków, jakie mogą być wydatkowane bezpośrednio z budżetu, możliwości finansowe Gminy wskazują, że na realizację przyjętych celów Jednostka zabezpieczy 15% wkładu w stosunku do uzyskanych środków wspólnotowych.

Za wdrażanie Strategii odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Nieborów.

1. Zarządzanie

Funkcję Instytucji Zarządzającej i koordynującej realizację Strategii będzie pełnił specjalnie powołany zespół pracowników. Zakres zadań Instytucji Zarządzającej obejmuje m.in.:

- zapewnienia zgodności realizacji Strategii z poszczególnymi dokumentami programowymi wyższego rzędu, w tym w szczególności w zakresie zamówień publicznych, zasad konkurencji, ochrony środowiska, jak też zagwarantowanie przestrzegania zasad zawierania kontraktów publicznych;
- zbieranie danych statystycznych i finansowych na temat postępów wdrażania oraz przebiegu realizacji projektów w ramach Strategii;
- zapewnienie przygotowania i wdrożenia planu działań w zakresie informacji i promocji Strategii;
- przygotowanie rocznych raportów na temat wdrażania Strategii;
- zbieranie informacji do rocznego raportu o nieprawidłowościach;
- dokonanie oceny po zakończeniu realizacji Strategii.

2. Instytucja wdrażająca Strategię Gminy Nieborów.

Urząd Gminy, jako instytucja wdrażająca Strategię, odpowiedzialna będzie za:

- opracowanie i składanie wniosków o finansowanie zewnętrzne;
- bezpośrednią realizację działań przewidzianych w Strategii w zakresie przygotowania przetargów, gromadzenia dokumentacji bieżącej, nadzoru nad wykonawcą pod kątem terminowości i jakości wywiązania się z zobowiązania;
- zapewnienie informowania o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

W przypadku Strategii, kluczową postacią w procesie jej realizacji i monitoringu jest Wójt. Kierując bieżącą działalnością, ma największy wpływ zarówno na sam proces opracowywania Strategii, jej wdrażania, jak również oceny jej realizacji. Do najważniejszych zadań Wójta w zakresie zarządzania i monitoringu należałby bezpośredni nadzór nad wdrażaniem strategii oraz wyznaczenie koordynatora jej realizacji.

Ważną rolę w procesach wdrożeniowych Strategii odgrywać powinien koordynator strategii jako osoba zaangażowana bezpośrednio w realizację zadań wyznaczonych w Dokumentcie i dobrze zorientowana w istniejących realiach, mająca jednocześnie bezpośredni wpływ na procesy gospodarcze i społeczne zachodzące w gminie.

Główne zadania koordynatora polegałyby na:

- bieżącej analizie stanu realizacji Strategii;
- obserwacji uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych wpływających lub mogących wpłynąć na realizację Strategii;
- prowadzeniu bazy informacji;
- wypracowaniu kryteriów oceny stanu realizacji Strategii;
- aktywnym poszukiwaniu źródeł finansowania.

Wdrażanie na każdym etapie podlega weryfikacji i aktualizacji. Opierać powinno się ono na odpowiednim rozdziale zadań realizacyjnych w ramach struktury organizacyjnej Urzędu. Pozwala to na koncentrowanie się na konkretnym przedsięwzięciu, a tym samym zwiększa jego efektywność.

10. Sposoby monitorowania, oceny i komunikacji społecznej Strategii

10.1. System monitorowania

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawansowania projektu, czy strategii i jej zgodności z postawionymi celami. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań.

Monitorowania wdrażania Strategii oraz jej poszczególnych elementów dokonywać będzie Komitet Monitorujący. Aby zachować ciągłość procesu przygotowania Strategii i jej realizacji, w skład Komitetu Monitorującego wchodzić będą członkowie grupy roboczej, zaangażowanej w sporządzanie Strategii. Skład Komitetu Monitorującego przedstawiać się będzie zatem następująco:

- Wójt Gminy Nieborów,
- Skarbnik Gminy
- Koordynator Zespołu
- Przedstawiciel Rady Gminy

Zebrania Komitetu Monitorującego odbywać się będą raz na pół roku. Istnieje możliwość częstszych spotkań po uprzednim zawiadomieniu członków Komitetu przez Sekretariat Komitetu. Funkcję Sekretariatu Komitetu Monitorującego pełnić będzie sekretariat Gminy Nieborów. Obowiązkiem Sekretariatu będzie zawiadamianie członków Komitetu o terminach posiedzeń oraz przygotowywanie na w/w posiedzenia szczegółowych informacji na temat postępów w realizacji Strategii w formie standardowego raportu monitorującego. Obowiązkiem Sekretariatu będzie także przygotowywanie protokołów z posiedzeń Komitetu Monitorującego, zawierających ustalenia w/w posiedzeń i przesyłanie ich do członków Komitetu. Komitet Monitorujący analizować będzie ilościowe i jakościowe informacje na temat wdrażanych projektów i całej Strategii w aspekcie finansowym i rzeczowym. Celem takiej analizy jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i Strategii z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Jeśli w raportach monitoringowych ujawnione zostaną problemy związane z wdrażaniem Strategii, Komitet Monitorujący powinien podjąć działania mające na celu wyeliminowanie pojawiających się trudności wdrożeniowych.

Na koniec każdego podokresu planowania (tzn. styczniu 2022 roku) Komitet Monitorujący sporządzi raport końcowy, obrazujący faktycznie zrealizowane zadania w kontekście założeń Strategii. Wszelkie rozbieżności pomiędzy ustaleniami Strategii, a jego rzeczywistym wykonaniem będą w w/w raporcie szczegółowo wyjaśnione. Raport końcowy będzie dostępny do wglądu w Urzędzie Gminy Nieborów.

10.2. Sposób oceny

W procesie monitorowania Strategii przewidziano następujące fazy:

- * Ocenę wstępną

Rozpoczęcie każdego programu i wchodzących w jego skład projektów poprzedzone zostanie ustaleniem wszelkich parametrów ilościowych i jakościowych (wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań). Zostaną również wyraźnie określone etapy cząstkowe realizacji poszczególnych zadań (termin rozpoczęcia i zakończenia). Przyjęte raz parametry powinny być stosowane przez cały czas realizacji programów i projektów.

- * Monitoring sterujący

Dotyczy całego okresu wdrażania projektu. Zadaniem prowadzonego monitorowania będzie wykrycie wszelkich odchyleń, jakie mają miejsce w trakcie realizacji projektu.

- * Kontrolę końcową - ewaluację efektów.

Ewaluacja zaczyna się w już procesie planowania/programowania. Można powiedzieć, że planowanie ukierunkowuje ewaluację i ewaluacja ukierunkowuje planowanie przyszłych działań. Jest to bardzo ważna funkcja ewaluacji, gdyż pozwala na zbadanie wewnętrznej logiki programu/projektu. Logika programu/projektu opisuje relacje pomiędzy wszystkimi jego elementami: potrzebami, strategią, celami, nakładami, działaniami, produktami, rezultatami i wpływem. Ewaluacja, badając wewnętrzną spójność programu/projektu, weryfikuje w jaki sposób nakłady programu przekształcane są w produkty, jak produkty prowadzą do uzyskania rezultatów i oddziaływania, a więc i zaspokojenia potrzeb grup docelowych.

Ogólnym celem ewaluacji jest podwyższanie stopnia adekwatności, efektywności i znaczenia rezultatów wynikających z programów finansowanych przez Unię Europejską. Głównym zadaniem jest, zatem dążenie do stałego ulepszania skuteczności i efektywności interwencji publicznej, rozumiane nie tylko jako pozytywne efekty społeczne lub gospodarcze związane bezpośrednio z programem, lecz także jako zwiększenie przejrzystości i promowania działań podejmowanych przez władze publiczne.

Główne zastosowania ewaluacji:

- identyfikacja słabych i mocnych stron;
- oszacowanie możliwości i ograniczeń;
- usprawnienie zarządzania;
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działalności sektora publicznego;
- poprawianie błędów dla celów odpowiedzialności;
- wsparcie alokacji zasobów finansowych;
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia programów w zakresie:

- działania programów;
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów;
- wpływu na problemy, do których odnoszą się programy;
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia programów i projektowania nowych programów;
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Jednym z celów ewaluacji jest również zapewnienie przejrzystości wykorzystania środków publicznych poprzez przekazywanie i upowszechnianie informacji o powodzeniu lub niepowodzeniu przedsięwzięć finansowanych z programów pomocowych. Ewaluacja ma również wymiar edukacyjny. Uczy bowiem rejestrować i stymulować zmianę, analizować i rozumieć złożoność zjawisk.

Ocena końcowa powinna określić na ile zakładane w Strategii cele zostały osiągnięte oraz ustalić przyczyny wszelkich odchyłeń w realizacji. Ewaluacja posłuży za podstawę sprawdzenia, czy planowane efekty są zgodne z przyjętymi celami i ich miarami. W trakcie ewaluacji zostanie również dokonana analiza podejmowanych działań korygujących. Wnioski z ewaluacji zostaną wykorzystane w trakcie realizacji kolejnych, podobnych projektów w przyszłości.

10.3. Sposób inicjowania współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i organizacjami pozarządowymi

* Uwarunkowania współpracy

Fundamentem ideowym wyznaczającym podstawy współpracy państwa, w tym samorządów terytorialnych i organizacji pozarządowych jest zasada subsydiarności, zapisana w preambule Konstytucji RP. Zakłada ona, że państwo bierze na siebie tylko te zadania, których nie są w stanie rozwiązać obywatele i ich wspólnoty. Praktyczną konsekwencją przyjęcia tej zasady jest decentralizacja państwa i przekazywanie władzy lokalnej wspólnotom samorządowym. Bardzo ważnym krokiem na tej drodze jest przeniesienie znacznej części kompetencji rządu centralnego samorządom: powiatom i województwom. Obok tego procesu powinien się dokonywać proces przekazywania części kompetencji państwa obywatelom dobrowolnie zrzeszającym się dla rozwiązywania zadań społecznych. Przemawiają za tym nie tylko względy ideowe, ale i praktyczne. Nie chodzi tylko o to, że obywatele mają prawo sami definiować swoje problemy i liczyć na pomoc państwa w ich rozwiązywaniu, ale także o to, iż w wielu dziedzinach organizacje te szybciej i taniej potrafią rozwiązać problemy niż administracja rządowa i samorządowa.

Podstawowym faktem, który winni uświadamiać sobie wszyscy samorządowcy i pozarządowcy jest to, że podmiotem ich działania są ludzie. Zarówno samorząd lokalny, jak i organizacje pozarządowe, choć w oparciu o różne podstawy (samorząd z mocy prawa, organizacje dobrowolnie) są reprezentantami społeczności. Obie te instytucje, znów w różny sposób i na różnych zasadach, dążą do wspólnego celu. Jest nim zaspokajanie potrzeb społecznych, służenie ludziom, którzy wybrali swoich przedstawicieli do tych instytucji. Zrozumienie tego, skądinąd oczywistego faktu, nie jest wcale powszechne, a jest to przecież fundament współdziałania, w ramach wspólnej misji, jaką jest dobro społeczności lokalnej. Organizacje pozarządowe z reguły są znacznie bliżej ludzi, wyrastają w odpowiedzi na ich konkretne potrzeby. Administracja natomiast często (na całym świecie zresztą) zapomina o swojej misji, o tym, komu służy. Świadomość misji, nadanie podmiotowości ludziom uruchamia proces uwłaszczenia obywateli, przywrócenia im podmiotowości poprzez tworzenie możliwości wpływania na własne sprawy. Jednym z nurtów takiego procesu uwłaszczenia obywateli jest budowanie współpracy władz lokalnych z organizacjami pozarządowymi, które pełnią funkcję uspołeczniania życia zbiorowego.

Organizacje, o czym była już mowa, powstają tam, gdzie pojawiają się niezaspokojone potrzeby. Najczęściej są odpowiedzią na problemy dnia codziennego, gdyż te właśnie są najbardziej istotne. Część organizacji w sposób świadomy pozostaje na tym poziomie działania. To jest ich misja, tak określiły swoją rolę i miejsce: pomagać wtedy, gdy pojawia się problem. Najczęściej zresztą uzupełniają w ten sposób działania samorządu i państwa. Jednak inne organizacje starają się poszukiwać przyczyn problemów, a nie tylko łagodzić ich skutki. To jest skuteczna metoda rozwiązywania problemów, ale trudna, bo wymagająca umiejętności i wytrwałości w docieraniu

do rzeczywistych źródeł problemów, spojrzenia ponad codziennością. Wiele organizacji, które w tym właśnie upatrują swoją rolę, stara się docierać do źródeł problemów i rozwiązywać je, i to zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnopolskiej.

Nie jest to również łatwe dla samorządowców, którzy bardzo często przygniecieni są problemami dnia codziennego: dziurawymi jezdniami, czy brakiem pieniędzy na wypłatę zasiłków z pomocy społecznej. Ale także wśród nich istnieje wiele przykładów starań o patrzenie na problemy w dłuższym horyzoncie czasowym i określanie celów, które odnoszą się do źródeł problemów, a nie tylko do ich skutków - w myśl twierdzenia, że lepiej zapobiegać niż leczyć. Przykładem takiego podejścia do określania celów działania są Strategie w wielu gminach w Polsce.

Świadomość tego, że w działaniu najważniejsze są rezultaty wiąże się ściśle ze świadomością misji, celów. Myślenie w kontekście rezultatów podejmowanych działań wymaga planowania i to w dłuższym horyzoncie czasowym. Finansować należy nie działania, ale ich rezultaty. Dobrze znane są sytuacje, w których pewne rezultaty można osiągnąć bardzo prostymi, tanimi sposobami. Nie da się ich jednak zastosować, trzeba wybrać sposób droższy i niekoniecznie gwarantujący osiągnięcie zakładanych rezultatów, tylko dlatego, że tak mówią przepisy. To bardzo często problem administracji, którego rozwiązaniem mogą być organizacje pozarządowe, elastyczne i - między innymi dzięki temu - skuteczne w działaniu.

Władza samorządowa z mocy prawa jest gospodarzem w swojej gminie. Dobry gospodarz to nie zawsze ten, który sam wszystko potrafi zrobić najlepiej, ale przede wszystkim ten, który potrafi dobrze kierować innymi. Władze samorządowe powinny przede wszystkim tworzyć warunki do współpracy, z wszystkimi tymi, którzy działają dla dobra społeczności lokalnej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

Organizacje potrafią osiągać założone rezultaty taniej i skuteczniej niż na przykład jednostki budżetowe, obciążone administracją i skrzepowane przepisami. Jest to również, a może nawet przede wszystkim, ważne z jednego jeszcze powodu. Ludzie wtedy są szczęśliwi, gdy czują w pełni, że ich potrzeby są zaspokajane, gdy się ich nie wyręcza, ale daje się możliwość decydowania o zaspokajaniu własnych potrzeb. Jedną z form takiego uczestnictwa jest właśnie współpraca z organizacjami pozarządowymi, które reprezentują interesy obywateli.

Innym elementem świadomości współpracy jest uświadomienie sobie ról jakie pełnią obaj partnerzy. Oczywiście jest, że podstawą dla określania tych ról jest stan obecny, co nie oznacza, że nie można dążyć - w ramach obowiązujących reguł - do jego zmiany. Władze lokalne, w ramach bycia gospodarzem w swojej gminie, zobowiązane są do świadczenia określonego zakresu usług o określonych standardach. W przeciwieństwie do nich, organizacje tworzone są dobrowolnie, same określają to co robią. W określeniu ról pomaga zidentyfikowanie i przekonanie się nawzajem o swoich atutach. Samorząd, na przykład ma możliwość kreowania warunków i regulacji dotyczących różnych sfer życia publicznego, posiada zasoby i środki na prowadzenie działań na rzecz mieszkańców, ma dostęp do różnych źródeł informacji. Organizacje natomiast są elastyczne, nie są bowiem skrzepowane tyłoma przepisami co samorząd, mogą być zatem znacznie bardziej innowacyjne, mają lepsze rozpoznanie potrzeb społecznych, mogą efektywniej świadczyć usługi na rzecz mieszkańców. Dobre poznanie siebie nawzajem, określenie własnych atutów i słabości pozwala precyzyjnie określić

role obu partnerów. Różnice w ich możliwościach działania i w tym czym dysponują stanowią siłę współpracy, w której obaj partnerzy mogą uzupełniać się, pomnażając efekty współdziałania.

* Organizacje pozarządowe jako partner samorządu terytorialnego

Organizacje są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tej społeczności (lub jej grup). To powoduje, że dla samorządu organizacje stanowią znakomity "pas transmisyjny", którym przepływają informacje zarówno od ludzi do samorządu, jak i od samorządu do społeczeństwa. Organizacje jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedziania się w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu istotnych dla mieszkańców decyzji. Główne formy współpracy to: stała współpraca informacyjna, konsultacje, współudział w podejmowaniu decyzji przez władze samorządowe. Organizacje świadczą również, o czym była już mowa, pomoc bezpośrednią na rzecz mieszkańców społeczności lokalnej. Dysponują w tym zakresie potencjałem, wiedzą i doświadczeniami. Mogą być zatem znakomitym wykonawcą zadań publicznych, których zakres i sposób realizacji określa samorząd.

Główna forma współpracy: kontraktowanie usług organizacjom przez samorząd. Organizacje obok wykonywania zleczanych przez samorząd zadań publicznych, proponują zupełnie niekonwencjonalne, nowatorskie sposoby rozwiązywania problemów. Pełnią funkcję innowacyjną i w tym zakresie samorząd również powinien współpracować z nimi, przede wszystkim inspirując działania innowacyjne i wspierając ich realizację.

Główne formy współpracy to: programy dotacji i inne formy wspierania organizacji.

Organizacje pozarządowe spośród innych partnerów samorządu terytorialnego wyróżniają następujące cechy:

- łączenie funkcji usługowej i reprezentacji,
- bardzo dobre rozpoznanie potrzeb, dążeń i oczekiwań społecznych,
- elastyczność podejmowanych działań, łatwość w dostosowaniu ich do potrzeb i preferencji klientów/adresatów działań organizacji,
- potencjał, przede wszystkim ludzki,
- aktywizowanie i organizowanie wokół działań organizacji społeczności lokalnej,
- możliwość pozyskiwania środków na realizację działań niedostępnych lub trudno dostępnych dla samorządu i innych partnerów,
- elastyczność w kalkulowaniu kosztów realizacji działań.

Programy współpracy najczęściej przewidują następujące formy współpracy pomiędzy samorządem i organizacjami pozarządowymi:

- konsultowanie decyzji podejmowanych przez władze samorządowe z organizacjami pozarządowymi, najlepiej w ustalonym wspólnie trybie i formie,

- zaproszenie organizacji pozarządowych do współtworzenia strategii rozwoju lokalnego, szczególnego znaczenia nabiera w tworzeniu regionalnych planów rozwoju nowych województw samorządowych,
- określenie zasad i procedur ubiegania się przez organizacje pozarządowe o dotacje z budżetu samorządowego na realizację innowacyjnych projektów służących mieszkańcom danej społeczności lokalnej,
- uwzględnianie organizacji pozarządowych w przetargach na wykonywanie zadań publicznych,
- stanowienie prawa lokalnego (uchwały Rad Samorządów), które w sposób kompleksowy określają cele, zasady, mechanizmy i formy współpracy samorządu i organizacji pozarządowych.

Różne formy wspierania działań organizacji, na przykład:

- możliwość korzystania z infrastruktury posiadanej przez samorząd; organizacje bezpłatnie lub na zasadach preferencyjnych mogą korzystać z lokali, sal na szkolenia i konferencje, środków transportu,
- możliwość korzystania z informacji posiadanych przez samorząd,
- możliwość korzystania z wiedzy i doświadczeń ekspertów samorządowych,
- możliwość korzystania z kanałów promocyjnych gminy,
- możliwość korzystania z kontaktów zagranicznych gminy,
- możliwość udzielania przez gminę rekomendacji dla organizacji pozarządowych,
- możliwość korzystania ze szkoleń i to zarówno w zakresie merytorycznych zagadnień, jak i w zakresie rozwoju organizacyjnego, jak też dotyczących funkcjonowania władz samorządowych, urzędu gminy, etc⁴⁷.

⁴⁷ Wykorzystano: Tomasz Schimanek, „Organizacje pozarządowe w Polsce”

10.4. Działania informacyjne i promocja Strategii

Gmina Nieborów będzie upowszechniać informacje o projektach i jego efektach przede wszystkim na obszarze jego realizacji oraz na ogólnodostępnej stronie internetowej. Informacje o projektach i Strategii będą również upowszechniane na terenie Polski. Celem takiego działania jest szeroka promocja projektów oraz zachęcenie do współpracy na terenie Polski i Europy.

Działania promocyjne będą zgodne z wymogami Rozporządzenia w sprawie środków informacyjnych i promocyjnych stosowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z funduszy strukturalnych.

Zapewnienie informacji zwrotnej jest jednym z kluczowych elementów umożliwiających efektywne wdrażanie Strategii oraz ocenę działań promocyjnych. Również systematyczne zbieranie danych i gromadzenie ich w istniejących bazach danych jest elementem ułatwiającym późniejsze prace i działania promocyjne. Celem ewaluacji działań promocyjnych jest odpowiedź na pytanie, czy wszyscy mieszkańcy regionu mają wystarczającą wiedzę o działaniach realizowanych przez Urząd Gminy? W przypadku problemów z promocją, działania powinny być korygowane w miarę zapisów projektu. Innym celem jest zapewnienie efektywnej promocji przy jednoczesnym obniżeniu jej kosztów.

W prasie lokalnej i regionalnej oraz w Internecie podawane będą systematycznie informacje na temat zaangażowania finansowego UE w realizację projektów oraz stanie zaawansowania realizacji zadań i ich efektów w ramach Strategii.